

SVETOVNI SLOVENSKI KONGRES
SLOVENIAN WORLD CONGRESS

SLOVENSKO PLANINSTVO PO SVETU

KONFERENCA SLOVENSKIH PLANINCEV
IZ SVETA IN SLOVENIJE

Bled, 26. - 29. junij 2008

ZBORNIK
LJUBLJANA 2008

SVETOVNI SLOVENSKI KONGRES
SLOVENIAN WORLD CONGRESS

SLOVENSKO PLANINSTVO PO SVETU

KONFERENCA
SLOVENSKIH PLANINCEV
IZ SVETA IN SLOVENIJE

Bled, 26. - 29. junij 2008

ZBORNIK
LJUBLJANA 2008

Izdajatelj in založnik
Slovenska konferenca Svetovnega slovenskega kongresa

Slovenian World Congress
Cankarjeva 1/IV, 1000 Ljubljana, Slovenija
Tel: +386 1 24 28 550, fax: +386 1 24 28 558
e-pošta: ssk.up@eunet.si
spletna stran: www.slokongres.com

Odgovorna urednica

Jana Čop

Urednici

Sonia Adriana Avguštin
Jana Čop

Lektor

dr. Stanko Klinar

Tehnična pomoč

Zdenka Oblak
Luka Klopčič

Grafična priprava

Benjamin Pezdir s.p.

Tisk

Tiskarna Artelj

Konferenco so omogočili:

Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu
Ministrstvo RS za šolstvo in šport
Triglavski narodni park
Slovenska vojska
Planinska zveza Slovenije
Aerodrom Ljubljana
Terme Olimia
ELEK svetovanje d.o.o.

Častni pokrovitelj

Minister RS za šolstvo in šport, dr. Milan Zver

Generalni sponzor

Holding Slovenske elektrarne, d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

796.52(=163.6)(063)

KONFERENCA slovenskih planincev iz sveta in Slovenije (2008 ; Bled)
Slovensko planinstvo po svetu : zbornik / Konferenca slovenskih
planincev iz sveta in Slovenije, Bled, 26.-29. junij 2008 ;
[urednici Sonia Adriana Avguštin, Jana Čop]. - Ljubljana :
Slovenska konferenca Svetovnega slovenskega kongresa = Slovenian
World Congress, 2008

ISBN 978-961-6700-01-6

1. Gl. stv. nasl. 2. Avguštin, Sonia Adriana
239502080

Na podlagi zakona o DDV (Ur. list RS št. 89/98) sodi zbornik med
publikacije za katere se obračunava DDV po stopnji 8,5%

SLOVENSKO PLANINSTVO PO SVETU

Konferenca slovenskih planincev iz sveta in Slovenije

Bled, od 26. do 29. junija 2008

Kazalo

3

PROGRAM	5
POZDRAVNI NAGOVORI	9
▪ <i>mag. Simona Drenik</i> , predsednica Slovenske konference SSK	11
▪ <i>France Cukjati</i> , dr.med, predsednik Državnega zbora RS	15
▪ <i>dr. Milan Zver</i> , minister RS za šolstvo in šport	17
▪ <i>Marjeta Keršič Svetel</i> , predsednica programskega odbora	19
▪ <i>Franc Zabukošek</i> , dr.dent.med, član Sveta SK SSK	21
▪ <i>Zorko Pelikan</i> , državni sekretar za Slovence v zamejstvu in po svetu	23
▪ <i>dr. Marija Markeš</i> , direktorica Triglavskega narodnega parka	25
▪ <i>Franc Ekar</i> , predsednik Planinske zveze Slovenije	27
▪ <i>dr. France Sevšek</i> , predsednik gorniškega kluba Skala	29
UVODNO PREDAVANJE	31
▪ Slovensko gornišтво, narodna identiteta in zavest – <i>inž. Peter Skvarča</i> ..	33
SLOVENSKO GORNIŠTVO	39
▪ Nekaj poudarkov iz zgodovine slovenskega gornišťva – <i>dr. Stanko Klinar</i> ..	41
▪ Slovenci v svetovnem gornišťkem vrhu – <i>Silvo Karo</i>	48
▪ Slovenski planinski muzej - naveza za vrhove prihodnosti – <i>Miro Eržen</i> ..	57
▪ Slovenske smeri in slovenski vrhovi po svetu – <i>Mojca Volkar</i>	58
▪ Moji spomini – <i>Dinko Bertoneelj</i>	62

OKROGLA MIZA: OHRANJANJE VREDNOT GORA.....	67
▪ Ohranjanje vrednot gora – <i>Marjeta Keršič Svetel</i>	69
▪ Vezi in prijateljstva med narodi – <i>Tanja Peterlin-Neumaier</i>	72
▪ Triglavski narodni park naš skupni prostor – <i>Marija Markeš</i>	75
▪ CIPRA Slovenija – <i>Matej Ogrin</i>	77
▪ Varovanje vrednosti gora – <i>Anže Sajevec</i>	80
▪ Kulturno vrednotenje gora – <i>Janez Bizjak</i>	82
▪ Zakaj hodimo v gore – <i>France Sevšek</i>	85
▪ Ohranjanje in varovanje vrednot gora – <i>Franc Ekar</i>	87
▪ Slovenska beseda je vpisana v gorah – <i>Viljem Černo</i>	90
▪ Slovensko planinstvo po svetu – <i>Luigia Negro</i>	92
▪ Moje planinstvo – <i>Rafko Dolhar</i>	95
▪ Gore – <i>Roman Benet</i>	97
▪ Eko.turistična kmetija pri Lovrču – <i>Marija Bončina</i>	99
 PREDSTAVITEV SLOVENSKEH PLANINSKIH ORGANIZACIJ ZUNAJ RS.....	101
▪ Slovensko planinsko društvo Bariloche, Argentina.....	103
▪ Planinska družina Benečije.....	107
▪ Slovensko planinsko društvo Gorica.....	110
▪ Slovensko planinsko društvo Trst.....	113
▪ Slovensko planinsko društvo Celovec.....	117
▪ Slovensko planinsko društvo Triglav v Švici.....	120
▪ Slovensko planinsko društvo na Predarlskem.....	123
▪ Planinska skupina Slovenskega doma na Reki.....	125
▪ Slovenci v hrvaški Istri.....	128
▪ Društvo Slovencev Planika, planinska sekcija, Zrenjanin.....	130
 DODATEK.....	131
▪ Ledeni del kraljestva zlatoroga – <i>Borut Peršolja</i>	133

SLOVENSKO PLANINSTVO PO SVETU

Konferenca slovenskih planincev iz sveta in Slovenije

Bled, od 26. do 29. junija 2008

Program

5

Četrtek, 26. junij 2008

Dvorana Triglavskega narodnega parka, Bled

8.00 – 9.00	Prihod in registracija udeležencev
9.00 – 9.10	Uvodni kulturni program, Ivan Arnšek
9.10 – 9.30	Pozdravi in nagovori gostitelja, častnega pokrovitelja in gostov
9.30 – 10.15	Uvodno predavanje: ▪ Peter Skvarča, Argentina: Slovensko gornišтво, slovenska narodna identiteta in zavest
10.15 – 10.30	odmor
10.30 – 11.00	dr. Stanko Klinar: Zgodovina slovenskega gornišťva
11.00 – 12.00	Silvo Karo: Slovenci v svetovnem gornišťkem vrhu
12.00 – 12.15	Miro Eržen: Slovenski planinski muzej – kratka predstavitev
12.15 – 15.00	odmor
15.00 – 16.00	Mojca Volkar: Slovenske smeri in slovenski vrhovi po svetu
16.00 – 18.00	Okrogla miza – ohranjanje vrednot gora voditeljica: Marjeta Keršič Svetel predlog sodelujočih: ▪ dr. Tanja Peterlin Neumaier, Nemčija ▪ mag. Martin Šolar, predstavnik TNP ▪ dr. Matej Ogrin, direktor CIPRA – Društva za varstvo Alp ▪ Anže Sajevec, dijak Gimnazije Kamnik, PD Domžale ▪ ing. Janez Bizjak, Inštitut Alpe

- **dr. France Sevšek**, predsednik Slovenskega gorniškega kluba Skala
- **mag. Franci Ekar**, predsednik Planinske zveze Slovenije
- **dr. Viljem Černo**, Bardo, Italija
- **Luigia Negro**, Rezija, Italija
- **Dr. Rafko Dolhar**, Trst, Italija
- **Roman Benet**, Kanalska dolina, Italija
- **Marija Bončina**, predstavnica visokogorske vasi Čadrg

20.00

Filmski večer (iz zakladnice slovenskega planinskega in alpinističnega filma)

Uvod: neposredna internetna povezava z **Dinkom Bertoncijem** iz Argentine

6 ■

Petek, 27 junij 2008

09.00 – 11.00

Predstavitev slovenskih planinskih organizacij zunaj RS

- **Slovensko planinsko društvo Bariloche**, Argentina
- **Planinska družina Benečije**
- **Slovensko planinsko društvo Gorica**
- **Slovensko planinsko društvo Trst**
- **Slovensko planinsko društvo Celovec**

11.00 – 11.20

odmor

11:20 – 13.00

Predstavitev slovenskih planinskih organizacij zunaj RS – nadaljevanje

- **Slovensko planinsko društvo Triglav**, Zürich
- **Slovensko planinsko društvo na Predarlskem**
- **Slovensko kulturno prosvetno društvo Bazovica**, planinska sekcija, Reka
- **Slovensko kulturno društvo »Istra«** Pulj, planinska sekcija
- **Društvo Slovencev Planika**, planinska sekcija, Zrenjanin

13:30

Odhod avtobusa proti Radovni izpred upravne stavbe TNP na Bledu

14.00 – 17.00

Odmor za kosilo (gostilna Psnak v Zg. Radovni) in ogled Pocarjeve domačije v Radovni

17.00

Radovna, Pocarjev skedenj, odprtje razstave: Slovensko planinstvo po svetu

Glasbeni uvod: **Katice**

19:00

odhod avtobusa proti Bledu

DODATNI PROGRAM:**Sobota, 28. junij 2008**

študijska pot: Bled – Bohinjska Bela – Bohinj: Vogel, Stara Fužina – Bled

Nedelja, 29. junij 2008

1. skupina	Peš hoja po dolini Vrat
2. skupina	Avtobusni izlet z vzponom na Dovško Rožco – Babo
16:00	Sv. maša v kapelici v Vratih, mašuje Franc Urbanija

Pozdravni nagovori

Slovensko planinstvo doma in po svetu

mag. **Simona Drenik**
predsednica SK SSK

Slovenci smo planinski narod, kot taki smo gradili narodno samozavest, ki je pripomogla tudi k naši državnosti. Zato nikakor ne preseneča, da planinstvo, ki predstavlja tudi pomembno vez z domovino, ohranjajo in razvijajo številni naši rojaki na tujem. Na podlagi pobud rojakov in društev iz tujine smo se pri Svetovnem slovenskem kongresu odločili, da na strokovni konferenci širše predstavimo pomembnost te domoljubne, kulturne in športne dejavnosti.

Planinstvo in preseganje meja

Slovenski kulturni prostor je mnogo širši kot obseg ozemlja države Republike Slovenije, zato je vsakovrstna dejavnost Slovencev na tujem – tudi planinstvo – pomembna, predvsem pa so dosežki Slovencev v zamejstvu in po svetu tudi naši dosežki. To zavest je med slovenskimi državljani potrebno še krepiti, saj nam pri naša nove razsežnosti in odpira predvsem možnosti za preseganje vseh vrst meja. Odpira možnost za krepitev lastne samozavesti, pa tudi za poznavanje in spoštovanje raznolikosti. Pogosto so prav gore tisti kraji, kjer so srečanja ljudi iz različnih koncev sveta in različnih prepričanj še posebej pristna in zato prispevajo k večji strpnosti, širini in k boljšemu medsebojnemu razumevanju. Tudi ta konferenca ponuja enake možnosti in je priložnost, da bolje spoznamo tudi dosežke slovenskih planincev, ki živijo na tujem.

Posebej se želim ustaviti ob liku našega rojaka Valentina Sttaniča, predhodnika evropskega alpinizma. Iz njegovega življenja lahko črpamo nauke o vezeh in prijateljstvu med narodi, ki jih bogati in združuje prav svet gora. Pa tudi o spoštovanju

do žive in nežive narave – saj je že leta 1846 ustanovil društvo proti mučenju živali. Leta 1800 je kot prvi preplezal Watzmann, istega leta je sodeloval v odpravi, ki je prva osvojila Großglockner.

Planinstvo je zaznamovalo slovenstvo

Vpliv gora na posameznika in njegov narod je bil v naši zgodovini vseskozi opazen. Planinstvo je nedvomno zaznamovalo slovenstvo. Vse od narodno-buditeljske vloge ter osebne zavzetosti za popularizacijo planinstva enega prvih članov SPD, Jakoba Aljaža, pa vse do utrjevanja zdrave narodne zavesti in oblikovanja naše državnosti. Planinski vestnik, ki je pričel izhajati že pred več kot 110 leti, in je najstarejša slovenska revija ter hkrati tudi najstarejša planinska svetovna revija z mesečnim izhajanjem, je gotovo eden od dokazov za to.

- 12** ■ Jakoba Aljaža so tako kot ves slovenski rod prevzele lepote slovenskih gora in to tako, da se je z dušo, srcem in tudi premoženjem zapisal našemu najvišjemu vrhu Triglavu. Imel je pomembno vlogo pri razvoju slovenskega planinstva. Zanimivo je, da je za pet goldinarjev kupil Kredarico in vrh Triglava in si s tem zagotovil pravno nesporno gradnjo skromnega zavetišča na vrhu Triglava, ki ga danes imenujemo Aljažev stolp. Aljaž ga je postavil pred več kot 110 leti in ga danes z vso gotovostjo lahko imenujemo simbol slovenstva. Aljaž je bil tudi pobudnik in graditelj drugih planinskih objektov in zavarovanih planinskih poti, kot npr. Aljaževega doma v Vratih, kapele in kočice na Kredarici, Staničevega zavetišča pod vrhom Triglava, Tomiškovke poti iz Vrat na Triglav. Je tudi avtor tako rekoč ponarodele pesmi »Oj, Triglav moj dom« in pred dobrim letom smo ta verz s ponosom zapisali tudi na slovenski evro kovanec.

Skoraj ni Slovenca, ki ne pozna Slovenske planinske poti ali Transverzale, pa čeprav je prehodil le njen manjši del. Ta pot, ki očara tudi marsikaterega tujca, ki pride iz takšnih ali drugačnih razlogov živeti v Slovenijo. Kdor prehodi to planinsko pot, ki vodi od Maribora do Ankarana, spozna domala ves slovenski (gorski) svet.

Tako se kar samo ponuja vprašanje povezave med planinstvom in gorništvom in slovensko identiteto. Da smo Slovenci »alpski narod« in da radi zahajamo v gore ni potrebno posebej poudarjati. Se pa postavlja vprašanje, zakaj prav gore zaznamujejo slovenskega človeka. Veseli me, da bo o tem spregovoril Peter Skvarča iz Argentine, raziskovalec patagonskih gora in eden največjih strokovnjakov za lede-nike na svetu.

Slovenci smo zaznamovali planinstvo

Slovenci dosegamo tudi izjemne alpinistične uspehe v svetovnem merilu. V tem smislu ni presenetljivo dejstvo, da je zahvaljujoč vrhunskim alpinističnim podvigom naših alpinistov veliko zahtevnih smeri v gorah širom sveta poimenovanih »Slovenska smer«. Te dajejo svojevrstno identiteto slovenski duši, hkrati pa pomembno prispevajo k prepoznavnosti Slovenije in Slovencev kot naroda gornikov, planincev in ljubiteljev gora. Predstavitev smeri in gorskih vrhov po svetu, ki

nosijo slovensko ime (npr. Slovenska smer v južni steni Lotseja, Slovenijafjeld na Grenlandiji, Slovenski zvonik – Campanile Esloveno v Argentini) bo zato še posebej aktualen del konference. Vse to priča o tem, da so dosežki Slovencev v gorništvu imenitni in spoštovanja vredni v svetovnem merilu. Na vse to moramo biti ponosni.

Tudi Slovenci, živeči na tujem, so pustili vidne sledi v svetu gornišstva. Med njimi zagotovo izstopa Dinko Bertonec iz Bariloch, pionir andizma in sploh gornišstva v Južni Ameriki, ki je dolgo veljal za najboljšega argentinskega plezalca. Z nami bo na konferenci navzoč prek spletne povezave.

Slovenski alpinistični dosežki so ponesli sloves naših alpinistov med svetovne velikane. Le redkim narodom v Evropi je dano, da se lahko pohvalijo s tako visokimi jubileji in s tako predanim odnosom do narave in gora. Vendar pa se še danes slovenski planinci z velikih zmagovitih odprav v gorstva po vsem svetu vedno znova vračajo/vračate nazaj v skrivnostni in prečudoviti slovenski gorski svet.

Ob zavedanju velikih dosežkov slovenskega planinstva pa ne gre prezreti pomena varovanja vrednot gora. Navdušeni slovenski gorniki in planinci so napisali številne potopise, vodnike po slovenskih poteh in gorah v Sloveniji in na tujem. To je vse bolj povezano tudi z zavestjo o pomenu varovanja narave, gora. Naša želja po ekološki zaščiti narave, gora in še posebej narodnih parkov mora nujo biti iskrena in nesebična.

Slovenija – alpska država

Slovenija, čeprav majhna država po površini, leži na stičišču različnih geografskih območij. Tako je obenem mediteranska, panonska in alpska država. Medtem ko je letos Slovenija predsedovala Trilateralni komisiji za zaščito Jadranskega morja, pa bo naslednji dve leti Slovenija predsedovala Alpski konvenciji. Konvencija za varstvo Alp, ki je začela veljati leta 1991, je krovna konvencija, katere namen je ohranjanje naravnega alpskega ekosistema, promocija trajnostnega razvoja v tem prostoru, ter zaščita gospodarskih in kulturnih interesov prebivalcev, ki živijo v državah pogodbenicah. Lepota slovenskega gorskega sveta je hkrati priložnost za nadaljnji razvoj turizma, pri tem pa ne smemo prezreti okoljskih in okoljevarstvenih vidikov.

Konvencija in njeni protokoli izhajajo iz dejstva, da lahko naraščajoče človekovo izkoriščanje prostora vse bolj ogrozi alpski svet in njegovo ekološko vlogo, pri tem pa le usklajevanje gospodarskih interesov z ekološkimi zahtevami lahko prepreči škodo, ki bi jo morebiti odpravili ali omilili le z izredno velikimi stroški in v daljšem časovnem obdobju.

Konvencija torej predstavlja pozitiven rezultat prve faze, ki priznava Alpam globalno enotnost, se pravi, da gre za prostor, ki ga karakterizirajo celovitost in medsebojna soodvisnost narave, gospodarstva in kulture, katerih specifičnost se izraža v identiteti, ki potrebuje nadnacionalno zaščito. Slovenija bi lahko kot predsedujoča

državam Alpskega loka kot prednostno nalogo izpostavila vprašanje kulturne in jezikovne pestrosti tega prostora.

Konferenci v popotnico

Z gorništvom nadaljujemo Slovenci izročilo generacij, ki so jih gore od samih začetkov planinstva pritegovale in jim vlivale voljo in moč za podvige.

Upam, da bo konferenca prispevala k čim celovitejšem poznavanju in doživljanju slovenskega planinstva, tako domačega kot tistega v zamejstvu in po svetu. To vključuje zgodovino slovenskega planinstva na tujem, pregled slovenskih planinskih koč, svetovnih uspehov naših alpinistov in gornikov v tujini.

Vsem želim veliko lepih doživetij, novih poznanstev in na konferenci plodno izmenjavo izkušenj – pa tudi prijetno bivanje v Sloveniji in še posebno v slovenskem alpskem svetu.

France Cukjati, dr.med.

Predsednik Državnega zbora Republike Slovenije

Slovenci radi pohajamo ne le po domačih, ampak tudi po tujih planinah. A nikjer še nismo videli tako lepo urejenih planinskih poti in planinskih koč kot v slovenskih hribih in planinah. Nikjer toliko in tako sproščeno veselih planincev kot na tem čudovitem koščku sveta, od Mangarta do Uršlje gore, od Kanina do Snežnika.

Je še kje dežela, kjer je skoraj 3% prebivalcev včlanjenih v planinsko zvezo in je na vsakih 8.000 prebivalcev eno planinsko društvo? Kje na svetu imajo 3,5 km oskrbovanih markiranih planinskih poti na 1000 prebivalcev in eno kočico, zavetišče ali bivač na 12.000 prebivalcev?

Ne boste je našli, dežele, kot je slovenska.

Ne boste našli naroda, ki je tako zaljubljen v svoje hribe in planine kot je slovenski. Samo Slovenci smo lahko tako očarani od svojih gor, da kot Jakob Aljaž za drag denar kupijo gole skale vrh Triglava.

Kaj je to v slovenski duši, da se čuti tako zelo povezana s hribi in planinami, z gozdovi in potoki, s skalami in slapovi...? Od kod ta globoka bivanjska povezanost z naravo, s tisto neokrnjeno, čisto in včasih odločno neusmiljeno naravo? Tudi ko nas življenje odpelje v tujino, ostane v naših srcih ena sama želja, ponovno videti domače hribe in doline in se prepustiti objemu slovenskih gor.

Pa tudi tam – v tujini – kjer so nove slovenske generacije pognale korenine, se je v naših potomcih razcvetela ljubezen do tamkajšnjih planin. Kot da imamo to pripadnost naravi tako globoko zapisano v svojih genih.

Če je ta zakoreninjenost v domači naravi tisto, kar nam kljub maloštevilnosti pomaga ohranjati se kot narod, ki ga noben zgodovinski vihar ne more izrUVati, potem je prav, da se tega zavedamo, to gojimo in prenašamo na svoje otroke.

Slovensko planinstvo ima v sebi močno državotvorno razsežnost.

Zato iskrene čestitke Planinski zvezi Slovenije, ki nadaljuje tradicijo Slovenskega planinskega društva, ustanovljenega pred 115 leti. Čestitke tudi vsem slovenskim planinskim društvom, doma in v tujini, ki negujejo prirčne družabne odnose in veliko ljubezen do narave, s tem pa nam, našim otrokom in vnukom utrjujejo pristno slovensko identiteto.

Spoštovani udeleženci slovenskih planinskih organizacij iz sveta in Slovenije

Dr. Milan Zver
minister RS za šolstvo in šport

Z veseljem vas pozdravljam, slovenske planince, zbrane z vseh vetrov, da izmerite utrip in živost slovenskega planinstva, razsejanega po svetu, kakor so razsejani Slovenci. Zbrali ste se, tako verjamem, ker želite tudi s to prireditvijo utrjevati in krepiti slovenstvo v domovini, zamejstvu in po svetu.

Planinstvo je bilo vedno pomemben del slovenstva, zato je povsem razumljivo, da je zlasti po tragičnem eksodusu po vojni pognalo dragocene kali tudi v deželah preko oceanov in na drugi polovici Zemljine oble. Postalo je, v neomajnem prizadevanju, da se tudi daleč od domače hiše ohrani slovenstvo v najbolj žlahtnem jedru, ki zagotavlja preživetje naroda, del tiste kulture, ki oznanja, da človek mora in more v sožitju z naravo v njeni prvobitnosti in lepoti, kakršna se ponuja v gorah, preraščati svojo majhnost, biti odprt za drugega in spoštljiv do stvarstva. Planinstvo je dragocena dediščina človeštva, slovensko planinstvo pa v njej zavzema tako pomembno mesto, da se nam priklanjajo veliki narodi. In ker se nam je zgodilo neprostoovoljno izseljenstvo mnogih, ki svoje slovenstvo čutijo tudi kot ljubezen do gora, je prav in v duhu sožitja vseh Slovencev doma in po svetu, da na takem srečanju, kot je tole, še trdneje povežemo narodovo občestvo. Tako kot planinstvo povezuje narode, naj tale dogodek še trdneje poveže Slovence na vseh zemljepisnih širinah in dolžinah, da bomo živeli s še jasnejšo zavestjo, kako nas je tudi planinstvo v najširšem smislu, še zlasti pa gornišstvo, vedno povezovalo in potrjevalo.

Danes v svetovnem alpinizmu ni mogoče govoriti o dosežkih v Alpah, Himalaji in Andih brez omenjanja slovenskega deleža; prav tako ni mogoče govoriti o

slovenskem alpinizmu brez pomembnega deleža, ki ga imajo slovenski alpinisti zunaj meja matične domovine, pri čemer je potrebno posebej izpostaviti dosežke slovenskih gornikov iz Argentine, o čemer bo tudi tekla beseda na vašem srečanju. Tu se srečuje slovenska gorniška zgodovina, ki ima, in to povsem upravičeno, vtakanih že tudi nekaj legend, in sedanjost, ki želi odpreti nove možnosti za slovensko gorništvo v prihodnosti. Prepričan sem, da niste zbrani tu samo zato, da bi merili uspehe slovenskega alpinizma v primerjavi z drugimi narodi, ampak veliko bolj zato, da bi slovenski javnosti doma in po svetu sporočili, kako dragocena je vsebina, ki smo jo z gorništvom in vsem, kar je z njim povezano, vtkali v slovensko dediščino. Naj bo to bolj kot spominjanje povabilo Slovincem doma in po svetu, da še naprej tkemo trdno zgradbo slovenskega odnosa do gora in gorskega sveta, ki naj bi jo opazili zlasti mladi rodovi kot zelo jasen kažipot, kam se je dobro napotiti, da znaš spoštovati sebe in druge.

Problem prave izbire vrednot ni samo slovenski, je pa napačna izbira lahko usodna za slovenski narod in slovenstvo kot kamenček v mozaiku svetovne dediščine. Tu ste zbrani tisti, ki ste našli pravo pot v množici steza in cest; našli ste najprej pot k sebi, ko ste se spopadali z lepoto in pastmi narave, da ste lahko našli prave poti, ko ste osvajali vrhove. In vse to ste počeli kot Slovenci, ki ste najprej z vsem bitjem pripeti na slovenske gore, ki so bile vaš prvi izziv in prvo soočenje z lastno zamejenostjo. Brez spoštuječega odnosa do slovenskih gora ne bi bilo slovenskih vrhunskih alpinistov in raziskovalcev gorskega in drugega prvobitnega sveta ne v domovini ne drugje po svetu. Ob vsej bolečini mnogih, ki so morali najti svoj drugi dom, vendarle sije tudi luč slovenskega poguma in spoštovanja gora na vseh celinah tudi po zaslugi prav teh, ki so se morali boleče odtrgati od domačih planinskih steza in smeri v stenah.

Hvala vsem, ki se trudite ohranjati plemenito in lepo planinstvo v domovini in po svetu. Naj vam bodo dnevi druženja na pragu Julijcev novo veselje in upanje, da ni bil noben korak na planinski poti in raztežaj v steni brez odmeva. Morda se danes zdi, da so mladim zgled le še zvezde z ekranov. Verjamem, da ste tudi vi zgled; ste zvezde, ki gorijo z manjšo močjo, zato pa dalj in prijazneje. In naj bo tako tudi poslej s slovenskim planinstvom, ki prav po vaši zaslugi ne pozna meja. Ne v glavah in ne na zemljevidih.

Ob Svetovni konferenci slovenskih planincev

Marjeta Keršič Svetel
predsednica programskega odbora

Nihče, ki je doživel dogodke ob slovenski osamosvojitvi in rojstvu samostojne slovenske države, ne bo mogel pozabiti prizora, ki ga je prenašala televizija in ki ga je na velikem ekranu lahko spremljala množica, zbrana na tisti zgodovinski večer pred poslopjem Parlamenta: skupina mož z baklami v rokah na vrhu Triglava, ob Aljaževem stolpu, in plapolajoča zastava, ki je simbolizirala uresničitev tisočletnih sanj...

Gora, ki je del naših državnih simbolov, se tam ni znašla po naključju. Nikakor ne gre le za prislovično željo, ki naj bi menda prežemala vsakega Slovenca, da bi se vsaj enkrat v življenju povzpел na vrh Triglava. Gre za precej več. Navsezadnje ima do tega Triglava prav poseben odnos tudi marsikdo, ki mu še na misel ne pride, da bi plezal tja gor. Če ne bi bilo tako, se ne bi toliko društev in združenj Slovencev po svetu imenovalo po Triglavu. In tudi ne gre samo za Triglav, resnično goro v Julijskih Alpah. Veliko bolj gre za to, kaj ta Triglav pooseblja in predstavlja.

Mnogi Slovenci danes živijo po svetu. »Razšli smo se v dalj in šir...« - kot je zapisal Oton Župancič. Marsikdo pa še zmeraj sanja naše gore, naša »nebesa pod Triglavom«, ki jih išče – in morda na svoj način tudi najde – v daljni Patagoniji, Apalačiji, Kanadi. Imela sem srečo, da sem se v svojem življenju srečala z mnogimi Slovenci, ki živijo daleč od Slovenije. Iz najrazličnejših razlogov. Uspešni in spoštovani so v svojih okoljih. »Kaj najbolj pogrešate, ko ste daleč od doma?« sem marsikoga vprašala. »Pravzaprav – naše hribe!« je bil marsikdaj odgovor.

Statistično gledano sodi po hribovitosti Slovenija v sam evropski vrh. Resda nimamo kakega Mont Blanca – ampak celo navadni grički Dolenjske in Zasavja

so marsikdaj prav neusmiljeno strmi. Nekako zrasli smo s temi strminami. Celo Prekmurci, ki kljub vsej lepoti in zasanjanosti svoje ravnine prav radi zahajajo v hribe in se lahko ponašajo z lepim številom planincev in planinskih društev!

Pa ne gre samo za globoko navezanost na gorsko naravo in doživetja v gorah v prostem času. Gre tudi za to, da je planinstvo od svojih začetkov v 19. stoletju, pa vse do danes, neločljivo povezano z občutki narodne in tudi osebne samobitnosti, da je premagovanje strmin in sten nekakšna prispodoba za vztrajanje v najtežjih okoliščinah in kljubovanje s tisto notranjo trdnostjo, ki jo težave in viharji samo kalijo. Sploh ni slučajno, da je bila legendarna ilegalna organizacija Slovencev v fašistični Italiji ravno Krpelj – planinski in jamarski klub! Še danes pomeni Beneška planinska družina ali pa slovenska planinska koča na Bleščeči planini precej več kot le dosežek prostočasne dejavnosti. Da ne govorim o slovenskih planincih v daljni Argentini, ki so iz hrepenenja po slovenskih gorah posvojili patagonske in jim neizbrisno vtisnili slovenski pečat. Ne kot osvajalci – kot obiskovalci s spoštovanjem in ljubeznijo.

Mislím, da je to dvoje – spoštovanje in ljubezen – tisto, kar nam je v odnosu do gora skupnega vsem: planincem in gornikom, alpinistom, goroplazcem in skalolazcem, tistim, ki vztrajajo na rodni grudi gorskih kmetij in tistim, ki so svoj prostor pod soncem našli v gorah in dolinah tujih dežel. Brez spoštovanja in ljubezni bi z gorami – zahtevnimi, napornimi, nepredvidljivimi in nevarnimi - težko shajali.

Zelo lepo je, da se bomo pod okriljem Svetovnega slovenskega kongresa srečali v Triglavskem kraljestvu in bomo v dneh druženja lahko izmenjali misli o tem našem spoštovanju in ljubezni. Take priložnosti so v današnjem svetu, prežetem s potrošništvom, mrzličnostjo in razosebljenostjo redke. Pa zato toliko bolj dragocene!

Na pot konferenci slovenskih planincev iz sveta in slovenije

Slovensko planinstvo na tujem v okviru Svetovnega slovenskega kongresa

Franc Zabukošek, dr.dent. med.
Član Sveta SK SSK in gornik

*»Za našega človeka je nujno,
da ostane zvest tradicijam svojega naroda,
ki je narod hribolazcev!«¹*

Pred 115 leti, 1893. leta, smo Slovenci v takratni avstroogrski državi ustanovili SPD, da smo v skladu s programom Zedinjene Slovenije iz leta 1848 dokazali narodno samobitnost in enakopravnost tudi v gorah, ki so jih takrat pri nas osvajali nemški in avstrijski planinci in alpinisti.

S tem dejanjem so takratni slovenski izobraženci iz kulture, duhovništva in gospodarstva potrdili, da hočejo biti na slovenski zemlji gospodarji, ker jim lepote gora in vrednot, ki iz tega izhajajo, potrjujejo smisel življenja in ustvarjanja v bogatitvi in spoštovanju različnosti, kakršne so v naravi in gorah.

Nespoštovanje teh vrednot in demokratičnih principov, ter ko so po zli usodi »viharjev jeznih mrzle domačije bile pokrajine naše«, in ko so »obložile očetov razprtije s Pipinovim jarmom sužno ramo«, so »veseli« Slovenci odšli po svetu in nadaljevali, kar so se kot »Janezki« naučili. Zato imamo danes vse »kar niso jih zatrlle časov sile« in kar je naša bit tudi po svetu. Z naravo in gorami dobljeno in privzgojeno se je z »izdihljaji in solzami vzredilo«.

Ko se danes v Evropski zvezi in samostojni državi Sloveniji ozremo nazaj na prehojeno pot od programa Zedinjene Slovenije do dokončne osvoboditve in državne

¹ Robert Petriček, glasilo SPD v Argentini, GORE-slovenskih andinistov št.1, 1955, BS-AS: Zakaj SPD v Argentini?

samostojnosti v letu 1991, smo lahko ponosni in zadovoljni ter hvaležni našim prednikom, ki so z ustvarjanjem bogatili življenje ljudi in mnogi žrtvovali življenje za našo svobodo in samostojnost, da smo tako ohranjali našo slovensko bit.

Za vse to smo kot narod dobivali moč iz gora, ki, drugače kot drugi prijatelji gora, imamo Triglav za simbol domovine in v pesmi »V gorenjsko oziram se skalnato stran«, kjer »Triglava blešče se vrhovi«, izpovemo svojo narodno zgodovino in moč, ki nas ohranja žive.

To je spoznal tudi prvi slovenski blaženi, škof A.M.Slomšek, ki je v pesnitvi »Slovo solčavskim planinam« zapisal: »Košata Raduha, visoka Ojstrica in zobata Olševa! Povzdigajte Slovincem bistre glave, naj bodo vrli sini Slave« in »Orjaške glave starodavne, le trdno stojte! Za pravico in resnico trdno stati hoč' mo tudi mi, da bode slava naša mati«.

22 ■

Lepote gora in gorništvo so torej spodbujevalni in povezovalni element za slovenski narod, kar dokazujejo organizacijske oblike združevanja Slovencev po svetu in domovini.

Svetovni slovenski kongres je nastal kot narodna povezovalna institucija, ki je veliko prispeval k osamosvojitvi in slovenski državnosti, saj so Slovenci po svetu prek svojih bivalnih držav vplivali na hitro priznanje nove države Slovenije. V tem smislu se spodobi, da se organizira tradicionalna konferenca, posvečena spoznavanju in poglobljanju zgodovinskih dejstev navezanosti našega naroda na gore, kjer smo dokazali narodno samobitnost in samozavest, ki je pripomogla k naši državnosti in nas po svetu povezuje in dokazuje v svetovnih alpinističnih, andinističnih in himalajskih dosežkih.

To naj bo vsakoletno srečanje Slovencev doma in po svetu kot zahvala in spodbuda za nadaljnje prizadevanje za ohranjanje in negovanje naše planinske in narodne kulture.

To bo tudi potreba, da se v vedno bolj globaliziranem svetu ne zgubimo, ampak dokazujemo, da je manj lahko več v vrednostnem smislu.

Država sama po sebi ni garant narodne prihodnosti, ampak je to narodna povezanost in solidarnost v različnostih, ki jih omogoča in spodbuja narava in gore v svoji pristnosti.

Naj velja zapis blaženega Slomška: »Gore, doline pokrivajo svet, prijatelji med njimi se snidejo spet!« in pozdrav alpinista Joža Čopa: Bohlonaj, k'smo pr'jat'!! Srečno !

Zorko Pelikan

državni sekretar in vodja Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu

Spoštovani ljubitelji gora!

V veliko veselje mi je, da vas lahko danes pozdravim na Konferenci slovenskih planincev iz sveta in Slovenije na Bledu, na kraju, obdanem z vencem gora.

Razlogov, zakaj zahajamo v gore, je prav toliko, kot je nas gornikov. Slovenski narod, oziroma razvoj slovenske kulturne in nacionalne identitete, je z gorami in z najvišjo slovensko goro Triglavom tesno povezan. Gore so odigrale pomembno vlogo pri nastajanju samostojne slovenske države in večina državnih simbolov izhaja prav iz alpskega okolja. Simbol Triglava ima državotvorni pomen, saj je hkrati najvišja in osrednja točka, ki nas je v času osamosvojitve povezala. Naš vsakdanjik je prepleten s tem simbolom: od slovenskega grba, potnega lista, razglednic, filmov, reklam.... Že Julius Kugy je leta 1938 zapisal, da je »Triglav več kakor le lepa, visoka in ponosna gora...«. Triglav nam s svojo pozicijo v neposredni bližini stičišča treh jezikov in kultur vliva zaupanje in samozavest.

Kultura je ohranila slovenski narod, in gorništvo je kot seme, iz katerega je pognal tako športni kot družbenocivilni duh slovenstva – tako v Sloveniji in v zamejstvu kot tudi v državah, kamor so se izselili Slovenci. Številna slovenska društva, predvsem športna in planinska, so imela in še imajo v zamejstvu in po svetu funkcijo ohranjanja slovenskega jezika, kulture in identitete. Gorništvo pa je več kot le šport, mnogim predstavlja tudi način življenja, druženje z rojaki... »Bariloški čudež« v gorništvu je s svojo dejavnostjo v Andih ohranjal podobo domovine, ki je argentinske Slovence uradno odpisala. Domovina je ostajala daleč, bariloške

gore pa so bile blizu, in s poimenovanjem vrhov, jezer in smeri s slovenskimi imeni (Campanile Esloveno, Torre Tuma, Laguna Tonček) so si pričarali vsaj delček izgubljeni raja.

Krajina in gorski svet nedvomno ostajata izvora izražanja nacionalne identitete tudi danes in o Triglavu lahko govorimo kot o novi evropski vrednosti, ki slovenskemu narodu daje čvrste stebre kulturnih korenin v skupnem evropskem prostoru.

Triglavski narodni park

Triglav - središče našega sveta

dr. Marija Markeš
direktorica Triglavskega narodnega parka

Triglav – naša sveta in simbolna gora, je za nas v Triglavskem narodnem parku tista točka, s katere se oziramo na svet okoli sebe – zdi se, da se bližnji sosedje Cmir, Rjavina, Mišelj vrh, Kanajvec spuščajo v doline le zato, da se na drugi strani spet dvignejo v višave pod drugimi imeni – Škrlatica, Špik, Debela peč, Mangart, Jalovec, ... Rodica in še dlje na obzorju kot vrhovi v Karavankah, Visokih Turah, Dolomitih. Misli nas seveda zanesejo prek daljnih morij do gorstev Amerike, Afrike, Avstralije... Vse te lepote v nas še utrjujejo občutek, da stojimo v središču sveta.

Zgodovina planinstva in gorništva v Sloveniji je stoletja dolg niz ljudi in dogodkov, ki so s svojim delom, navdušenjem in znanjem sooblikovali podobo naših in tujih gorstev in utirali poti, po katerih danes ponosno hodimo. To zgodovino so v enaki meri sooblikovali kmetje in pastirji, ki so iz življenjske nuje zahajali visoko v gore, da bi nahranili svoje črede in družine, kot številni ljubitelji miru in razgledov, ki so se v gore podajali in se podajamo, da bi utrdili svoje telo in duha.

In prav v tem je poslanstvo vseh nas - globoko sem prepričana, da umetni svetovi nakupovalnih središč, igralnic in zabavišč niso tista sprostitev, ki bi človeku v tehnološko razviti družbi pomagala napredovati tako v duševnem kot telesnem smislu. In narava je vedno tu in na razpolago, da nudi nepredstavljivo paleto možnosti, da napolnimo svoje pred računalniškimi ekrani utrujene duše, da razmislimo o svojem početju, da nam razbistri načeto koncentracijo in nas popelje do novih, če hočete, razvojnih dosežkov.

Ob tem seveda ne mislimo razvoja, ki bi podpiral formulo, da je vsakomur dovoljeno vse, kar mu ravno kar pade na pamet in kadar mu pade na misel, temveč

mislimo na odgovoren razvojni dogovor, ki bo upošteval varovanje narave kot izhodišče in razvojno priložnost.

Zato pričakujem in upam, da bo Triglavski narodni park v prihodnosti vedno bolj razumljen kot partner v gospodarskem, kulturnem in socialnem razvoju v prostoru Julijskih Alp in tudi kot zgled sožitja narave in človekovih dejavnosti za druga območja doma in po svetu.

Ostaja pa dejstvo – središče sveta je za vsakega posameznika tam, kjer živi in dela, kjer išče svojo uresničitev in svoj kos sreče ter uresničitev svojih sanj. Vsak vrh ima svoje vznožje in dolge pristopne doline. Pomembno je, da se odpravimo na pot ter zase najdemo svoj vrh in razglede.

Vabim vas, da se nam pri tem iskanju pridružite!

Franc Ekar

predsednik Planinske zveze Slovenije

Spoštovani dragi planinski prijatelji, slovenski planinke in planinci, ki živite v bližnjem in daljnem svetu, to je zunaj matične države Slovenije; vsi tisti, ki ste in še vedno domoljubno in trdno ohranjate ljubezen v iskrenosti in spoštovanju do sončne gorate Slovenije! Še posebej na tem prisrčnem planinskem srečanju »slovenskih planincev iz vsega sveta« smo trdno prepričani, da imate enaka hotenja, nagnjenja in pripadnost »alpskim« vrednotam slovenskega planinskega gorskega sveta.

V lanskem adventnem obdobju, pred božičem 22. decembra, se nam je uresničila želja po sproščenem gibanju v gorskem svetu, saj se je »zgodil« schengen. Ni več omejevanj, iskanj dovoljenj, brez katerih ne bi mogli prešerno stopiti na vrhove mejnih območij, na kralja Karavank, »Matjaževo« Peco, Matajur in drugam.

Na planinskem srečanju v Sloveniji ste se nam tudi vi pridružili, da skupaj počastimo letošnje veličastne slovenske planinske spomine in mejnike. Praznovali bomo, praznujemo spomin na znamenite Bohinjce, ki so pred 230 leti prvič osvojili Triglav, ki vse bolj postaja neizbrisen simbol slovenstva. Pred 200 leti je legenda gorskega raziskovanja in osvajanja še neznanega gorskega sveta Valentin Stanič izmeril višino Triglava, kar še danes velja za pomembno planinsko dejanje. 150. obletnico rojstva dr. Henrika Tume in dr. Juliusa Kugyja zaznamujemo že vse leto, saj nas njuna dediščina, planinski spisi in filozofska razmišljanja, ki sta nam jih zapustila kot darilo slovenskemu planinstvu, še posebej obvezujejo k ohranjanju spominov na planinska velikana. Tudi na temelje Slovenskega planinskega društva, ustanovljenega pred 115 leti, nismo pozabili, kajti prav z dreves teh korenin dobivamo

najpopolnejše sadeže sodobnega planinstva in alpinizma, pa tudi aktivne in sodobne sisteme za učinkovito varovanje in ohranjanje gorskega sveta.

Brez upoštevanja preteklosti ni ustvarjalne sedanjosti in tudi ne dobre, perspektivne, zanesljive in prijazne prihodnosti. In nesporno drži trditev, da je preteklost najboljši prerok prihodnosti. Te vrednote slovenskega planinstva vse bolj ceni tako domača kot mednarodna planinska javnost. Slovensko planinstvo, združeno v Planinski zvezi Slovenije kot naslednici Slovenskega planinskega društva, letos zaznamuje 60 let ustvarjalnega, pokončnega in naprednega delovanja. Še vedno dosega in presega planinsko-alpinistične cilje, primerljive z mednarodnimi. Tako imamo dve svetovni prvakini v športnem plezanju, uveljavljati smo se začeli na področju mednarodnega turnega tekmovalnega smučanja, alpinizem ohranja vrhunski status in raven. Delo z mladimi je prednostna naloga, kot tudi skrb za planinske poti in postojanke, ki so še vedno v varnih in zanesljivih rokah prizadevnih in skrbnih planincev.

Po sto enem letu smo prvič prišli do začetka graditve Slovenskega planinskega muzeja.

Dragi prijatelji, spoštovani častilci slovenskega planinskega sveta in gora! Lahko vam povemo in potrdimo, kar je zapisal že Ivan Cankar: ko je Bog delil svet in ta košček dodelil Slovincem, je dejal: »Tod bodo živeli veseli ljudje, pesem bo njih jezik in njih pesem bo vriskanje.« Kot je rekel, tako se je zgodilo. Božja setev je pognala kal in je rodila – zrasla so nebesa pod Triglavom in nastala je planinska gorska Slovenija od štajerskih gor in do strme tržaške obale ter od Triglava do Gorjancev.

Dragi planinke in planinci iz bližnjih in daljnih krajev na tem modrem planetu, želim in želimo vam kar najprijetnejše počutje med bivanjem v naši sončni, gorati in prijazni Sloveniji.

dr. France Sevšek

predsednik Slovenskega gorniškega kluba Skala

Spoštovani ljubitelji gora, cenjeni gosti!

V veliko veselje mi je, da vas lahko danes tukaj pozdravim v imenu Slovenskega gorniškega kluba Skala. Morda je res nenavadno, če pomislimo, kaj je skala: nič drugega kot skupek molekul kalcijevega karbonata. In gore so le velik skupek skal. Zakaj bi se torej o gorah sploh pogovarjali, zakaj bi jih ljubili in častili. Prav pred nedavnim sem se vrnil iz Indije, kjer je čaščenje gora, dreves, živali ali posameznih kamnov nekaj povsem običajnega. Tam sem prav kmalu ugotovil, da ne častijo konkretnih predmetov, ampak idejo, ki jo ti predstavljajo. Podobno je tudi z gorami. So mrtvi predmeti, seveda poseljeni z rastlinstvom in živalstvom, ki se za nas čisto nič ne zmenijo. Gore nam dajejo lahko le to, kar sami prinesemo vanje in hkrati nam omogočajo, da to v sebi gradimo in razvijamo. Če pridemo slabe volje, agresivni ali z množico vsakdanjih skrbi v gore, bomo prav verjetno taki iz njih tudi odšli. Če pa naravo in gore z veseljem sprejemamo, nam bo obisk pri njih veliko dal.

Skala je bila ustanovljena pred 87 leti, v času, ko se je po prvi svetovni vojni Slovensko planinsko društvo ukvarjalo predvsem z gradnjo in obnovo koč, nadelavo novih poti in razvijanjem gorskega turizma. Za doživljanje gora, hojo po brezpotjih ali celo za plezanje niso imeli prav nobenega razumevanja. Zakaj bi nekdo rinil preko stene, če pa je okoli lepa pot na vrh, so govorili. Zato so leta 1921 gorniški navdušenci ustanovili Skalo, ki je združevala ljudi, ki so želeli v gorah nekaj več. Pričeli so se ukvarjati s fotografijo, plezanjem, turnim smučanjem, proučevanjem gora, pisanjem knjig in pripravi vodnikov ter zemljevidov. Zanimivo je, da je že v

prvem desetletju svojega obstoja Skala posnela prvi slovenski igrani film: V kraljestvu Zlatoroga.

Veliko skalaških idej je kasneje sprejelo tudi Slovensko planinsko društvo ter so se kasneje prenesle tudi v Planinsko zvezo. Zakaj potem danes Skalo sploh še potrebujemo? Priznati je treba, da je na začetku ustanavljanju gorniških klubov, ki so se leta 1997 združili v Skalo, botrovala predvsem tedanja enostranska politična usmeritev Planinske zveze. Ko pa so se s časom tam razmere uredile, je izkušnja pokazala, da tudi na področju gornišstva potrebujemo pluralizem. Predvsem pa potrebujemo majhno in dinamično organizacijo, kot je Slovenski gorniški klub Skala. V Skali ne težimo po množičnosti in zato tudi nismo nobena konkurenca Planinski zvezi, celo obratno. Oboji vemo, da je v gorah dovolj prostora za vse in da jih bomo lahko samo s sodelovanjem ohranili zanamcem.

Uvodno predavanje

Slovensko gornišтво, narodna identiteta in zavest

Peter Skvarča *

Slovenci smo lahko hvaležen narod, kajti v našo domovino je nebeški Oče nasul polna prgišča lepote in jo bogato obdaroval s planinami in gorami. Zato ni čudno, da imamo večina Slovencev nek dar, naraven čut in ljubezen do gora in planin. Gornišтво je kleno in globoko zakoreninjeno v srcu in duši slovenskega človeka. Želja po samopreizkušnji, izzivi navpičnih sten in vrhov ter hoja v hribe in na planine so za nas Slovence prirojen notranji nagon in sila, ki vabita v višine.

Na splošno smo gorniki-plezalci bolj vajeni dejanj kakor pisanih besed. Ne bom pripovedoval o gornišťvu in narodni zavesti v rodni domovini, ker je to že na dolgo in široko zabeleženo v domačih kronikah. Bom pa skušal vsaj na kratko opisati nesebično in požrtvovalno delovanje slovenskih gornikov v Argentini, ki je tesno povezano z bojem za ohranitev slovenske narodne identitete. Podal bom svoj osebni pogled na gorniška doživetja in dogajanja v novi domovini. Že več kot pol stoletja je minilo, odkar sem moral po težkih povojnih časih kot dvanajstletnik zapustiti domovino. Iz dežele prostranih gozdov, planin in gora smo bili skoraj dobesedno "izkorinjeni" in na silo presajeni v povsem novo okolje: v milijonsko vlemesto, prekrito s tlakom in betonom. Danes vedno bolj spoznavam, da so bile gore podzavestna vez med domačim in tujim svetom! Kaj pomeni tujina, ve samo, kdor jo je preizkusil. Duševno trpljenje in domotožje po gorah-planinah na silo izgnanih Slovencev je skoraj preroško napovedal naš prezgodaj "zgoreli" pesnik France Balantič v dramatično čustvenem sonetu "**Sen o vrnitvi**", kjer je med drugim zapisal:

*Ko boš, tujina, vso mi kri izpila ...
... bo davna želja domu me vrnila.*

*... Na srce dal prsti bom kot zdravila ...
... Okusil spet bom sok planinskih trav ...*

...

*Domači kraj, kako mi spet bo drag!
Kako bom ljubil gore razkopane,
dokler ne bom med njimi tih zaspal!*

Začetek slovenskega gorništvja v Argentini beležimo že v prvi polovici 20. stoletja. Med prvimi gorniki, ki so zanesli slovensko ime v argentinske gore, je primorski rojak Peter Štrukelj iz Solkana. V Bariločah je bil gorski vodnik že pred prihodom povojne ideološke emigracije. Leta 1940 je izseljenski duhovnik Jože Kastelic, emigrantski dušni pastir in ustanovitelj katoliške revije "Duhovno življenje" v Argentini, ki še sedaj izhaja, sodeloval pri odpravi na Aconcaguo. Ni mu bilo dano, da postavi križ na najvišji gori Amerike, ker je blizu vrha obnemogel v orkanu "belega vetra". G. Kastelic je prva slovenska žrtev v argentinskih Andih. Počiva med drugimi žrtvami Aconcague na malem pokopališču blizu gorske vasice Puente del Inca (Inkov most), ob vznožju kraljice Andov. Na skromnem spomeniku, ki ga je opremil tržaški Slovenec, živeč v Buenos Airesu, znameniti arhitekt Viktor Sulčič, je napisano po naše **"V miru počivaj, slovenske zemlje sin, vneti ljubitelj visokih planin, narodu bil si vodnik do večnih višin"**. Leta 1969 sem se povzpel kot prvi Slovenec na Aconcaguo, da izmerim zemeljsko težnost na strehi Amerike. Poleg meritve se je tistega 14. januarja darovala tudi prva sv. maša na najvišji točki Amerike. Poraja se mi misel da je bil takrat g. Kastelic prisoten z nami v duhu in se mu je izpolnila skrita želja.

Nov zagon in velik razmah pa je slovensko gorništvjo v Argentini zadobilo s prihodom politične emigracije, ki je morala nasilno zapustiti domovino po drugi svetovni vojni. Zaradi močnih vezi in spominov na gore v domovini ni čudno, da je takrat mnogo slovenskih emigrantov iskalo v novi deželi gorate pokrajine. Večje skupine so se naselile v bližini gora v Mendoza, pod vznožjem osrednjih Andov, in v Bariločah, deželi jezer, ki je oddaljena 1600 km jugozahodno od velemesta Buenos Aires. Med dandanes splošno priznane **"slovenske čudeže"** v Argentini, to so ohranitev jezika in tradicij, slovenske šole, domovi, cerkveno, kulturno in socialno udejstvovanje, itd., moramo nedvomno prišteti tudi dosežke na gorniškem področju.

Brez dvoma je največ gorniške narodne zavesti v zamejstvu treba priznati Slovencem, ki so se nastanili v Bariločah, ob vznožju patagonskih Andov. Že leta 1950, takoj po prihodu skupine mladih fantov v ta kraj ob jezeru Nahuel Huapi, je naveza Bertoncelj-Pangerc preplezala Torre Principal (Veliki stolp) v pogorju Catedrala, ki je takrat veljal za najtežjo turo v tem okraju. Med najpomembnejše dokaze zmožnosti slovenskih gornikov v tistih časih pa sodi prvenstveni vzpon na navpični granitni stolp v Catedralskem grebenu, ki ga je osvojila naveza Bertoncelj-

German leta 1952 in ga krstila za Campanile Esloveno (Slovenski zvonik). Južno od Bariloč je še isto leto prav ta naveza pristopila tudi prvič po težavnem plezanju na vrh najvišjega stolpa v gorski verigi Tres Picos (Trije vrhovi) in ga imenovala Torre Tuma (Tumov stolp), v spomin na dr. Henrika Tuma, očeta slovenskega kulturnega in znanstvenega alpinizma-gornišтва. Omenjena uspeha sta takrat močno odjeknila v argentinskem andinizmu in z njima smo Slovenci stopili na široko v zgodovino gornišтва-andinizma v Argentini. Z imenovanimi (prvenstvenimi) vzponi je slovenska plezalska skupina iz Bariloč presegla v takratnih časih višino argentinskega andinizma. Tonček Pangerc in Dinko Bertonec sta leta 1953 prispela z drugimi člani bariloške odprave prvič tudi na poledeneli San Valentin (4.085 m), najvišjo goro patagonske Kordiljere, nekaj let pozneje (1957) pa je Slovenec Ivan Arnšek s tremi plezalci iz Bariloč tudi pristopil prvič na goro Balmaceda (2.035 m). Januarja 1954 je ledeni plaz v pogorju Paine na jugu Čila usodno in tragično podrl planinca Tončka Pangerca. Nenadna izguba tega mladega in obetajočega plezalca je pomenila že drugo slovensko gorniško žrtev v Argentini. V poznejših letih so v bariloških gorah preminuli še trije slovenski gorniki: mlada prijatelja Tomaž Kralj in Božidar Vivod, ki sta leta 1966 za vedno izginila v hudi nevihti na ledenikih Tronadorja, in duhovnik prof. France Bergant, ki je leta 1998 izdihnil pri vzponu na priljubljeno Capillo. Omenjene žrtve so močno prizadele in pretresle vse slovenske gornike v Argentini.

Leta 1951 so slovenski gorniki v Argentini naredili zelo pomemben organizacijski korak ter ustanovili Slovensko planinsko društvo (SPD), najprej v Bariločah, malo pozneje pa tudi v Buenos Airesu, na pobudo Bare Remec. Ta najbolj znana in plodovita slovenska likovna umetnica v Argentini, ki so jo Indijanci nazivali "slikarka sinjih oči", je ujela v hribih Andov dragocene motive za svoje umetniško ustvarjanje, s katerimi je opremila tudi mnogo slovenskih knjig. Skozi 40 let je vneto in zvesto sodelovala pri vseh planinskih akcijah in bila z Robertom Petričkom duša SPD v Buenos Airesu. Pico Bara (Špič Bara) na Catedralskem pogorju nas bo za vedno spominjal na njeno neutrudno umetniško delo in ljubezen do gora. Kot planinka-umetnica je prispevala zelo pomemben delež k spoznavanju slovenstva in ohranitev narodne zavesti na tujem.

Slovenska prisotnost v tem okolju je dobro poznana tudi po Slovenski stezi, ki so jo bariloški planinci kmalu po prihodu izsekali skozi pragozd katedralskega pobočja, in ob njej uredili zasilno gorsko zavetišče pod povešeno skalo, ki je postalo poznano vsem gornikom z imenom "Pod skalco" (Piedrita). Po požaru so jo v poletju 1977-78 preuredili v bolj solidno kočo. Ob naši dragi "Skalci" so poleti 1965 člani Slovenskega planinskega društva v Argentini odkrili tudi spominsko znamenje in prošnji zvon na čast in v spomin ljubljanskemu škofu Dr. Gregoriju Rožmanu, duhovnemu voditelju Slovencev v zdomstvu, borcu za pravo svobodo slovenskega naroda in velikemu ljubitelju gora.

Medtem ko so ideološki fanatiki po vojni v domovini razdirali simbole slovenstva in krščanstva, je peščica slovenskih planincev in rodoljubov z globoko narodno zavestjo postavila leta 1952 v novi "domovini" prvi slovenski križ na težko dostopni

Cerro Capilla (Gora Kapela), ki se mogočno dviga nad jezerom Nahuel Huapi. Pozneje je bil križ popolnoma prenovljen, leta 1996 pa je bila za 45. obletnico SPD v Argentini odprta v dolini pod vrhom Capille tudi gorska koč-a-bivak Slovenia. Na ta važni dogodek za ohranitev narodne identitete v tujini, kakor tudi na tiste temne in nestrpne čase v domovini, me je ob obisku lanskega leta spomnil napis na sliki v župnišču na Dovjem: **“Medtem ko so bila v Sloveniji sveta znamenja naših očetov barbarsko uničevana, so naši gorniki v daljni Argentini že leta 1952 na gori Capilli, 2167 m, postavili križ, ki jih je spominjal na domovino in jim dajal moči.”** Na takratne čase opominjajo tudi izklesane besede pod novopostavljenim križem v spomin izseljenskem lazaru v Argentini-Kanadi: **“Pisatelj in duhovnik Franc Sodja, Skalovčev iz Bistrice, je ob Evharističnem Kongresu (1935) s prijatelji postavil križ ki so ga po vojni odstranili. Ob pisateljevi 90-letnici - Žičnice Vogel, 15.VIII.2004”.**

36 ■

Odprave slovenskih združenih gornikov v predele “Južnega patagonskega ledu” so zaznamovale tudi to pokrajino s slovensko prisotnostjo in izpeljavo prvenstvenih vzponov, naj si bo v spomin na slovenski praznik, na rajne prijatelje planince, ali na požrtvovalne sodelovce, ki so na različne načine pripomogli k razvoju in dejavnosti Slovenskega planinskega društva v Argentini. Pomembno bi bilo omeniti dejstvo, da je prva samostojna odprava s slovenskim imenom potekala prav v Argentini, kjer je bila narodna zavest najbolj ukoreninjena. Slovensko-argentinsko odpravo na Južni patagonski led je leta 1964 organiziralo Slovensko planinsko društvo v Buenos Airesu. Cilj odprave je bil gorniško-znanstvenega pomena: s prvim pristopom na goro Lautaro in s prinesenimi dokazi je bila dokončno rešena uganka vulkanske aktivnosti v tem ledenem predelu južne Patagonije. Tisto poletje je slovenska zastavica pričevala o slovenskem narodu kar na treh prvič preplezanih gorah in kazala daleč v južni Kordiljeri Patagonije na prisotnost poznejše samostojne države. Slovenski simbol je naslednja leta pričeval o narodni zavesti še na mnogih vrhovih gora Patagonije. Že naslednje poletje se je organizirala nova, popolnoma samostojna odprava v še skoraj neznan čilenski predel patagonske Kordiljere, ki smo jo sestavljali samo Slovenci. Ob prvenstvenem vzponu na Cerro (goro) Steffen je na vrhu zopet zaplapolal slovenski simbol. Poznejše odprave na isto področje so zaznamovale s slovenskimi imeni nekatere prvič preplezane gore. Izmed teh najbolj jasno kaže na močno slovensko narodno identiteto gora “29 de octubre” (29. oktober). Imenovana je bila v spomin na prvo slovensko vlado iz leta 1918, na veliki slovenski narodni praznik, ki je še danes v Sloveniji skoraj nepoznan, ki pa smo ga povojni izseljenci še do nedavnega praznovali v Argentini. Na ta dan je končno prenehala odvisnost slovenskega naroda od tujcev, ki je trajala stoletja.

Uspehi slovenskih odprav so našli velik odmev v glavnih buenosaireških tednikih in revijah, ter s tem pripomogli k spoznavanju naše matične dežele onkraj oceana. Slovenske gorniške dosežke sta pred osvoboditvijo obširno objavljala v Argentini tednik Svobodna Slovenija in vsakoletni Zbornik Svobodne Slovenije, pozneje pa Planinski vestnik v Sloveniji, kjer je leta 2001 tudi izšla knjiga “V kraljestvu kondorjev in neviht: pol stoletja andinizma slovenskih izseljencev v Argentini”. Slovensko

planinsko društvo v Argentini, ki je poleg gornišтва gojilo tudi ljubezen do slovenske besede, je izdajalo revijo "Gore", Slovenska kulturna akcija pa leta 1956 knjigo "Dhaulagiri", v kateri Bertonec-J-Arko opisujeta argentinsko odpravo na ta osemti-sočak, kjer je takrat Dinko kot prvi Slovenec v Himalaji dosegel višinski rekord.

Nedvomno je Klement Jug, skalaš iz primorskega Solkana, s svojim filozofsko-etničnim alpinističnim nazorom močno vplival na slovensko plezalno generacijo v Argentini. Jugova osebnost, polna energije, volje in zagnanosti, je bila marsikateremu gorniku vzor in kašipot. Podobno kot on smo tudi politični slovenski emigranti preživeli strahote vojne in trpljenja. V spomin svojemu največjemu vzorniku in gorskemu ideologu so Bariločani pribili v granitno steno Slovenskega zvonika bro-nasto ploščo, ki jo je simbolično odkril septembra 1954 njegov rojak Peter Štrukelj iz Solkana, ki se je Juga spominjal še od doma.

Ob priliki tega pomebnega gorniškega srečanja, ki bo dokončno povežalo vse ljubitelje gora iz matične domovine in tujine, je primerno, da se spomnimo našega najplodnejšega izseljenkega gorniškega pisatelja v tujini. Dr. Vojislav Arko, po domače Vojko, je bil velik ljubitelj gora ter gonilna sila Slovenskega planinskega društva v Argentini. Njemu se moramo zahvaliti, da je zabeležena in opisana večina slovenskega gorniškega udejstvovanja v Argentini. Bil je brez dvoma naš "gorniški duhovni vodja" v novi domovini. V mnogih člankih in knjigah je z jasnim in lahkim peresom čudovito in jedrnato opisal gore in deželo jezer pod južimi Andi. Iz njegovih vrstic žari globoka ljubezen do gora. Vojko je bil neutrujen spodbudnik "šumskih bratov", tako se je imenovala prva skupina bariloških gornikov, kakor tudi poznejših generacij plezalcev, ki so nadaljevali pionirsko delo slovenskih andinistov iz Bariloč. Že od začetka našega gorniškega delovanja v takrat še skoraj neraziskane ledene predele južne Patagonije nas je podpiral, bodril in nenehoma opogumljal k novim odpravam, na raziskovanje še nepoznanih gorskih predelov in osvajanje nezavzetih vrhov. Sedaj mirno počiva pod južnim križem ob vznožju Andov, v katere je neštetostrat strmél, in posluša v patagonskih nočeh spev viharja, ki ga opeva v svoji "**Bariloški romanci**":

*"Vihar drvi skož' zimsko noč,
mogočni spev gora pojoč,
kipe valovi, gozd ječi,
šumi, buči Nahuel Huapi"*

Približno deset let pred osamosvojitvijo Slovenije je dr. Arko skoraj preroško zapisal: »**Slovenska podjetna volja, ki se je pobratila z duhovi Mapučev pod stenami Andov, bo morda potrkala tudi na domača slovenska vrata in Bog ve, če ne bo prijazno sprejeta kot ljub in drag sorodnik, ki je prišel na obisk iz daljnjih krajev in prinesel slovenski kulturi v dar izbrani indijski šopek iz sten in vrhov Kordiljer. Takrat se bodo prav gotovo zganili "šumski bratje" v patagonski zemlji in pri-sluhnili pravljici, ki bo onstran oceana govorila o nekdanjih tako znanih in lepih časih.**« Danes, ob tem važnem dogodku, ki prvič združuje gornike in planince iz

sedaj demokratične in res svobodne domovine in širom sveta, lahko rečemo, da so se njegove želje in sanje dokončno uresničile!

Zgoraj so omenjeni le najpomembnejši činitelji slovenskega gornišstva v Argentini. Seveda je pa še mnogo drugih neutrudnih sodelavcev in gornikov, ki so s svojim trdom in delom pripomogli, da se je ohranjala slovenska zavest in širila slovenska prisotnost v deželi pod južnim križem. Po zaslugi naših gornikov v Argentini je slovensko ime z velikimi črkami zapisano v zgodovini Andov. Slovenska imena in plezalne smeri so zarisane v gorah Kordiljere, Slovenska steza, križ na vrhu in kočja Slovenia v dolini Capille so dolgoletne priče slovenske dejavnosti v argentinskih Andih, ki pomenijo trajen spomenik vsem slovenskim gornikom.

■ ***Inž. Peter Skvarča**

Rodil se je 14. januarja 1944 v Ljubljani. Osnovno šolo je dokončal na Prulah, prva dva razreda gimnazije pa na Realki. Oče Janez, domobranski oficir, je bil po že končani vojni brez kakršnekoli sodbe mučen in zločinsko umorjen. Mater Lucijo, rojeno Koce iz Starega Trga ob Kolpi, je zloglasna OZNA zaradi moža po vojni dvakrat zaprla, zaslíševala in mučila. Povojna leta je preživel v domovini v hudem pomanjkanju in družbeni izključenosti. Leta 1956 je emigriral z mamo in bratom Juretom k sorodnikom v Argentino. Tu je končal gimnazijo in nato zemljiemerstvo na buenosaireški univerzi, kjer je pozneje diplomiral tudi za geodeta-geofizika. Od leta 1973 do sedanjosti deluje kot znanstveni raziskovalec na glaciološkem oddelku Argentinskega antarktičnega inštituta. V zadnjih 35 letih je sodeloval pri 40 znanstvenih odpravah na območje Antarktike in 25 na ledenike v južni Patagoniji. Svoja raziskovalna dela je predstavil na mednarodnih kongresih, izdal mnoge članke v znanstvenih revijah in predaval na različnih univerzah po svetu. Prispeval je tudi k poročilom Medvladnega odbora za podnebne spremembe (IPCC). V gore je začel zahajati leta 1959 v Argentini. V obdobju 1963-1971 je vodil in sodeloval pri številnih odpravah v Kordiljero osrednjih Andov in južno Patagonijo, kjer je opravil z bratom Juretom veliko prvenstvenih vzponov. Njegovi gorniški dosežki so bili najprej opisani v Zbornikih Svobodne Slovenije, ki so izhajali v Argentini, pozneje pa v Planinskih vestnikih v Sloveniji, kjer je leta 2001 tudi izšla knjiga »V kraljestvu kondorjev in neviht: pol stoletja andinizma slovenskih izseljencev v Argentini«. Poročen je z Marijo Ano Zakrajšek, s katero ima dve hčerki, Nevenko in Karlo.

Slovensko gornišтво

Nekaj poudarkov iz zgodovine slovenskega gornišтва

Stanko Klinar *

Ekspozé na konferenci slovenskih planincev iz sveta in Slovenije na Bledu od 26. do 29. junija 2008.

Ekspozé je bil podan v četrtek, 26. junija 2008, ob 10.30-11 h, v dvorani Triglavskega narodnega parka na Bledu.

Zgodovina slovenskega alpinizma izkazuje tri viške, to so obdobja z alpinskimi dejanji, ko je slovenski alpinizem dosegel svetovno raven, ali pa svetovno raven celo potiskal navzgor.

Prvi višek je bil dosežen na začetku 19. stoletja z Valentinom Staničem, ki ga je Purtscheller imenoval »erster führerlose Tourist in den Ostalpen«, drugi višek izkazuje Mira Marko Debelakova z vzponom čez severno steno Špika po prvi svetovni vojni, tretjemu višku pa smo priča po drugi svetovni vojni, ko so Slovenci načrtali nekaj ultramodernih smeri doma, v tujini pa se izkazali kot alpinistična velesila s svojimi dosežki v Himalaji, Andih, Yosemiteh in Grenlandiji.

Pomemben mejnik v kroniki slovenskega gornišтва je prvi vzpon na Triglav 26. avgusta 1778 (štirje srčni možje: Lovrenc Willonitzer, Matija Kos, Štefan Rožič, Luka Korošec), ki je bil izveden v okviru vsesplošnega prebujanja planinske misli vsepo vsod v Alpah. Z drugimi besedami, to je bil začetek zlate dobe osvajanja alpskih vrhov, ko so mineralogi in botaniki kot stranski dobiček svojih planinskih ekspedicij odkrivali veličastje gora, dokler nista občudovanje in športni moment prevagala, in to se je zgodilo zelo hitro, izpovedano je bilo tudi na majhnem lističu vrh Triglava z besedami »Narvezhi moje vesselje je na gorah«, ki jih je zapisal in tam deponiral

leta 1808 jeseniški kaplan Ivan Dežman. Slovenci smo bili zelo srečni, da smo že na samem začetku planinske miselnosti z Valentinom Staničem posegli v svetovni vrh. Tu ni bilo nobenega zamudništva, nad katerim tako kronično jamramo, nasprotno, Henrik Tuma, ko ocenjuje Staničev vzpon na Watzmann, pravi celo: »Koliko je bil Stanič pred svojim časom, se vidi po tem, da se je naslednji turist – to je bil Thurwieser – prikazal na Watzmannu šele čez 30 let.«

Genialni mož, ki ga danes enako slavimo na Bavarskem kot v Sloveniji, si ni pridobil ugleda samo s prvim pristopom na težko dostopno elegantno piramido Watzmanna, 2713 m, v avgustu 1800, marveč tudi z drugimi zavidljivimi dejanji. Omeniti je treba vsaj še njegov prvenstveni vzpon na Hoher Göll, udeležbo na Salmovi ekspediciji na Grossglockner leta 1802, ko je Stanič v samostojnem vzponu takoj za prvopristopniki dosegel vrh, in leta 1808 na Triglav. Stanič velja tudi za začetnika zimskih vzponov. V Münchnu so po njem poimenovali trg (Stanig Platz), bavarski Alpenverein pa je ustanovil Staničevo nagrado, da z njo odlikuje vidne osebnosti, ki so se izkazale v naravovarstvenih in bavarsko-slovenskih povezavah. Nagrado so doslej prejeli nekateri visoki bavarski državni uradniki, leta 2004 recimo g. Alois Glück, predsednik bavarskega parlamenta. Slovenci pri tem nismo bili odrinjeni. Leta 2007 jo je dobila gospa dr. Tanja Peterlin Neumaier. Čestitamo!

Staničev alpinistični ugled temelji predvsem na omenjenem prvenstvenem vzponu na Watzmann-Mittelspitze (to je srednji in najvišji vrh Watzmanna), ki je tedaj veljal za zahtevno plezalno turo. Šestidvajsetletni slovenski bogoslovec v Salzburgu ga je opravil kot »prvi človek, odkar svet stoji«, kot so tedaj rekli. Njegov dosežek je zabeležen na dvojezični, nemški in slovenski, spominski plošči na fasadi kočje Watzmannhaus. Ploščo so odkrili leta 1999 kot del proslave dvestoletnice Staničevega vzpona. V koči pa na pogumnega moža spominja poseben kot, Stanič-Ecke (Staničev kotiček).

Staničev vsesplošni humanistični ugled (v nasprotju z alpinističnim) pa temelji na vsestransko razvejani prosvetiteljski dejavnosti: bil je tiskar in založnik, uvedel je cepljenje proti kozam, ustanovil je Društvo proti mučenju živali – prvo tako društvo v avstrijskem cesarstvu – ustanovil je zavetišče za gluhoneme otroke, kjer so bili le-ti deležni ustrezne vzgoje in boljšega ravnanja kot v neprosvetljenem domačem okolju. Kot človek dejanj je lastnoročno pomagal graditi hišo za gluhoneme v Gorici, poprijel je tudi za najtežje ročno delo, čeprav je bil tedaj star že 73 let in je bil kanonik v goriški stolnici. Neprizanesljivost do samega sebe pa je bila zanj usodna. Ko je dvigoval velik kamen, se je pretegnil in zaradi tega čez nekaj dni umrl (29. aprila 1847). Bil je tiste vrste genij, ki ni samo sanjaril, kaj bi bilo treba storiti, ampak je tisto reč kratkomalo lastnoročno naredil.

Njegova priljubljenost je po smrti še porasla. Na Triglavu že skoraj sto let slavi njegovo ime Dom Valentina Staniča, in prav pod vrhom Triglava je v živo skalo izdolbeno zasilno zavetišče, ki ga je dal napraviti Aljaž in ga je poimenoval po njem. Njegovo ime nosi tudi elegantni, težko dostopni vrh na začetku Zeleniških špic. Nekatera slovenska mesta, tudi prestolnica Ljubljana, se ponašajo z ulicami in trgi

Valentina Staniča, njegovo domače mestece Kanal ob Soči pa mu je na svojem osrednjem trgu – kot svojemu najodličnejšemu sinu - postavilo na častno mesto njegovo poprsje (izdelal kipar Janez Pirnat).

Za Staničem je v zgodovini slovenskega gorništv zazevala vrzel, ki jo je v drugi polovici 19. stol. za silo pokrpal Franc Kadilnik, šegav in zabaven Dolenjec, ki je po kranjskih ulicah, od železniške postaje do doma, štorljal v okovanih gojzerjih in kazal gola kolena, ki so po tedanji noši gledala izpod srednjekratkih irhastih hlač, z dvometrsko štekclarico v rokah, z malhastim nahrbtnikom na ramah in s planinskim cvetjem na klobuku. Med njegovimi hribolazniškimi nazori je bil tudi ta, da je treba na nevarnih krajih – tak je bil recimo triglavski greben, takrat še nič naboden in ovešen z železjem – krepko potegniti iz ploščate flaške, ki jo nosimo v notranjem žepu lajbiča na srčni strani. Toda planinska iskrenost je bila pri Kadilniku na visoki potenci. Velja za avtorja prvega v slovenščini napisanega planinskega potopisa, to je Izhod na Triglav, ki so ga obelodanile Bleiweisove novice 1866. Nanj so gledali kot na starosto slovenskih planincev, po njem so imenovali koč na vrhu Golice – to je bila konkurenčna slovenska koč proti nemški koči, ki je stala 300 metrov pod vrhom, tam, kjer stoji današnja Koča na Golici. Pri začetnih delih na koči je bil navzoč sam Kadilnik, ki je simbolično zabil prvi žebelj. Toda to je bilo že v času organiziranega planinstva – sicer še zmeraj pred prvo svetovno vojno - vendar, v času po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva leta 1893. Za to ustanovitev so si pridobili neizbrisne zasluge takoimenovani piparji, navidez nekakšna jodlarska fantovska družba, ki so si za svoj prepoznavni znak, nekakšno osebno izkaznico, izbrali kadilsko pipo in gojili bolj družabnost s planinskimi plesi, čeravno tudi planinskih izletov ni manjkalo. Ravno na enem takih izletov, na Stolu, ko so se jim na višini 2000 metrov zbistrile od pipe zakajene misli, so sklenili, da ustanovijo SPD, in so to drugo leto tudi storili. V resnici so bili na moč resna in domoljubna družčina, ki je tudi spodbudila SPD, da je že dve leti po svoji ustanovitvi začelo izdajati Planinski vestnik, ki od tedaj nepretrgoma izhaja do danes in danes velja za najstarejšo slovensko revijo.

Govorimo torej o času na prelomu stoletij, petnajst let pred prvo svetovno vojno, o času, ko so slovensko planinstvo neizbrisno zaznamovali Jakob Aljaž, Henrik Tuma, Fran Kocbek, Johannes Frischauf, Julius Kugy in domači, zlasti trentarski gorski vodniki. To je čas nastanka planinske himne, čas postavitve Aljaževega stolpa na vrhu Triglava, čas postavitve koč na Kredarici in v Vratih in seveda drugih koč v Julijskih in Kamniških Alpah. To je bil čas prvega uspešnega upiranja nemškemu osvajanju slovenskih gora.

»Stremeči mladini«, kot pravi Kugy, pa je bila usmeritev SPD-ja preskromna. SPD se je zareklo, »da ne bo gojilo strme turistike« in je hodilo najraje le po markiranih poteh in se ukvarjalo z gradnjo koč. Našli so se športno zahtevnejši mladci, se povezali v društvo Dren in načrtno gojili prav tisto »strmo turistiko«, ki jo je SPD izključilo iz programa. Med najvidnejšimi drenovci sta bila Bogumil Brinšek, pionir slovenske planinske fotografije, ki ga je kmalu za tem pokončala prva svetovna vojna, in Pavel Kunaver, ki je nič manj kot za gorski izgoreval za globinski alpinizem,

kot ga je sam imenoval. Drenovce bi lahko ocenili kot športno-idejne predhodnike Skale, ki je bila ustanovljena po prvi svetovni vojni leta 1921 in je v nekaj letih, vsaj za hip, pripeljala slovenski alpinizem v drugi svetovni vrh, do prej omenjenega drugega viška.

Idejni motor in hkrati na začetku najbolj aktiven plezalec takoimenovanega Turistovskega kluba Skale je bil dr. Klement Jug, čigar vpliv je bilo čutiti v slovenskih alpinističnih vrstah še leta po drugi svetovni vojni. Četudi skromen po postavi se je razvil v silovito osebnost, osupljajal s svojo drznostjo in brezkompromisnimi načeli, ki jih je razgrinjal v Planinskem vestniku, se preskušal, morda nekoliko izizvalno, na mejnih situacijah, ko si je v ničejanskem (»Der Wille zur Macht«!), morda nekoliko prezirljivem slogu zapel grobarjevo pesem iz Hamleta, ki dobro odslikava globoka brezna njegove duševnosti:

44 ■

*»Lopato, rovnico zdaj v dlan,
zdaj treba bo kopati.
Globok je stan, lepo postlan,
da gost bo mogel spati.«*

V pravi jugovski jurišni maniri sta Mira Marko Debelakova in Stane Tominšek dve leti po Jugovi smrti, leta 1926, preplezala severno steno Špika. Sicer so skalaši sistematično, pa tudi iz domoljubnih nagibov kot konkurenca proti nemškemu osvajanju naših gora, obdelovali slovenske stene.

O drugem višku je treba pripomniti, da je bila severna stena Špika nekaj časa po prvi svetovni vojni med tistimi, ki so veljale za alpski problem št. 1. Zato ni čudno, da se je v njej poskusil tudi znameniti dolomitski vodnik Angelo Dibona, ki pa je iz vznožja severne stene zavil v lažjo severozahodno in tako prepustil lovoriko severne stene slovenski navezi Mira Marko Debelakova-Stanko Tominšek. Pisalo se je leto 1926, Debelakova je bila tedaj stara 21 let in njena slava kot vodilne v navezi je kot blisk švignila po Evropi.

V slovenskih Alpah je treba za tisti čas priznati pravo tekmovalnost med avstrijsko-bavarskimi plezalci na eni strani in slovenskimi na drugi. Tekmovalnost se je začela že pred prvo svetovno vojno, ko so leta 1906 Triglavsko severno steno – eno najveličastnejših sten v Alpah in neustavljivi izziv plezalcem vseh narodnosti – preplezali Avstrijci Felix König, Hans Reinl in Karl Domenigg čez danes takoimenovani Nemški steber. Že leta 1909 jim je s svojo smerjo sledil Jože Komac, ki je naslednje leto po svoji smeri vodil Henrika Tuma, in ta se danes imenuje Slovenska smer. Med obojema vzponoma, nemškim in slovenskim, je leta 1908 preplezal Steno, in sicer čez Nemški steber, ta se danes imenuje tudi Dolga nemška smer, prvi Slovenec, Janez Košir iz Mojstrane, devetnajstletni slovenski gorski vodnik. Ni sicer plezal kot vodnik, ni vodil naveze, a je plezal docela samostojno kot spremljevalec. V Steno sta ga namreč povabila Avstrijca Franz Zimmer in Gustav Jahn, ki sta mu v vodniško knjižico zabeležila laskavo oceno njegovih plezalskih spretnosti.

V stenah Jalovca se je prvi izkazal Avstrijec Ferdinand Horn, ki je svojo klasično smer začrtal leta 1909, Julija Kugyja pa se najbolj spominjamo po njegovi smeri v severni steni Montaža (Diretta Kugy), po Kugyjevi poti in Kugyjevi polici na Triglavu, po severovzhodnem žlebu na Višu in po prvenstvenih vzponih na Suhi plaz (Škrlatico) z juga in severa, kar je tedaj veljalo za resno turo. (Seveda se ga spominjamo tudi po vsesplošnem pionirskem delovanju.) Tekmovalnost po veliki vojni ni presahnila. Leta 1926, to je v letu zmagoslavja Mire Marko Debelakove v Špiku, sta dva bavarska mladeniča, Hans Unger in Georg Kugelstatter, odprla novo smer na sredi Triglavske severne stene (pomislimo za hip: Stena je široka 3 km in visoka od 800 m do 1500 m), danes imenovano Bavarska smer, ki sodi med najlepše v Triglavu in je še zmeraj ocenjena s IV in V. V času med obema vojnoma sta še dva odlična nemška plezalca, Karl Prusik in Roman Szalay, zapisala svoji imeni v Triglavsko steno, ko sta potegnili spoštljivo klasiko čez zahodni raz Triglavskega stebra. Najzahtevnejši vzpon v Julijskih Alpah pred drugo svetovno vojno pa sta opravila leta 1934 Paul Aschenbrenner in Herman Tiefenbrunner v severni steni Travnika nad Planico – klasična šestica!

Vse to je le nekaj bežnih utrinkov iz slovensko-nemške planinske tekmovalnosti in sodelovanja v prvi polovici 20. stoletja. Večino prvenstvenih vzponov v Sloveniji so seveda opravili Slovenci (Gorenjska smer, Zlatorogove police, Jugov steber v Triglavu, Skalaške smeri v Triglavu, Špiku, Škrlatici, severnih stenah Jalovca, Široke peči, Draškega vrha, Štajerske Rinke, Planjave, Ojstrice), dokaj močna skupina plezalcev-skalašev (članov klub Skala), med njimi so bili zlasti vidni Klement Jug, Jože Čop, Miha Potočnik, Uroš Župančič, Boris Režek, Vinko Modec in dve odlični dekleti, Mira Marko Debelakova in Pavla Jesih. Njihove smeri so se večinoma vpisale med plezalsko klasiko, vseeno pa niso čisto dosegale Aschenbrennerja v Travniku. To je zmogla šele generacija po vojni, ki je meje mogočega krepko pomaknila navzgor.

Tretji vrhunec slovenske alpinistike, obdobje po drugi svetovni vojni, je veliko prevečplastno in bogato, da bi ga bilo mogoče stisniti tudi na skrajno zgoščen prikaz. Zadostuje naj omemba uspehov na Čopovem stebri in na Sfingi v Triglavski steni – Sfinga se ponša s tremi ultramodernimi smermi skrajne težavnosti – dodajmo poseganje po najvišjih mednarodnih odličjih v športnem plezanju, dosežek na zahodnem grebenu Everesta, v južni steni Makaluja (nekateri vidijo ravno slovensko dejanje na Mkaluju 1975 kot tisto, s katerim se je Slovenija docela uveljavila v svetovne vrhu), v severni steni Cho Oyu, izjemni smuški spusti z vrha Everesta, Anapurne, Cho Oyu, prvenstvene smeri v stolpih Baghirati in v Patagoniji, prosto plezanje v Yosemiteh – če naj se zadovoljimo z naštetjem najmanjšega možnega števila dosežkov, in najmanjšega možnega števila izvajalcev, kot so France Avčin (tudi odličen pisatelj), Daro Dolar, Jože Čop (po njem Čopov steber), Ciril Debeljak, Rado Kočvar, Tone Škarja (vodja celega seznama himalajskih ekspedicij, uspešen pisatelj), Franček Knez, Iztok Tomazin (tudi smučar, uspešen pisatelj), Aleš Kunaver (vodja ekspedicij, žrtev helikopterske nesreče skupaj s Tonijem Hiebelerjem), Ante Mahkota (pisatelj), Tine Mihelič (pisatelj), Davo Karničar (prvi na svetu, ki je

smučal z vrha Everesta, v neprekinjenem spustu do baznega tabora), Silvo Karo, Marko Prezeli, Janez Jeglič, »mojstranske veverice« Janko Ažman, Janez Dovžan in Zvone Kofler (zadnji je bil žrtev prometne nesreče v Pakistanu), Viki Grošelj (povzpел se je na deset himalajskih osemtisočakov in napisal prav toliko knjig ali celo nekaj več), Janez Bizjak (nekdanji direktor TNP, pisatelj). To je samo skromen izbor imen iz nekoliko starejših generacij, ki se kosajo z vrhunskimi alpinisti v svetovnih gorstvih. Žal so nekaterim pota prekrizala usodne nesreče: Aleš Kunaver, Zvone Kofler, Janez Jeglič (izginil na Nuptseju) in obetavni pisatelj Nejc Zaplotnik (zavdal mu je Manaslu).

Nikakor se seveda ne smejo prezreti dosežki deklet, mnogi prav izjemni. Stazika Černič in Nadja Fajdiga (le-ta je med drugim preplezala severno steno Matterhorna) pripadata prvi povojni generaciji. Kasneje sta se uveljavili Mariča Frantar (umrla na Nanga Parbatu) in Marija Štremfelj (ki se je s svojim soprogom povzpela na Everest in veljata kot prvi zakonski par na svetu, ki je skupaj dosegel njegov vrh). Sledi cel roj nadarjenih plezalk, med njimi Martina Čufar, večkratna prvakinja na mednarodnih tekmovanjih v športnem plezanju, tudi prosta plezalka iz Raza Sfinge in El Capitana.

46 ■

Dosežki pa nikakor niso (bili) zgolj športne narave. Alpinizem kot duhovni šport je že od samih začetkov spodbujal svoje nosilce, da so na ta ali oni način izrazili športno / lepотно / pesniško / znanstveno navdušenje in načelne/modroslovne poglede na ta ali oni način. Kugy, recimo, se je ovekovečil s svojo neprekosljivo knjigo *Aus dem Leben eines Bergsteigers* (Iz mojega življenja v gorah), katere prva polovica je pravcati pesniški spomenik slovenskim goram in slovenskim vodnikom. Knjiga je izšla leta 1925 pri Rudolfu Rotherju v Münchnu in jo vedno znova ponatiskujejo. Še danes velja v širokem svetu za najboljšo reklamo za Julijske Alpe. (Kasneje je dodal Kugy še vrsto dragocenih knjig.) Slovenski gorniško-leposlovni in modroslovni delež ni zaostajal. Uveljavila so se imena kot Henrik Tuma, Janko Mlakar, Miha Potočnik, Klement Jug in mnoga druga. In povojna generacija se je izkazala s tolikšno besedno ustvarjalnostjo, s tolikšnim fotografskim in slikarsko-kiparskim obiljem, da je nemogoče, na tem mestu vse te stvari celo samo naštet. Viki Grošelj, na primer, je sam napisal več kot deset zelo berljivih knjig. Tineta Miheliča posmrtni *Klic gora* lahko prištejemo med najboljše planinske spise sploh. Slike in spisi Dena Cedilnika so iskren izraz gorniškega umetnika (gorskega slikarja), fotografskih razstav in filmov množice avtorjev pa bržkone sploh ni več mogoče prešteti. Če naj bo v tej zvezi omenjeno ime, potem je to Marjeta Keršič Svetel, ki je izdelala film o Staniču, in ime njenega očeta, kiparja Marjana Keršiča Belača. Dodati je mogoče Franceta Steleta kot avtorja izjemne serije fotoalbumov. Naj se tudi ne prezre slovenska Trofenik-Kovačeva založba v Münchnu, ki je dvakrat po drugi vojni izdala Baumbachovo pesnitev *Zlatorog*, in to v nemškem izvirniku in slovenskem prevodu Antona Funtka.

Naj kratki prelet zgodovine slovenskega gornišтва končam z željo, da bi tudi prihodnji rodovi sprejemali naše čudovite gore kot prizorišče herojskega domoljubja in kot naravno dediščino izjemne prvinske lepote in umetniškega navdiha.

■ ***dr. Stanko Klinar**

Stanko Klinar, rojen 29. aprila 1933 na Hrušici pri Jesenicah, maturiral na gimnaziji na Jesenicah, končal študij anglistike in nemcistike na Univerzi v Ljubljani, poučeval na osnovni šoli na Jesenicah (1958-1960) in na tamkajšnji gimnaziji (1960-1968), leta 1968 sprejet kot lektor angleškega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je kasneje postal nosilec učno-raziskovalnih predmetov besedotvorja, kontrastive in imenoslovja, doktoriral leta 1996.

Pisec okoli 20 strokovno-znanstvenih člankov s področja jezikovnih raziskav in petih knjig, med katerimi je učbenik za angleško besedotvorje doživel leta 2008 šesto izdajo. Prevajal v slovenščino in angleščino, vzporedno gojil planinstvo kot del domoljubja in sožitja z naravo, pripravil več javnih predavanj, objavljaj v različni periodiki in na radiu planinsko-zgodovinske, imenoslovne in polemične članke in ocene knjig, sodeloval z založbami kot recenzent, lektor, fotograf, pisec vodnikov za izletnike in planince (najpomembnejši: Karavanke, Sto slovenskih vrhov, Slomškova pot, 55 krat Karavanke, Dovje in Mojstrana), za natis pripravil knjigo o Valentinu Staniču, vodnik Kako na Triglav. Od leta 1970 je bil član Založniškega odbora pri PZS, po skoraj 40 letih članstva pa njegovo delo v oboru ni bilo več zaželeno. A kot pravi: »Inkarniran v spodnjo izobčensko plast, vendar je tudi tam mogoče ljubiti življenje«. Sam ga je dal naprej štirim otrokom.

Slovenci v svetovnem gorniškem vrhu

Silvo Karo

Alpinizem je dejavnost razvitih narodov. Nas Slovencev ni bilo zraven, ko so odkrivali Himalajo in druga pomembna svetovna gorstva, takrat smo imeli dovolj dela na »domačem dvorišču«, da smo ubranili naše gore in stene pred tujci, kajti vse prevečkrat se je dogajalo, da so nam tujci pred nosom pobrali prvenstvo v naših stenah. Po drugi strani pa so obiski tujih alpinistov prinesli k nam razvoj in marsikdo je pospegal, kako se »sučejo« v stenah Nemci, Italijani ... Ob aktivnosti tujcev v naših stenah pa je začela med domačimi alpinisti zoreti narodna zavest in tekmovalnost. Prav to je gotovo gnalo tudi Miro Marko Debelak v severno steno Špika leta 1926. Še enega velikega alpinista imamo Slovenci precej pred to letnico, Valetina Staniča, ki je leta 1800 le dan za prvimi pristopniki prišel na vrh Grossglocknerja. To pa sta tudi dve najbolj svetli točki zgodovine slovenskega alpinizma pred drugo svetovno vojno. Ko smo mi doma razvijali socializem in utrjevali temelje nove države po 2. svetovni vojni, so razviti narodi (v glavnem alpski) osvajali himalajske osemtisočake. Želje marsikaterih naših odličnih alpinistov po 2. svetovni vojni so se ustavile v Beogradu. Ko so razviti alpski narodi raziskovali Himalajo, smo mi še organizirali odprave v Centralne Alpe.

Veliko je bilo vloženega truda, da se je končno leta 1960 na Reki vkrcala na ladjo 1. JAHO (Jugoslovanska alpinistična himalajska odprava). Takrat so bili osvojeni že vsi osemtisočaki, razen Šiša Pangme, ki so jo Kitajci hranili zase. Imeli pa smo slovenskega himalajca v tujini – Dinka Bertoničja, ki se je po vojni preselil v Argentino in leta 1954 osvajal Daulagiri z argentinsko odpravo. Dosegel je višino 7600 m, kar je bil dolgo časa slovenski višinski rekord. Zanimivo je, kako se je znašla Argentina

v Himalaji leta 1954 z izredno ambicioznim ciljem – kot prva osvojiti osematisočak Daulagiri, medtem ko so v Himalaji dominirali večinoma alpski narodi.

Vojna in leta po vojni so pri nas zamrznila razvoj alpinizma za skoraj dve desetletji.

Doma so slovenske odprave plule v Himalajo pod jugoslovansko zastavo, v daljni Argentini, v divjini patagonskih vetrov, pa so plapolale po vrhovih slovenske zastave, kjer so naši rojaki prenekateri vrh in smer poimenovali s slovenskim imenom. Med največje dosežke lahko štejemo vzpone na Campanile Esloveno, San Valentin, Cerro Pier Giorgio, Cerro Gorra Blanca, Vulkan Lautaro, Cerro Cono, Cerro 29 de Octubre, Cerro Norte, in prečenje vzdolž Južnega patagonskega ledu ... V glavnem gre za dela bratov Petra in Jureta Skvarče. Ledino Slovenskega alpinizma pa so na Južni polobli zaorali: Vojko Arko, Dinko Bertoncelj, Tonček Pangerc, Franc Jerman, Ivan Arnšek idr.

Doma smo dobili našega največjega himalajskega vizionarja Aleša Kunaverja, ki je leta 1962 skupaj z Zoranom Jerinom prepotoval velik del Himalaje in celotno potovanje zabeležil na filmski trak. Počasi je začela zoreti in se postavljati baza za slovenski himalajizem. Leta 1963 je bila ustanovljena KOTG (Komisija za odprave v tuja gorstva), na katere temeljih so se potem rojevale himalajske odprave. Uvertura na Kangbačnu leta 1965 in uspeh na Anapurni II leta 1969 sta pomenila bogato podlago izkušenj za nadaljnjo pot v Himalaji.

Obdobje od 1970–1980

Leta 1972 je Aleš Kunaver popeljal v Himalajo močno moštvo (Janko Ažman, Stane Belak, Marjan Manfreda, Matija Malešič, Janez Brojan, Janez Kunstelj, Danilo Cedilnik in Franc Štupnik) z izredno drznim ciljem – preplezati južno steno Makaluja. Le izredno slabo vreme jim je preprečilo uspeh, dosegli pa so magično mejo 8000 m.

Leto 1973 je bilo zelo pomembno za razvoj slovenskega vrhunškega alpinizma in plezanja, saj se je zgodil prvi obisk četverice slovenskih alpinistov v dolini Yosemite. Janez Dovžan in Miha Smolej ter Nejc Zaplotnik in Janez Gradišar so preplezali slo-vito steno El Capitana po dveh različnih smereh.

Leta 1975 je vzpon preko mogočne južne stena Makaluja Slovence prvič zabeležil na svetovni alpinistični sceni. Tujci so, verjetno s kar precej zavisti, gledali na Jugoslovane kot na popolne out-siderje v alpinizmu, ko so posegli po tako veliki himalajski lovoriki. Vizionarsko načelo, da lahko dohitiš velike alpinistične narode samo tako, da se lotevaš še težjih ciljev kot oni, je obrodilo sadove. Nejc Zaplotnik, Stane Belak, Janez Dovžan, Janko Ažman, Viki Grošelj, Ivč Kotnik in Marjan Manfreda so stopili na teme pete najvišje gore na svetu. Manfreda je vrh osvojil brez dodatnega kisika, kar je bil za tiste čase svojevrstni rekord – najvišji osem-tisočak, osvojen brez dodatnega kisika. Samozavest in odlična generacija alpinistov

sta bili podlaga himalajskemu strategu Alešu Kunaverju, ki je snoval že naslednji cilj – novo smer na najvišjo goro sveta, Mount Everest, po zahodnem grebenu.

Leta 1977 je krenila na pot tržiška odprava, katere vodja je bil Janez Lončar. Odlična mlada kranjska naveza Nejc Zaplotnik in Andrej Štremfelj sta dokončala prvenstveno smer po JV grebenu Gašerbruma I (8068m) in stopila na vrh 2. slovenskega osematisočaka (Andrej Štremfelj komaj pri 19-ih letih).

V domačih stenah pa je diktiral vse hujši tempo Franček Knez, mojster nad mojstri, ki je v plezanju postavil zelo visoke standarde.

Leta 1979 je šla na pot (pod pokroviteljstvom maršala Tita) velika jugoslovanska odprava pod taktirko Toneta Škarje s ciljem, preplezati prvenstveno smer na najvišjo goro sveta po zahodnem grebenu. To je bila izredno močna ekipa z našimi najboljšimi himalajci tistega časa: Zaplotnik, Štremfelj, Kotnik, Manfreda, Grošelj, Matijevac ... Odprava je bila res jugoslovanska, saj je vsaka republika prispevala kakšnega člana. 13. maja sta Nejc Zaplotnik in Andrej Štremfelj malo pred 14. uro sporočila v bazni tabor, da stojita na vrhu. Dva dni kasneje so stopili na vrh še Stane Belak s šerpo Ang Pujem in Stipetom Božićem.

Obdobje 1980–1990

Leta 1981 sta v Himalajo odpotovali kar dve odpravi: Aleš Kunaver je vodil odpravo v zahtevno južno steno Lotseja, Stane Belak pa mini odpravo v alpskem stilu v južno steno Daulagirija.

Južna stena Lotseja, vrhunski cilj, odlična organizacija, a žal je le malo zmanjkalo do popolnega uspeha. Stena je bila preplezana, vrh pa ni bil dosežen. Zadnji del vzpona do roba stene sta v dramatičnih razmerah opravila Vanja Matijevac in Franček Knez. Prvi vzpon prek južne stene Daulagirija je imel podobno zgodbo (preplezana stena, a brez vrha). Štrinajstdnevno kalvarijo z vzponom in sestopom vred v alpskem stilu so preživeli: Stane Belak, Cene Berčič in Emil Tratnik, ko so se dobesedno privlekli v vas Kalopan 28. oktobra 1981. Prav gotovo najbolj epska zgodba slovenskega alpinizma.

Ta dva himalajska projekta sta nam rahlo načela psiho in kar nekaj časa so bili naši himalajski cilji pod ravnijo doseženega. Tudi kolektivni duh je počasi kopnel in vse bolj so prihajali v ospredje posamezniki in manjše odprave/naveze. Leta 1985 je bil ponovno na vrsti Daulagiri, a tudi tokrat brez vrha. Štremfelj, Kregar, Belak, in Tomazin so preplezali novo smer v vzhodni steni, a so morali sestopiti izpod vrha zaradi poslabšanja vremena. Isto leto je šla na pot odprava na Yalung Kang (8505 m), sestavljena iz stare in mlade generacije. To je bila ena naših zadnjih klasičnih odprav v Himalajo. Vrh sta dosegla Tomo Česen in Borut Bergant, ki se je na sestopu smrtno ponesrečil.

Generacija 80-ih se je lotevala tehnično zahtevnih vzponov tako doma kot v tujini. Opravljale so se zimske ponovitve, zahtevne ponovitve, prvenstveni vzponi doma

in v Centralnih Alpah in prve proste ponovitve smeri. To so bila skratka leta, ko je slovenski alpinizem najbolj cvetel. Prizorišče dogajanja so postala tudi druga gorstva: Andi, Patagonija, Grenlandija ... Leta 1982 je dobila Patagonija prvi obisk iz Slovenije. V teh gorah slovenski alpinizem kotira izredno visoko. V 80-ih letih so bile preplezane vse najzahtevnejše stene patagonskih vršacev (Fitz Roya, Cerro Torreja, Torre Egger ...).

Za slovensko skalno plezanje sta bili pomembni tudi dve izmenjavi z ameriški-mi plezalci: leta 1978, v času, ko je prosto plezanje postajalo »zakon« (Tomazin, Bergant), in pozneje leta 1982, ko je bil opravljen naš najtežji skalni vzpon do takrat (IX-) v Hudičevem stolpu (Jeglič, Karo).

Leta 1982 so primorski alpinisti preplezali lepo novo smer v alpskem slogu preko južne stene Aconcague: brata Peter in Pavel Podgornik, Ivan Rejc in Zlate Gantar.

Leta 1983 je celjska odprava osvojila južni vrh Gaurišankarja (7010 m) po južni steni. Istega leta je tudi odprava PD Ljubljana-Matica osvojila vrh Gangapurne (7455 m) po severni steni. Še ena slovenska smer je leta 1989 nastala na tej gori s strani odprave AO Ravne.

Leta 1987 smo osvojili prvi osemtisočak pozimi – Daulagiri. Na vrh sta stopila Iztok Tomazin in Marijan Kregar. Leta 1989 pa sta Andrej Štremfelj in Pavle Kozjek preplezala v alpskem stilu prvenstveno smer po JZ stebru v Šiša Pangmi.

Iz Himalaje se je težišče počasi pomikalo tudi drugam. Mlada generacija je pod vplivom Frančka Kneza iskala mogočne navpične stene. Nacionalni program osvojitve vseh osemtisočakov je šel naprej. Viki Grošelj je prišel najdlje in osvojil 10 od 14-ih osemtisočakov. Toliko pa jih je osvojil do sedaj tudi zamejski Slovenec Roman Benet, ki se je na vse povzpел brez dodatnega kisika, tudi na Everest.

Leta 1987 so Franček Knez, Bojan Šrot in Slavko Cankar potegnili prvenstveno smer na Trango Tower v Pakistanu. V Indijski Himalaji pa v SV steni Šivlinga (6543 m) v šestih dneh v alpskem slogu nastane nova prvenstvena smer (Franc Pepevnik, Damjan Vidmar in Dani Tič). V bližino Šivlinga se je leto kasneje vrnil Franček Knez, ki je s soplezalci opravil dva zahtevna prvenstvena vzpona v steni Meruja.

Na Trisulu I (7120 m) sta nastali dve slovenski prvenstveni smeri. Z vrha je Vlasta Kunaver poletela s padalom, kar je ženski višinski rekord spusta s padalom.

Leta 1988 je v Andih v južni steni Huandoya štajerska naveza (Dani Tič, Milan Romih in Marjan Frešar) opravila odličen prvenstveni vzpon v alpskem stilu. V južni steni Aconcague pa sta Slavko Svetičič in Milan Romih preplezala še dve slovenski prvenstveni smeri.

Generacija alpinistov iz osemdesetih let je nadgradila bogato delo generacije iz sedemdesetih in slovenski alpinizem je v osemdesetih prišel v sam svetovni alpinistični vrh. Izredna koncentracija prvenstvenih vzponov doma in v domala vseh pomembnejših predelih svetovnih gora je delo slovenskih alpinistov. Če so svetovne

alpinistične revije vzhodnemu alpinizmu do tega trenutka odmerjale zelo skromen prostor, je sedaj prišel tudi na naslovnice. Celotna koncentracija vrhunskega alpinizma (predvsem himalajskega) je prihajala iz vzhodnoevropskih držav; tempo so diktirali Poljaki, Čehi, Slovenci ... Pozneje, po padcu berlinskega zidu, pa je ta kolektivni duh vzhodnega alpinizma prešel v zahodni individualizem. Tisto, kar se je dogajalo vzhodnoevropskim državam v alpinizmu v osemdesetih, se sedaj dogaja Rusom.

Letvica za merilo vrhunskega alpinizma je bila postavljena izredno visoko. V Centralnih Alpah je Slavko Svetičič opravil izredne solo vzpone: prvenstvena Maniua v Grandess Jorasses, Harlinova v Eigerju solo pozimi ... Tomo Česen je opravil z zimsko trilogijo zadnjih treh problemov Alp in vrsto solo ponovitev v Centralnih Alpah. Franček Knez pa je opravil z Eigerjem v rekordnem času. Za Bonattijevo smer v steni Druja je porabil samo dve uri. Opravil je tudi prvenstvene vzpone v vseh treh zadnjih problemih Alp.

Obdobje 1990–2000

V garvalski Himalaji v zahodni steni Bhagirathija III (6454 m) je nastala prvenstvena smer v alpskem stilu v petih dneh (Jeglič, Karo; 1990). Vzponu je doma odvzel ves medijski prostor Tomo Česen, ki se je v velikem slogu vrnil iz južne stene Lotseja, še pred tem pa iz Kumbakarne. Na brniško letališče ga je prišel pozdravit tudi slo-viti Reinhold Messner, ki je pozneje mnenje o Česnu popolnoma spremenil – ne verjame v njegove vzpone.

Leto kasneje je bil brez velike medijske pozornosti opravljen vzpon, ki ga izredno vi-soko cenijo v tujini – nova smer v alpskem stilu po JZ grebenu Južne Kangčendzenge (8476 m) (Andrej Štremfelj, Marko Prezelj; 1991). Ta vzpon kotira v zgodovini slo-venskega alpinizma v svetu najvišje, prejel je tudi nagrado zlati cepin (prvi zlati ce-pin za Slovence). To leto sta Nanga Parbat osvojila Jože Rozman in Marija Frantar, kot prva ženska na vrhu.

Tudi na Novi Zelandiji smo se zapisali v zgodovino njihovih gora po zaslugi Slavka Svetičiča, ki je leta 1990 preplezal dve prvenstveni smeri v Mt. Cooku in Mt. Tasmanu.

Leta 1991 je v čilenski Patagoniji v Fortalezi nastala nova smer, ki sta jo preplezala Marko Lukič in Miha Praprotnik. V Peruju pa je v Chacarajuju Pavle Kozjek ponovil Ameriško smer ter v Južnem Huascaranu opravil vzpon po severni steni, obakrat solo.

Leta 1991 je Slavko Svetičič v solo vzponu potegnil novo smer v zahodni steni Anapurne (8091 m), dosegel rob stene (7900 m) in sestopil po normalni smeri. Leta 1992 pa sta Andrej Štremfelj in Marko Prezelj opravila prvi vzpon na Menlungtse, 7181 m.

Anapurna leta 1995 je zadnja v nizu slovenskih osvajanj vseh 14-ih osematisočakov. Brata Drejc in Davo Karničar sta z vrha tudi smučala. Davo je pozneje smučal še z Everestu.

Leta 1995 se v Pakistanu iz zahodne stene Gašerbruma IV ni vrnil Slavko Svetičič, potem ko se je lotil solo v alpskem slogu. Kakor da je prišel davek za vsa vrhunska početja slovenskih alpinistov ... Istega leta sta Tomaž Humar in Vanja Furlan preplezala novo smer v SZ steni Ama Dablama in za ta vzpon prejela drugi slovenski zlati cepin. Z Gašerbruma I (8068 m) je prvi smučarski spust opravil Iztok Tomazin, Marko Čar pa se je z vrha spustil na snežni deski, kar je sploh prvi spust z desko z osematisočaka.

V pogorju Paine (Patagonija) sta v Severnem stolpu Marko Prezelj in Andrej Štremfelj opravila prvenstveni vzpon.

Leta 1996 se je v vzhodni Nepal odpravila številčna slovenska odprava, ki je opravila dobre vzpone na gore Api (7132 m – Debelak, Meglič), Bobaye (6808 m – Humar) in Nampo (6795 m – Mežnar, Jošt).

Leta 1997 sta v zahodni steni Nuptseja odličen prvenstveni vzpon opravila Janez Jeglič in Tomaž Humar, žal pa je Jeglič na tej gori ostal za vedno.

Tudi patagonske gore v tem obdobju beležijo slovenske obiske. Tokrat so bili vzponi opravljeni v hitrem in lahkem alpskem slogu. Silvo Karo in Rolando Garibotti sta opravila vzpon preko zahodne stene Fitz Roya (najvišja stena Patagonije, 2400 m) in sestopila v drugo dolino.

Leta 1999 je imela glavna slovenska odprava za cilj nedotaknjeno severno steno Gjačung Kanga (7952 m). Poleg prvega vzpona prek stene (Peter Mežnar, Tomaž Jakofčič, Marko Prezelj, Andrej Štremfelj, Matic Jošt in Marko Čar) so preplezali še sedem novih smeri na bližnjih šest- in sedemtisočakah.

V istem času je v vsem medijskem sijaju zablestel Tomaž Humar. V solo vzponu je preplezal novo smer (že drugo slovensko) v južni steni Daulagirija, jo priključil na normalno smer in po njej sestopil. Tomaž Humar je pritegnil množice ljudi, ki so preko svetovnega spleta spremljale njegovo solo plezanje v »živo« po izredno drzno predvideni smeri v mogočni južni steni. Med množico ga je doma na letališču pričakal tudi Reinhold Messner.

Obdobje 2000–2008

Prihod marketinga v alpinizmu ne prinese napredka, le sliši se o njem veliko, vzponi v Himalaji pa se opravljajo pod postavljeno mejo iz leta 1991.

Leta 2000 je imela slovenska odprava odlične cilje v pogorju Kančendzenge. Žal se je po prvenstvenem vzponu Urbana Ažmana in Andreja Markoviča v Jongsang Peaku (7350 m) slednji smrtno ponesrečil in odprava je bila prekinjena.

Leta 2001 je bila nova smer v južni steni Denalija najbolj odmeven vzpon na Aljaski. Vzpon sta opravila Marko Prezelj in Stephen Koch v neprekinjenem, 52 ur traja-jočem vzponu. Opravljen je bil prvi ženski spust na smučeh in snežni deski z vrha Denalija (Tina Di Batista in Anja Bervar).

Leta 2004 je bil na vrsti drugi slovenski obisk skupine Trango. Miha Valič, Klemen Mali in Tomaž Jakofčič so opravili prvi vzpon v alpskem slogu na vrh Trango Towerja in prvi vzpon na vrh Trango Monka.

Leto 2005 je bilo odlično leto tudi v evropskih gorah. Marko Lukić in Andrej Grmovšek sta poleti nanizala celo serijo odličnih prostih ponovitev najtežjih skal-nih smeri v Evropi in poletje končala s prostim vzponom po sloviti Divine provi-dence v Mt. Blancu. Istega leta sta opravila Andrej Grmovšek in Silvo Karo dva odlična vzpona v Patagoniji: Slovenski start na Cerro Torre, 28-urno neprekinje-no plezanje, v Aig. Poincenotu pa prvo ponovitev Italijanske smeri po JV razu v alpskem slogu. Tomaž Jakofčič in Grega Lačen sta preplezala prvenstveno smer v steni Almirante – Paine. Tudi ženski alpinizem je pobral najimenitnejše trofeje v Patagoniji: prva vzpona ženskih navez na Fitz Roy (Tina Di Batista, Monika Kambič) in Cerro Torre (Tanja Grmovšek, Monika Kambič).

2006 je bilo ponovno uspešno leto v granitnih stolpih Tranga: Tina Di Batista, Tanja Grmovšek in Aleksandra Voglar so kot prva samostojna ženska naveza priplezale na Trango Tower. Mlada generacija (Matjaž Jeran, Nejc in Aleš Česen ter Matevž Kunšič) pa je opravila prosto ponovitev Slovenske smeri. Andrej Grmovšek in Silvo Karo sta v rekordno kratkem času (24 ur) opravila vzpon in sestop na Trango Tower po smeri Eternal Flame. Istega leta je nastala tudi nova smer v JZ steni Čo Oja, ki jo je preplezal Pavle Kozjek, sledili pa so mu še Uroš Samec, Aljaž in Emil Tratnik ter Marjan Kovač.

Tega leta sta bila opravljena tudi dva odlična prvenstvena vzpona v alpskem stilu v Chomolariju (7326 m). Marko Prezelj in Boris Lorenčič sta se povzpela po SZ ste-bru, Matej Kladnik, Tine Cuder, Rok Blagus in Samo Krmelj pa po levem ozebniku. Marko Prezelj in Boris Lorenčič sta za vzpon prejela zlati cepin (tretji za slovenski alpinizem).

Leta 2007 se je ponovno oglasil Tomaž Humar s solo vzponom v JV steni Anapurne.

Tega leta je tudi Marko Prezelj s soplezalci opravil serijo odličnih prvenstvenih vzponov v dolini Charakusa: Sulu Peak (5950 m), K7W (6858 m) – prvi vzpon na vrh.

Miha Valič je opravil izredno dejanje, ko je v zimi 2007/08 opravil v enem zamahu z vsemi 82 štiritisočaki v Alpah. Imamo tudi odlične športne plezalce in najboljše športne plezalke na svetu: Martina Čufar, Maja Vidmar, Natalija Gros

Kjerkoli bomo hodili po svetu in bo govor o alpinizmu, nam res ne sme biti nerodno povedati, od kod prihajamo. Iz majhne dežele, ki pa v alpinizmu koraka vštric z največjimi narodi, ali celo pred njimi, pa čeprav nas je samo dva milijona, vendar premoremo kakih 1000 alpinistov, od katerih je nekaj res vrhunskih.

■ ***Silvo Karo**

Silvo Karo (1960), vrhunski alpinist, pleza od leta 1977, opravil je več kot 2000 plezalnih vzponov (od tega 180 prvenstvenih) in se udeležil 27 alpinističnih odprav. Sooblikoval je razvoj alpinizma; od klasičnega alpinizma, zahtevnih zimskih vzponov v Alpah, odprav v alpskem slogu, do hitrega alpskega sloga plezanja. Mejniki vrhunske alpinistične bere: slovenske Alpe, Centralne Alpe, Patagonija (vzhodna in zahodna stena Fitz Roya, vzhodna in južna stena Cerro Torreja, jugovzhodna stena Torre Eggerja, jugovzhodna stena Poincenota), Himalaja (zahodna stena Bagiratija III), Yosemite (El Capitan), Grenlandija, Karakorum (Trango Tower). Precej vzponov je opravil v navezi z Janezom Jegličem–Johanom in s Frančkom Knezom. Je tudi pisatelj, fotograf, snemalec, udeleženec okroglih miz in žirant na filmskih festivalih; ustanovitelj Društva za gorsko kulturo in vodja mednarodnega festivala gorniških filmov v Sloveniji.

Slovenski planinski muzej – naveza za vrhove prihodnosti

Od prvih idej do praga uresničitve Slovenskega planinskega muzeja

Zamisli o dostojni predstavitvi zgodovine planinstva na Slovenskem segajo v začetke 20. stoletja, ko so pobudo o tem dali že člani Češke podružnice tedanjega SPD. Potreba za tem je izhajala iz začetkov zavedanja o vlogi in pomenu, ki ga je k ustvarjanju nacionalne zavesti Slovencev prispevalo delovanje v gorah. V času prve svetovne vojne in povojnem preurejanju sveta je ideja poniknila, a zopet zaživela v letu 1932, ko je bila organizirana razstava planinstva na Ljubljanskem sejmu.

Obdobje po drugi svetovni vojni je čas ponovnega vzpostavljanja organiziranega planinstva. Razstave s planinsko tematiko po letu 1950 so kazale željo po ohranjanju planinske zgodovine. Na Gorenjskem so se s tem najbolj organizirano ukvarjali na Jesenicah, po letu 1960 pa se je muzejsko delo preneslo v Mojstrano, kjer je v okviru PD Dovje-Mojstrana prizadevni muzejski odbor leta 1984 postavil Triglavsko muzejsko zbirko. Le-ta je tudi drugod vsebinsko usmerjena v razvoj in zgodovino planinstva in gornišstva na območju Julijskih Alp. Za čimbolj celostno predstavitev planinstva smo v Mojstrani pričeli z aktivnostmi za postavitev osrednjega slovenskega planinskega muzeja. Po velikih težavah nam je uspelo projekt pripeljati tako daleč, da je predsednik vlade R Slovenije g. Janez Janša 24.08.2007 položil temeljni kamen prihodnjega muzeja, katerega prva faza gradnje se bo pričela v poletju 2008.

Poslanstvo Slovenskega planinskega muzeja

Planinski muzeji v alpskih deželah so pomembne ustanove za utrjevanje zgodovinskega spomina, ozaveščenosti in narodove identitete. Tudi Slovenci imamo dolg do znamenite in bogate planinske dediščine. Poskrbeti moramo za varno hrambo in prikaz že zbranih eksponatov, pomembnih arhivov in preprečiti prehajanje v muzejske centre zunaj Slovenije (kar se že dogaja!).

Osnovno poslanstvo Slovenskega planinskega muzeja bo torej predvsem vzgojno-izobraževalnega značaja, saj naj bi obiskovalcem, predvsem pa mladim, s

predstavitvijo najpomembnejših mejnikov slovenskega gorništvа in planinstva doma in po svetu utrdilo narodno in domovinsko samozavest, ter utrjevalo ljubezen in spoštovanje do gorskega sveta kot eno temeljnih vrednot Slovencev.

V muzeju bomo evidentirali, ohranjali, proučevali, promovirali in predstavljali slovensko planinsko in gorniško dediščino. Dejavnost bomo dopolnjevali s prireditvami, predavanji, občasnimi razstavami, videoprojekcijami, izobraževalnimi delavnicami, predstavitvami najnovejših domačih in tujih planinskih in gorniških dosežkov. Organizirali bomo tudi strokovne izlete na najzanimivejše točke širšega alpskega okolja. Obiskovalcem bomo posredovali podatke o varnem gibanju in naravovarstvenem obnašanju v gorah ter sveže informacije o možnosti izletov in vzponov.

Želimo si, da bi Slovenski planinski muzej v Mojstrani resnično postal vseslovenski planinsko –gorniški hram, kjer bi se stekale planinske in življenjske poti slovenskih planincev in gornikov z vseh kontinentov sveta. Zato bomo veseli vsakega prispevka tako vsebinskega kot finančnega, ki nam bo omogočil doseči ta cilj.

Miro Eržen
Vodja projekta

p. p. 11 • Savska cesta 1 • 4281 Mojstrana • gsm 041 717 016 • faks 04 583 34 99
e-pošta: mirko.erzen@planinskimuzej.si • www.planinskimuzej.si

Slovenske smeri in slovenski vrhovi po svetu

Mojca Volkar *

Naša bogata alpinistična zgodovina in tudi sedanjost nas postavljata v sam vrh svetovnega alpinizma. Za ta uspeh je bilo potrebno veliko volje, potrpežljivosti, naporov, ljubezni in odrekovanja posameznikov, ki ta vrh tvorijo, oz. so ga tvorili v preteklosti. Ob vsaki novi smeri ali osvojenem deviškem vrhu so bila srca prvopristopnikov ali prvih plezalcev polna radosti, vznesenosti in ponosa, in prav iz teh čustev so se rodila imena smeri in vrhov. Zato je poimenovanje izjemno zanimiva tema raziskovanja, ki marsikaj pove o ljudeh in o času, v katerem so se alpinistično udejstvovali.

Članek govori o slovenskem poimenovanju vrhov in plezalnih smeri po svetu. V raziskavo sem zajela nabor poimenovanj od leta 1952, ko se je v Patagoniji začela aktivna alpinistična dejavnost s strani slovenskih izseljencev, pa do leta 2000. Nekatera poimenovanja so izjemoma starejša (velik fenomen v vseh pogledih je prav gotovo Slovenska smer Mire Marko Debelak in Eda Deržaja v škotskem Ben Nevisu iz leta 1934), nekatera po letu 2000, a jedro tvorijo 70., 80. in 90. leta prejšnjega stoletja.

Gorata področja, katera sem vključila v raziskavo, so naslednja: Evropa (razen Alpe, to pomeni Norveška, Velebit in Škotska), Novozelandske Alpe, perujski in bolivijski Andi, Patagonija, Afrika, Himalaja, gorstva bivše ZSSR: Kavkaz, Altaj, Tien Šan in Hindukuš, Grenlandija in Skalno gorovje Kanade in Kalifornije.

Kolikšen odstotek vseh smeri in vrhov, ki so jih prvi preplezali Slovenci, je poimenovanih s slovenskim imenom? Menim, da precej velik. Ko sem zbiralala podatke o

smereh, sem seveda naletela tudi na neslovenska poimenovanja, ampak presenetljivo zelo redko, oz. šele v drugi polovici 90. let in v novem tisočletju. V 70., 80. in 90. letih so plezalci v glavnem vsem prvenstvenim smerem in novoosvojenim vrhovom dali slovensko ime.

Zakaj se v poznih 90. letih in v novem tisočletju smerem ne daje več tako pogosto slovenskih imen, je vprašanje, na katerega vedo točen odgovor samo plezalci sami. Domnevam pa, da se to dogaja zato, ker se pleza v narodnostno mešanih navezah mnogo več kot kdajkoli prej (to prakso še posebej udeležujejo vrhunski slovenski alpinisti, ki so (pri)znani tudi v svetu), zato je tudi poimenovanje »narodnostno mešano« ali kar v globalni angleščini ali španščini. Drugi razlog, ki se mi zdi smiselni je ta, da ni več tolikšne evforije v zvezi z v 90. letih novonastalo samostojno slovensko državo (zdi se, da je mlajšim generacijam slovenskost samoumevna), nenazadnje pa tudi zato, ker je angleščina postala globalni jezik, zato se vedno več poimenovanj pojavlja v angleščini.

Skupni nabor vseh slovenskih poimenovanj v svetu je zaenkrat 129. Od tega slabih 40 % predstavljajo vrhovi, dobrih 60 % pa plezalne smeri.

Največ slovenskih poimenovanj smeri (več kot polovica vseh) se nahaja v Himalaji in v perujskih in bolivijskih Andih, kar pomeni tudi to, da se je v teh dveh gorstvih največ plezalo.

Največ slovenskih poimenovanj vrhov (dobrih 80 % vseh) pa se nahaja v Patagoniji in na Grenlandiji. Osvojeni in s tem poimenovani so bili v Patagoniji od leta 1952 do leta 1970, kakšen tudi še kasneje, in na Grenlandiji v času Domžalsko-mengeške in Zasavske odprave, v letih 1978 in 1980.

Zanimalo me je predvsem, kakšen odstotek slovenskih poimenovanj predstavljajo:

1. poimenovanja s pridevnikom »slovenski« ali kar z besedo Slovenija,
2. poimenovanja s pridevnikom »jugoslovanski« ali kar z besedo Jugoslavija,
3. poimenovanja s slovenskim osebnim imenom in/ali priimkom (razne spominjske smeri in poimenovanje po prvopristopnikih/prvih plezalcih ali njihovih svojcih),
4. poimenovanja po slovenskih društvih, alpinističnih odsekih in podjetjih
5. poimenovanja po slovenskih pokrajinah in/ali krajih.

Od vseh slovenskih poimenovanj jih je dobrih 30 % (torej kar tretjina) takšnih, ki imajo v imenu pridevnik »sloven-ski/-ska«. V glavnem gre za Slovenske smeri, najdemo pa še ozebničke, stebre, direktissime, variante in vrhove (npr. Slovenski zvonik, Pico Eslovenia, Slovenija Fjeld ...). Največ poimenovanj »Slovenska smer« je bilo danih v poznih 80-ih in v 90-ih letih, kar je razumljivo, saj se je Slovenija takrat osamosvajala oz. je postala mlada neodvisna država, s tem pa je zelo narasel tudi občutek pripadnosti. V Himalaji, kjer so naši alpinisti dosegali najodmevnejše uspehe, so

tako od leta 1988 naprej vse velike smeri imenovane po Sloveniji (npr. Čo Oju 1988, Šiša Pangma 1989, Jannu 1989, Lotse in Bagirati 1990, Kančendzenga 1991 ...).

Dobrih 25 % poimenovanj tvorijo slovenska osebna imena in/ali priimki. To so spominske smeri in vrhovi (npr. Gollijev steber, Spominska smer Vanje Furlana, Torre Tuma, Cerro Tonček, Pico Reya ...) ali smeri in vrhovi, poimenovani po prvopristopnikih ali njihovih svojcih (Metka Fjeld, Mojca Peak, Matija Peak, Punta Filip, Smer Jeglič-Karo, Smer Jeglič-Humar ...). Sledijo poimenovanja po slovenskih pokrajinah ali krajih, takšnih je slabih 20 %. Veliko je npr. Primorskih, Koroških in Štajerskih, potem pa še Celjske, Idrijske, Šaleške, Kranjske, Tolminske ipd. Pri vrhovih gre za poimenovanje krajev, iz katerih prvopristopniki prihajajo, npr: Ljubljana, Trzin, Mengeš, Trbovlje Fjeld.

60

Slabih 20 % predstavljajo poimenovanja po bivši republiki Jugoslaviji. Večina se pojavlja kot Jugoslovanska smer, najdemo pa tudi Jugoslavija Fjeld in Pico Yugoslavia. Večina Jugoslovanskih smeri se nahaja v Himalaji, v letih od 1972–1987. Gre za zelo zanimivo in obenem pričakovano ugotovitev. Plezalci so takrat dosegali najprestižnejše uspehe v Himalaji, ki so hitro obkrožili svet, in vse tako kaže, da so se z jugoslovanskostjo še kako identificirali, saj se tako imenuje večina najpomembnejših himalajskih smeri (npr. Makalu 1975, Everest 1979, Daulagiri 1981, Jalung Kang 1985, Ama Dablam 1986 ...).

Le slabih 15 % pa predstavljajo poimenovanja po slovenskih društvih, odsekih ali podjetjih (npr. Induplati Fjeld, Delo Fjeld, Slovenica Peak, GRS Fjeld, Železničarska smer, Matičarska smer ...). Alpinisti za svoje odprave potrebujejo precejšnja finančna sredstva, ki jih vedno bolj pogosto zbirajo s pomočjo sponzorjev, podobna praksa pa je bila prisotna tudi v preteklosti. Zato sem pričakovala veliko več poimenovanj v zahvalo podjetjem in bila nemalo začudena, ko sem ugotovila tako majhen odstotek le-teh.

Za konec še dve zanimivosti: v Himalaji je več kot 50 % vseh slovenskih smeri dejansko Slovenskih smeri, v Patagoniji pa je več kot 80 % slovenskih vrhov poimenovanih po zaslužnih slovenskih andinistih, ki so delovali po 2. sv. vojni.

Pri raziskovanju in zbiranju podatkov slovenskih smeri in vrhov po svetu človek kaj kmalu pride do spoznanja, da gre za zelo zanimivo, hkrati pa nevhvaležno nalogo, saj nikoli ne more zbrati zares vsega, kar obstaja. A veselje do dela in zanimanje za slovensko alpinistično zgodovino sta dovolj močna razloga, da z raziskovanjem nadaljuje in ga razširi še na področji Alp in zamejskih krajev. S tem pa dobiva vedno boljšo podobo razširjenosti slovenskega poimenovanja vrhov in smeri po svetu.

Viri:

1. Na vrhovih sveta: Od prvih pristopov do najvišjih sten. (uredil: Franci Savenc) Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992.
2. Bizjak, Janez. Gore pod polnočnim soncem: Kalaalit nunaat – Grenlandija. Maribor: Založba Obzorja, 1982.
3. Klinar, Stanko. Sto slovenskih vrhov. Ljubljana: Prešernova družba, 1991.
4. Mihelič, Tine. Andi: beli vrhovi zelene celine. Radovljica: Založba Didakta, 1997.
5. Slovenci v Himalaji. (zbral: Tone Škarja, sodelovala: Tomaž Jamnik, Franci Savenc) Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2004.

6. V kraljestvu kondorjev in neviht: pol stoletja andinizma slovenskih izseljencev v Argentini: izdano v spomin dr. Vojku Arku. (uredil Marijan Eiletz) Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija; Celje: Mohorjeva družba, 2001.
7. Grošelj, Viki. Južno od vsega Antarktika. Ljubljana. Založba Modrijan, 1997.

■ ***Mojca Volkar**

Društvo za gorsko kulturo

Mojca Volkar, 27. roj. 1981 v Ljubljani. Živi v Mengšu in trenutno piše diplomu na Filozofski fakulteti v Ljubljani, smer Slovenistika in Primerjalna književnost, v kateri se ukvarja s sodobno slovensko alpinistično literaturo, predvsem z motivom gore. Pri reviji Planinski vestnik je sodelovala kot lektorica, sicer pa piše scenarije za razne prireditve in deluje tudi kot režiserka in moderatorica. Leta 2008 prvič sodeluje na 2. mednarodnem festivalu gorniškega filma Domžale-Ljubljana kot lektorica, tekstopiska, scenaristka, moderatorica in pomočnica direktorja. Je tudi članica Društva za gorsko kulturo Domžale, v okviru katerega raziskuje slovensko alpinistično zgodovino in njene znamenite osebnosti (Mira Marko Debelak). Kot amaterska igralka je igrala v filmu Trdinov ravs, sodelovala v gledališki skupini KD Franca Jelovška Mengeš, v gimnazijskih letih je bila članica Rudolfov iz Kamnika, v zadnjih letih pa je mnogo prostih ur prebila na odru ljubiteljske gledališke skupine Samorog. Kot svetnica OS Občine Mengeš se ukvarja tudi z lokalnimi krajevnimi problemi in se opredeljuje predvsem za zdrav, športen in naravi prijazen življenjski stil. Članica Planinskega društva Mengeš je tudi načelnica Mladinskega odseka, na OŠ Mengeš pa vodi planinski krožek in organizira planinske tabore. Gore pogosto doživlja tudi v vertikali, saj je članica AO Kamnik, kjer se pripravlja za naziv alpinistke. Deluje tudi v športnem turizmu kot planinska vodnica in učiteljica smučanja.

Moji spomini

Dinko Bertonecelj *

Premišljujem, kaj naj bi napisal o mojem doživljanju gora v povezavi s slovenstvom, in ne morem prek spominov na mojo lepo mladost v Sloveniji.

Odraščal sem v dobro formirani družini, kjer sta nas oče in mati skušala vzgajati v krščanskem duhu, nam vcepljala ljubezen do narave in sploh vsega, kar nas je obdajalo. Živo so mi v spominu družinski izleti na Karavanke, kamor smo hodili spomladi, da smo si natrgali ključavnic, kakor smo takrat imenovali narcise na Jesenicah.

Moji prvi koraki na smučkah so bili na domačem vrtu. Oče mi je priskrbel vse potrebno in s tem se je začela moja smučarija in me spremljala vse življenje. Da sem se resno zavzel, oziroma posvetil temu športu, sem pa dolžan zahvalo mojemu bratrancu, ki je bil v tistih časih med najboljšimi smučarji v Sloveniji. Joža Bertonecelj mi je pokazal najnujnejše, da sem se lahko tudi sam izpopolnjeval in treniral. Največ smo smučali v Črnem in Španovem vrhu nad Jesenicami, kjer sem imel priliko, da sem spoznal tudi druge elitne smučarje, Cirila Pračka, Čopa, Haima, Žnidarja in še mnogo drugih, od katerih sem se kar veliko naučil.

Med doraščanjem sem stalno sledil udejstvovanju naših planincev in plezalcev v hribih, kjer so izvajali, za moje takratne pojme, neverjetne podvige. Na tistem sem si želel, da bi bil tudi jaz zmožen česa podobnega. Da sem lahko sledil želji, da bi se nekoč prišteval med tiste izvoljence, ki so obvladali prepade Triglavske stene, Martuljkovo skupino in še in še, sem pa dolžan zahvalo mojemu sosеду, za moje pojme najboljšemu gorniku in plezalcu tiste dobe Jožu Čopu, ki smo ga vsi

občudovali. Po dolgih letih, ko mi je bilo dano, da sem obiskal na Jesenicah mamó in domače, sem obiskal tudi Joža, ki me je bil neskončno vesel. Ker je bil že malo izgubljen, je bil prepričan, da me je prav on vpeljal v plezanje in me izučil vsega potrebnega.

Vse te spomine in pobožne želje sem odnesel s seboj v tujino, kamor so nas po končani drugi svetovni vojski potisnile nesrečne razmere. Štiri leta v begunskih taboriščih mi niso vzela želje po udejstvovanju v hribih. S prijateljem Francetom Jermanom in Tonetom Arnežem, mojima najboljšima prijateljema, smo izrabili vsako možnost, da smo se izmuznili iz taborišča, ki k sreči ni bilo preveč zastraženo, in se povzpeli v Lienške Dolomite. Tam so bili moji prvi bolj resni podvigi, kjer sem se hkrati tudi priučil modernemu plezanju. Kar nekaj lepih tur smo na tak način opravili v okolici Lienza. Po dveh letih so nas Angleži premestili v taborišče Spittal ob Dravi, kjer smo dobili več prostosti. V mestu sem si priskrbel delo v neki knjigarni, da sem si lahko z malim zaslužkom kupil najpotrebnejše za izlete v hribe. Kaj nas je vse tri prijatelje gnalo v osvajanje vrhov, niti ne bi znal razložiti. Prehodili in preplezali smo skoraj vse pomembne vrhove v Visokih Turah. Od Simony Spitze, Drei Herren Spitze prek Gross Venedigerja in Gross Glocknerja, Granat Spitze, Ankogla, Sonnblicka in prek Hoch Alm Spitze nazaj v dolino in na vlak v Mallnitzu. Posamezne vrhove smo obiskali kar večkrat in to tudi na smučkah. Težko mi je opisati občutke, ko smo v tihoti z višjih vrhov opazovali obrise Julicev in skušali ugotoviti imena bolj vidnim vrhovom. Eden tistih trenutkov mi je za vedno ostal v spominu. Ob luninem svitu smo se povzpeli na goro Goldeck nad Spittalom, zadnji dan v letu 1947, da tam ob križu, ki je postavljen na vrhu, pričakamo Novo leto 1958. Ne da bi kdo govoril, smo opazovali obrise Julijcev, Triglav, Škrlatico in druge vrhove, ki so se lepo začrtavali na obzorju. Neka tiha žalost nas je prevzela, ker smo bili prepričani, da nam ne bo daño, da bi še kdaj od blizu uživali vse tiste lepote. S solzami v očeh smo se poslavljalí od slovenskih gora... Iz zamišljenosti so nas zdrmili zvonovi iz Ziljske in Dravske doline, ki so naznanili, da smo že v novem letu. Zaželeli smo si vse dobro in se zapodili po svežem pršiču proti koči, kjer smo z ostalimi prijatelji praznovali... Neverjetno in nepozabno doživetje!!!

Prišel je trenutek, da se poslovimo od Evrope in Slovenije. Po naključju sem spoznal trenerja smučskih tekmovalcev v špitalskem smučarskem klubu, člana avstrijske državne reprezentance, ki je bil leta 47 povabljen od argentinske federacije na mednarodne smučarske tekme v Bariločah v Argentini. V celem tednu treninga, ki sem ga bil deležen tudi jaz, se je poleg tehnike treninga govorilo samo o Bariločah, lepotah gora, jezer, gozdov in še posebno o dobrih ljudeh. Toliko lepéga sem slišal o Bariločah, da nisem več okleval s težkim vprašanjem, kam??? Prepričal sem prijatelja Franceta in v začetku februarja 1949 sva se že izkrcala z Ladje Hollbruck v Buenos Airesu. Po nekaj mesecih dela v Bairesu sem zbolel za "ictaricio", tako so mi rekli, da se imenuje ta bolezen, in obležal skoraj dva meseca v postelji. Že preden sem zbolel, sem srečal dr. Vojka Arka, ki je prišel na kratek obisk iz Bariloč. Navdušen planinec kot je bil, nam ni mogel prehvaliti lepote gora, jezer, slapov in vse to primerjal s Slovenijo, samo da je tu vse večje. Prijatelj

France se je srečal medtem z Janezom Fleretom, prijateljem in sotekmovalcem v smučarskih tekih in nordijskih disciplinah. Nista zdržala, da bi me počakala in sta odpotovala v Bariloče. Po nekaj tednih dobim razglednico in sliko smučarskega centra na Catedralu. Nisem več zdržal v postelji, čez dva dni sem se že vozil z vlakom v Bariloče... Na postaji so me čakali trije prijatelji in mi vsi navdušeni govorili o lepotah Bariloč, kar sploh ni bilo potrebno, ker sem bil ves prevzet od vsega, kar sem videl okrog sebe. Ogromno jezero Nahuel Huapi, obdano z zasneženimi vrhovi, med njimi katedralski stolpi, v daljavi ledeniška gora Tronador in drugi, takrat še neznani vrhovi. Začutil sem, kakor da se vračam v Slovenijo, samo da je vse veliko večje, višje in širše.

Kar nekaj takih "zagnancev" se nas je nabralo v tistih letih od 1949 do 52 v Bariločah. Znašli smo se pred skoraj neprehojeno in nepreplezano gorsko pokrajino. Začeli smo ponavljati, že preplezane smeri, ki pa jih ni bilo veliko, in osvajati vrhove, ki so bili že pred nami nekajkrat obiskani. Ker ni bilo vodnikov, da bi se lahko poučili o različnih preplezanih smereh, smo začeli iskati svoje. Kar na lepem smo ugotovili, da pravzaprav plezamo prvenstvene variante, na kar smo bili seveda zelo ponosni. Na nekako zelo skromen način smo ravno Slovenci v Bariločah in Andih povzročili prelomnico iz klasične dobe gornišтва v moderno skalaško dobo. Po vseh tistih uspehih so nas argentinski prijatelji iz Club Andino Bariloče, kjer smo bili seveda tudi mi včlanjeni, začeli imenovati Grupo Escalador Esloveno, kar bi pomenilo Družba slovenskih plezalcev. Vse to je povzročilo, da smo začeli misliti na ustanovitev lastnega, to je slovenskega planinskega društva. Na izletu na Cerro Capilla, 4. in 5. februarja, kjer pa osebno nisem bil zraven, so se odločili, da se ustanovi SPD Bariloče, kar se je formiralo na ustanovnem sestanku 22. februarja 1951. Zima nas je seveda spravila na smučke. V prvih 50ih letih sem bil navdušen tekmovalec in sem tekmoval na vseh državnih in klubskih tekmah, ampak najljubše mi je bilo turno smučanje. Napravili smo izredne vzpone, povezane s smučmi in plezarijo v stenah, kjer smo bili kar nekajkrat prvi pristopniki, in to v celinskem ledu in okolici Bariloč. Na ledenikih gore Tronador, enega najlepših vrhov v bariloški okolici, smo napravili neštete nove smeri. Tudi na Antartiki, kjer sem na skrajnem južnem delu Weddelovega morja, v arg. vojaški bazi, preživel nekaj več kot dve leti, so prišle turne smuči v poštev. Za vzpon čez ledeno steno na Nunatak Moltke smo rabili čez 30 ur. Dostop do stene brez smuči bi bil nemogoč. Tako sem bil tudi tam v svojem elementu.

Kmalu bo preteklo 60 let mojega bivanja med Južno Ameriko, Antartiko in severno Ameriko, kar bi lahko razdelil na več obdobj, ampak vse povezano z gorami in smučarijo. Moram priznati, da vsa ta leta nisem v nobenem okolju občutil prezira ali zapostavljanja, ker sem povsod poznan kot Slovenec, ki se ne sramuje svoje preteklosti, tradicije in jezika. Slovenci v Argentini smo poznani kot dobri, pošteni in pridni ljudje, zato nas ljudje, domačini, na splošno cenijo.

Glede vprašanja, kaj me je vabilo v vrhove, pa odgovor ni lahek, ker je toliko lepote in občutkov povezanih s tem, da ne bi bilo prostora za podrobnosti. Med gorniki so mnogi, ki stremijo po rekordih in skoraj ne vidijo okolice. So pa drugi, ki uživajo

naravo, vidijo ptičke, rože, gozdove, slapove, jezera in se počutijo srečni, da so vsega tega deležni. Osebo se prištevam k tem zadnjim, dodal bi samo še mojo hvaležnost Stvarniku, da mi vse to omogoča, in tudi to, da znam pravilno ceniti vse te dobrine. Veselja po uspeli turi na vrh morda še nepreplezane gore se ne da popisati, saj je neizmerno... Ampak spominjam se trenutkov, ko sem sam v tišini obsedel na robu prepadnih sten, gledal čez jezera na bližnje in daljnje vrhove, ledeniške gore, ognjenike in se kar naenkrat znašel v mislih, ki so tavale po Julijcih, Karavankah, Bledu in Bohinju. Brez dvoma so mi moja mladostna leta vtisnila pečat, ki se ne bo nikoli izbrisal. Hvala Bogu!

Na vsak način sem ponosen na to, da sem Slovenec in da sem lahko s svojimi dosežki, tako v hribih kot na smučkah, v naših prvih letih v Argentini domačinom pomagal spoznati Slovence in tudi Slovenijo.

Kar je pa nad vse dvignilo ugled Sloveniji, in to ne samo tukaj ampak po vsem svetu, so uspehi mlajših gornikov iz Slovenije. Pri nas v Patagoniji so plezali smeri, ki so se tudi meni zdele nemogoče. Očitno so se držali gesla, ki ga je nekoč napisal H. Tuma in ki sem ga tudi jaz imel stalno pred očmi, "kjer je volja, tam je pot"... Ko sem gledal iz višine 7600 m na grebenu Dhaulagirija prek južne stene proti dolini, kamor so grmeli plazovi, si še v sanjah nisem mislil, da bo ravno Slovenec preplezal to steno. Na Jezerskem sem spoznal Dava Karničarja, ki mi je med drugim zaupal, da ima v načrtu smučanje z vrha Everesta. Neverjetno za moje pojme, vendar mu je uspelo... Vsem in vsakemu posebej čestitam, se veselim z njimi uspehov in sem ponosen, da sem tudi jaz Slovenec.

■ *Dominik Bertonceľ – Dinko

Rojen 31. julija 1928 na Jesenicah. Oče Franc, mati Antonija (roj. Smolej). Do leta 1945 je živel na Jesenicah, potem je bil do 1948 v Avstriji, 1948 se je preselil v Argentino, v Buenos Aires, leto kasneje se je nastanil v Bariločah (San Carlos de Bariloche).

Krstno ime je Dominik, a že od doma so ga vsi klicali Dinko. Ko je prišel v Argentino, so mu v dokumentih napisali *Domingo*, kar je dobesedni prevod, ga pa pod tem imenom nobeden ne pozna, vsi ga imenujejo še naprej kar Dinko. Leta 1965 se je poročil z Romano Kovač in rodila sta se jima dva sinova: Bogdan (1967) in Andrej (1970). Ko se je začela vojna, je bil v srednji šoli. V Avstriji (Sankt Christof Arlberg) je zaključil smučarsko šolanje in 1961 opravil izpit za smučarskega učitelja. Diplomsko smučarskega učitelja je leto kasneje dobil tudi v ZDA.

V obdobju 1949-56 je bil uslužbenec hotela *Catedral* v Bariločah, 1956-59 (geofizikalno leto) je deloval na Antarktiki, v bazi Belgrano. V južnih zimskih obdobjih 1959-75 je vodil smučarsko šolo in bil trener v Club Argentino de Ski, v obdobju 1961-64 pa v severnem zimskem obdobju smučarski učitelj v Strattonu (Vermont, ZDA), 1964-76 pa v Windhamu (New York, ZDA). Od 1976 do upokojitve je bil hotelir v Villa Catedral (Bariloche) in ravnatelj državne šole za smučarske učitelje in trenerje.

Deloval je na kongresih Interski in ISIA (International Ski Instructors Association): Aspen 1969, Sesto 1983, Banff 1987, Bariloche 1990, Portorož 1984 in Sankt Anton 1991.

Je prejemnik častne diplome Ministrstva za šport Argentine, ker je organiziral njihovo prvo profesionalno alpsko smučarsko šolo. Dobil je častni naslov *Profesor y Entrenador* (profesor in trener).

Kot alpski smučar je uspešno tekmoval vse od prihoda v Bariloche (1949), tudi na mednarodnih tekmah, bil tudi državni prvak 1955. Po letu 1960 se je umaknil in le še občasno prišel na kakšno lažjo tekmo. Nekaj časa je tekmoval tudi v smučarskih skokih (državni prvak l. 1953 in 1956). Leta 1959 je Dinko Bertonec šel med profesionalce in začel delati v smučarski šoli v ZDA, kjer je bil kasneje tudi ravnatelj.

Bil je ustanovni član (22.02.1951) *Slovenskega planinskega društva* v Bariločah, ves čas njegov odbornik, od 1980 do 1995 in med leti 1959-1961 tudi predsednik. Bil je tudi član Cluba Andino Bariloche in nekaj obdobji tudi član njegovega UO.

Alpinistično se je udeleževal širom sveta. Mdr. je preplezal *Bavarsko smer* v S steni Triglava, plezal v Marmoladi, Mount Washingtonu (ZDA), v mendoški Kordiljeri El Rincón (5500 m), v plezalnem vrtcu Los Gigantes v Sierra de Córdoba. Alpinistično aktiven je bil vse do nesrečnega padca na Capilli 2001. Od argentinske vojske je prejel častni znak 'Córdor de oro' za sodelovanje na raznih gornjskih odpravah in Antarktiki.

Leta 1990 je skupaj s svojima sinovoma Bogdanom in Andrejem ter Blažem Razingerjem ml. in Edijem Bergantom opravil prvi vzpon na ojstrico, ki so jo poimenovali Torrecilla Dinko (Dinkov stolpič, 1958 m) v bližini gore Capilla.

Prvenstvene smeri:

v bariloških gorah

- 1951.04.04 Lopez, Punta Lühns, S stena (V) - T. Pangerc (soplezalec)
- 1951.04.08 Lopez, Filo Norte, JV steber (V) - T. Pangerc
- 1952.02.13 Catedral, Campanile Esloveno: Južna smer (V) - F. Jerman
- 1953.03.16 Lopez, Filo Norte, J stena (V) - T. Pangerc
- 1953.12.17 Lago Jacob, Punta Refugio, SV stena (III) - V. Arko
- 1956.01.29 Tronador, Ruta Camping (II) – solo
- 1960.02.15 Catedral, Punta Astilla (V) - A. Weber, J. L. Fonrouge
- 1960.02.17 Catedral, Campanile Esloveno, *Severna smer* (VI) - J. L. Fonrouge
- 1962.10.19 Catedral, Torre Principal, Južni vrh (V) - J. L. Fonrouge
- 1962.11.02 Catedral, Campanile Esloveno, V stena (VI) - J. L. Fonrouge

Odprave:

Tres Picos '52, SPD: s Francetom Jermanom sta preplezala Z steno Tumovega stolpa (Torre Tuma)

San Valentin '52, CAB: bili so prvi na najvišjem vrhu Patagonije, 4058 m visokem San Valentinu, s Pangercem in Lantschnerjem

Daulagiri '54: prva argentinska himalajska odprava, 30.05.1954 se je s tovariši čez Hruško povzpel na vršni greben (do 7600 m), kar je bilo dolga leta nepreseženo.

Antarktika: od decembra 1956 do januarja 1959; 28.11.1958 je preplezal Nanatak Moltke, kar je eden prvih plezalnih vzponov na tem kontinentu.

Okrogla miza: Ohranjanje vrednot gora

Ohranjanje vrednot gora

69

Marjeta Keršič Svetel *

Vrednote so nekaj, kar vsak posameznik nosi globoko v sebi, kar skozi življenje zori in pomembno vpliva na celotni osebni odnos do nekega okolja, na ravnanje, odločitve, pa tudi pričakovanja, hrepenenja... in zahteve. Prav gotovo so vrednote tiste, zaradi katerih nekdo vztraja na domačiji svojih dedov, čeprav se življenje gorskega kmeta dandanes »ne izplača«. Vrednote so tisto, zaradi česar smo se pripravljene marsičemu odreči, se truditi, celo potrpeti – samo da jih ohranimo ali dosežemo.

Katere so tiste vrednote gorskega sveta, ki jih spoštujejo in cenijo ljudje, na različne načine povezani z gorami? Prav gotovo gore drugače doživlja kmet, doma v gorski vasi, kot meščan, ki zahaja v gore v svojem prostem času. Drugače nekdo, ki v prostem času rad divja po brezpotjih s štirikolesnikom, kot nekdo, ki mu največ pomenijo samotna potepanja v spokojnosti gorskih gozdov. Marsikdaj se premalo zavedamo, kako različne vrednote imamo posamezniki in tudi tega, da so te vrednote lahko celo nasprotujoče. Premalo spoštujemo vrednote drugih in uveljavljamo le svoje lastne, kar neizbežno vodi v konflikte. Pa so kakšne vrednote, ki jih prepoznavamo in cenimo vsi – ki nam vsem pomenijo nekaj posebnega, pomembnega... celo svetega?

Navsezadnje se je treba vprašati tudi, kaj so vrednote planinstva. Sta planinstvo in gorništvo ena in ista stvar z dvema imenoma – ali pa so ravno različne vrednote tisto, kar ti dve dejavnosti vendarle pomembno razmejuje?

Ta vprašanja nikakor niso zgolj malenkost, stvar posameznikov ali morda posameznih skupin ljudi, ki jih družijo podobne vrednote. V sodobni družbi moramo pač

sprejeti pomembne odločitve o tem, katerim vrednotam bomo dajali prednost pred drugimi. Bomo dali prednost ohranjanju divjine in neokrnjene narave – ali varnosti, dostopnosti, udobju? Je večja vrednota ohranjanje velikih zveri – ali pašne živinoreje? Kaj pa, če je najvišja vrednota usklajevanje obojega...?!

Marsikdaj v gorah iščemo to, česar ne najdemo v vsakdanjem življenju v dolini. Tudi tako splošno človeške vrednote, kot je zaupanje, prijateljstvo, skromnost, iskrenost. Če meščani v gorah kot največjo vrednoto doživljamo neokrnjeno naravo, samoto, divjino, to ni naša kaprica ali želja, da bi zavrli razvoj prebivalcev gora. Človek je pač naravno bitje in brez možnosti doživljanja narave občuti to kot prikrajšanost. Ljudi je na našem planetu vse več – narave pa vse manj. Ni naključje, da prav gore ostajajo eno zadnjih zatočišč, kjer še lahko doživljamo naravo v najbolj elementarni obliki. Gore so vir pitne vode, življenjski prostor mnogih živih bitij, ki se nimajo kam umakniti, če se ta življenjski prostor preveč spremeni. So pa tudi območja najrazličnejših razvojnih zamisli – od razvoja turizma, smučišč in športnih poligonov vseh vrst do gradnje polj vetrnih turbin. Gore so bile in zmeraj bodo zelo naporno okolje. Bo v tem okolju, ki je vendarle tako drugačno od udobnih dolin, sploh še hotel kdo živeti – v današnjem času, ki tako ceni udobje, brezdelje in potrošne dobrine...?

Seveda je v kratkem času, ki je na voljo pogovoru o vseh teh vprašanjih, nemogoče najti dokončne odgovore – in tega okrogla miza v okviru Svetovne konference slovenskih planincev iz vsega sveta niti ne namerava. Si pa želimo vzpostaviti vzdušje medsebojnega zaupanja in spoštovanja, izmenjave misli in razprave med ljudmi, ki imajo v zvezi z gorami različne vrednote, različne izkušnje in tudi različna pričakovanja. Lepo bi bilo, če bi bila dediščina tega našega srečanja na Bledu večja strpnost, večje medsebojno razumevanje in več pripravljenosti, da prisluhnemo drugim.

■ Marjeta Keršič Svetel

Rodila se je v Ljubljani mami igralki in očetu kiparju kot meščanski otrok – toda, ker sta bila oba starša alpinista in velika ljubitelja gora in narave, si od najzgodnejšega otroštva svoje življenje težko predstavlja brez gora, potepanj po gozdovih, stikanja po jamah, odkrivanja novih in novih lepot, ki jih razgrinja narava. Po diplomizaciji iz zgodovine in etnologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani se je zaposlila na TV Slovenija, kjer je do leta 2003 delala kot urednica in avtorica dokumentarno izobraževalnih oddaj. V letih 1992 – 2002 je ustvarjala oddaje *Gore in ljudje*, za katere je prejela številna priznanja občinstva in strokovne kritike – tudi strokovnega Viktorja za izjemne medijske dosežke in vrsto nagrad na festivalih filmov o gorah v tujini. Ljubezen do narave je vzbudila njen podiplomski študij varstva naravne dediščine na Biotehniški fakulteti v Ljubljani in Birkbeck Collegeu Univerze v Londonu. Bila je med ustanovnimi člani Mountain Wilderness Slovenije in je članica CIPRA Slovenija in Društva za ohranjanje naravne dediščine Slovenije.

Leta 2003 je zaradi sprememb programske politike zapustila TV Slovenija. Nekaj časa je bila samostojna novinarka, trenutno pa je zaposlena kot strokovnjak za

komunikacije z javnostmi pri CINDI Slovenija, ki je izvajalec preventivnih programov Svetovne zdravstvene organizacije v Sloveniji. Ob tem delu se posveča predvsem interpretaciji naravne in kulturne dediščine, doživljanju narave, ohranjanju divjine ... Na Višji šoli za turizem in gostinstvo Zaris v Ljubljani je že nekaj let nosilka predmeta Naravna in kulturna dediščina v turizmu.

Vezi in prijateljstva med narodi

Tanja Peterlin-Neumaier *

Gorniki na svojih alpinističnih podvigih nehote pridejo v stik z ljudmi, ki govorijo drug jezik. Zato je gornišтво odlično gibaló za navezovanje stikov med pripadniki različnih narodov in medsebojnega spoznavanja in spoštovanja. Iz stikov v gorah se lahko razvijejo dobra in trdna prijateljstva.

Valentin Stanič (1784-1847) za časa svojega življenja ni ustvaril nobenih posebnih stikov med narodi, a s svojim delovanjem je pokazal, da spoštuje in ceni vse narodnosti. Bil je tudi odličen gornik, ki ga danes vsi splošno priznavajo kot pionirja modernega alpinizma v Vzhodnih Alpah. Avgusta leta 1800 je kot prvi priplezal na vrh danes bavarskega Watzmanna (2713 m) v osrčju Narodnega parka Berchtesgaden. Praznovanje 200-letnice njegovega vrhunskega gorniškega dejanja, ki se je začelo že 2. julija 1999 z odprtjem watzmannovega leta ter nadaljevalo z odkritjem prve dvojezične spominske plošče v čast Staniču na pročelju planinske kočé Watzmannhaus (3. 7.) in pohodom na vrh Watzmanna, je privedlo do cele vrste stikov med bavarskimi Nemci in Slovenci, ki jih brez njega ne bi bilo. Planinski dom Watzmannhaus in Vodnikova kočá na Velem polju sta sklenila partnerstvi, prav tako občini Bohinj in Ramsau pod Watzmannom. Prebivalci obeh krajev so navezali prijateljske stike na pogostih medsebojnih obiskih. Iz kraja Berchtesgaden pa odtlej vozijo turiste na enodnevne izlete v Bohinj, da spoznajo lepote partnerskega kraja. Dne 28. maja 2000 je na Bohinjskem jezeru prvič zaplul električni čoln, ki je prej 15 let prevažal potnike po Königsseeju pod Watzmannom.

Odkritja Staničeve spominske plošče in vzpona na Watzmann (4. 7. 1999) se je udeležila tudi močna delegacija planinskega društva Valentin Stanič iz Kanala, ki

je je bilo za cel avtobus. Od takrat Kanalci in njihovi prijatelji vsako leto romajo na Watzmann in prenočujejo v domu Watzmannhaus. Dobri stiki so se razvili predvsem po zaslugi Marka Valentinčiča z njenim lastnikom Münchensko sekcijo Nemškega planinskega društva (DAV). Ta je leta 1999 ustanovila Staničevo nagrado, ki jo po možnosti vsako leto podelijo osebi, ki se je izkazala na humanitarnem področju in/ali na področju varstva narave in okolja. Dokler so nagrade podeljevali v Münchnu, je nanje vedno pripotovala manjša delegacija iz Kanala. Ko so pa lani na predlog Münchenčanov Kanalci izbrali nagrajenca in podelitev nagrade prestavili v planinski dom Watzmannhaus, je bilo udeležencev slavnosti 22. septembra 2007 odločno več; gorniki iz Slovenije so napolnili avtobus iz Kanala in kombi od RTV iz Ljubljane. Namen je, da bo ena prihodnjih podelitev nagrad v Kanalu.

Mladostni stiki med študentoma medicine Francijem Zabukoškom in Hanns-Volkhartom Ulmerjem so mnoga leta pozneje obrodili lepe sadove. Leta 2002 je dr. Zabukošek v Logarski dolini s sodelovanjem prof. dr. Ulmerja organiziral simpozij s področja gorske reševalne službe, ki so se ga udeležili slovenski in inozemski strokovnjaki. Ta simpozij je bil tako uspešen, da je Ulmer julija 2005 organiziral 2. simpozij višinske fiziologije v planinskem domu Nemške vojske na planini Reiter Alpe v bližini Watzmanna, ki ga je posvetil Staniču. Temu je lani sledil 3. simpozij na isti lokaciji. Naslednji, 4. simpozij, bo prihodnje leto v planinskem domu na Ježi, ki je v lasti PD »Valentin Stanič.« Prijetno in sproščeno vzdušje na simpozijih v svetu gora je in bo še v bodoče združevalo podobno misleče, nastajala bodo nova prijateljstva in poglobljalo se bo razumevanje med narodi.

■ *Tanja Peterlin-Neumaier

Rodila sem se 18. marca 1945 v Ljubljani. S petnajstimi leti sem s starši in bratom za stalno odšla v inozemstvo. Po bivanju v Nemčiji, Združenih državah Amerike in Franciji, kjer sem delala na svojem doktoratu iz fizike, sem leta 1976 sledila svojemu možu v Garching severno od Münchna v Nemčiji, kjer živim še danes. Imam dva odrasla otroka. Ljubezen do gora sem podedovala po svojih starših in starih starših, ki so radi hodili v gore.

Leta 1991 se je Slovenija osamosvojila, leta 1992 sem preselila starše po več kot 30 letih bivanja v ZDA nazaj v Slovenijo. Moji stiki z matično deželo so se poglobili. Skušala sem pomagati novi državi in sem se zato julija 1995 včlanila v novo ustanovljeno Bavarsko-slovensko društvo, ki si je zadalo za cilj ustanavljati in poglobljati stike med Bavarsko in Slovenijo.

Pri iskanju možnosti za promocijo Slovenije mi je uspelo ugotoviti datum prvenstvenega vzpona (med 10. in 18. 8. 1800) Valentina Staniča (1774-1847) na bavarski Watzmann (2713 m) in navdušiti Nemško planinsko društvo za praznovanje njegove 200-letnice. Od julija 1999 krasi pročelje planinske koče Watzmannhaus dvojezična spominska plošča Staniču in münchenska sekcija Nemškega planinskega društva podeljuje Staničevo nagrado. Marjeta Keršič Svetel je posnela film o Staničevem življenju, SPZ je izdala predelano brošuro Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah iz leta 1956.

O Staniču sem objavila več člankov. Moje ukvarjanje z njim ni obrodilo le lepih sadov, temveč me je tudi privedlo v stik z mnogimi izredno zanimivimi in angažiranimi ljudmi. Hvaležna sem, da sem jih spoznala in da morem sodelovati z njimi. Rada povem, da sem za PD Tržič ravnokar spisala članek o skoraj pozabljeni plezalki Anni Escherjevi (1894-1986).

Triglavski narodni park naš skupni prostor

Marija Markeš *

Triglavski narodni park je eden najpomembnejših naravnih zakladov Slovenije - s svojimi tisočnimi obrazy in podobami, s svojimi legendami in resničnostjo je prostor, ki ga Slovenci in Slovenke postavljamo prav na vrh svojih vrednot in hrepenenj.

Tako kot na vseh področjih človekovega življenja in dela je tudi v naravovarstvu izjemnega pomena, ali znamo k razvojnim vprašanjem pristopati na celovit način. Naravovarstvena in okoljska politika mora biti vgrajeni v razvojno politiko kot njena sestavna in bistvena dela. Skozi razvojno politiko se kaže odnos družbe do bivanja in sobivanja različnih interesov, posebno še v prostoru Triglavskega narodnega parka, ki ima toliko prepoznavnih značilnosti in posebnosti, da je območje zavarovano kot narodni park, naravna vrednota državnega pomena, ekološko pomembno območje ter območje NATURE 2000, hkrati pa je to tudi območje kulturne dediščine, vpisane v register kulturne dediščine. Interesi naravovarstvene in gospodarske politike se v Triglavskem narodnem parku srečujejo na posebno občutljivem prostoru, ki ga odlikujejo velika naravna raznolikost, izjemne prvine naravne in kulturne krajine ter njegova ekološka kakovost in atraktivnost.

Triglavski narodni park je:

- raznolik naravni prostor: stičišče dveh velikih klimatskih območij - sredozemskega in kontinentalnega. Narava, njene danosti ter pojavne oblike so začetek in osnova vseh razmišljanj o prostoru Julijskih Alp. Narava je os in osnova ob-

stoja Triglavskega narodnega parka, spoštovanje njenih zakonov in krogotokov mora biti vodilo vsakemu ravnanju;

- izjemen kulturni prostor: stičišče treh velikih kultur - slovanske, germanske in romanske, ki govori o sobivanju ljudi, njihovem razumevanju sveta skozi glasbo, jezik, verovanja, pripovedništvo, arhitekturo, načinov gospodarjenja. To je dediščina, ki navdihuje modernega človeka, ko išče odgovore na najgloblja vprašanja bivanja in ustvarjanja;
- pomemben življenjski in gospodarski prostor: s preudarno rabo naravnih in kulturnih danosti so prebivalci skozi stoletja razvili visoko kulturo gospodarjenja za preživetje v Alpah, s svojim delom in življenjem so prostor zaznamovali v gospodarskem smislu - to je danes osnova za moderna delovna mesta v turizmu, obrti, kmetijstvu, gozdarstvu, industriji in naravovarstvu;
- prostor za sprostitev duše in telesa: obiskovalcem in obiskovalkam s svojo raznolikostjo nudi številne možnosti za oddih, rekreacijo in duhovno sprostitev.

Različnost prostorov zahteva pretehtane razvojne ukrepe, ki bodo temeljili na načelih ohranjanja narave in upoštevali različnost in ohranjali mnogovrstnost naravnih, kulturnih in socialnih potencialov - ekološko ravnanje pa mora biti pravilo.

Zavarovano območje mora imeti tesne povezave z lokalnimi razvojnimi procesi ter aktivnostmi drugih inštitucij in organizacij, ki delujejo v tem prostoru, kakor tudi potrebne navezave na regionalne, državne in mednarodne nivoje.

■ *dr. Marija Markeš

Marija Markeš je rojena leta 1962 na Jesenicah. Po končani gimnaziji na Jesenicah je vpisala študij agronomije na Biotehniški fakulteti v Ljubljani, ki ga je zaključila leta 1986. Po prvi zaposlitvi v Agroemoni Domžale se je leta 1988 zaposlila na ZSMS z namenom, da bo vodila organizacijske aktivnosti v novonastali Zvezi slovenske kmečke mladine in Slovenske kmečke zveze in pripomogla k njenemu vsestranskemu razmahu in razvoju. Leta 1990 je bila na prvih demokratičnih volitvah izvoljena v družbenopolitični zbor takratne skupščine, hkrati je postala namestnica tedanjega ministra za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Po predčasnem izteku mandata prve demokratične slovenske vlade se je umaknila iz politike in se posvetila doktorski študiji na Kmetijski univerzi na Dunaju (Universität für Bodenkultur Wien), ki ga je zaključila z doktoratom kmetijskih znanosti z nalogo Agrarno in regionalno-politične perspektive za gorska in hribovska območja v Sloveniji s pogledom na EU. Leta 1996 se je zaposlila v Triglavskem narodnem parku, ob tem pa aktivno sodelovala pri pripravi različnih državnih programskih in razvojnih dokumentov s področja kmetijstva, podeželja in evropskih zadev. Od maja do decembra 2004 se je spet vrnila na Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano kot državna sekretarka za kmetijstvo. Od oktobra 2005 je direktorica Triglavskega narodnega parka.

CIPRA

Matej Ogrin *

CIPRA Slovenija, društvo za varstvo Alp, si (kot nacionalni odbor CIPRE International, mednarodne komisije za varstvo Alp) že vrsto let prizadeva ne samo za varovanje alpskega sveta, pač pa tudi za njegov trajnostni razvoj. Človek, ki je oblikoval nam tako edinstveno tradicionalno pokrajino, je sestavni in nepogrešljivi del te kulturne pokrajine, ki pa se nam zdi danes avtentična, morda celo povsem naravna.

V stoletjih bivanja so ljudje v slovenskem alpskem svetu morali skozi številne preizkušnje, vsako obdobje je pustilo nekaj sledi, ki so polagoma in v omejeni obliki prišle v ta svet. Inovacije so se počasi selile v slovenski alpski prostor, pogosto z nezaupanjem, sčasoma pa so v določeni, prav samosvoji obliki, postale njegov sestavni del. Tudi danes ni nič drugače. Izzivi globalizacije, tržnega gospodarstva, informacijske revolucije in hitrih ter množičnih procesov v družbi nam spet kažejo alpski prostor kot prostor, kjer ti procesi ubirajo svojo pot. V turističnih krajih jih zajemajo z veliko žlico, morda že v naslednji dolini pa o modernem »razvoju« ni niti sledu in še zadnja hiša je ostala brez gospodarja.

Kakšne so možnosti, da slovenske Alpe ostanejo poseljene in pristne? V CIPRI Slovenija mislimo, da velike, in po svojih najboljših močeh poskušamo delovati v tej smeri.

Mednarodni projekt CIPRE International z imenom Prihodnost v Alpah se je ukvarjal ravno s tem, večno aktualnim in nikoli v celoti rešenim vprašanjem. Kako živeti in ostati v Alpah? Ali so Alpe dom drznega Kekca in barabinskega Bedanca? Ali gre torej za simbolni svet, ki gradi alpsko identiteto in simboliko vsem, ki že desetletja v Alpe zahajamo samo na počitnice?

Ali pa je to prostor, kjer vse redkejši prebivalci poskušajo najti načine preživetja tudi v sodobnem svetu? In spet, kot že pred stoletji, povsem spontano, tako vsem pred očmi, da tega nihče ne vidi, gradijo neko novo kulturno in simbolno izročilo, ki bo morda služilo identifikaciji šele naslednjim rodovom. Bosta junaka Bojan Križaj in Tina Maze? Morda župnik na Višarjah? Kdo ve?

Projekt Prihodnost v Alpah je izmed več kot 150 izvedenih primerov dobre prakse, kako živeti in ostati v Alpah, kot enega izmed šestih najbolj zglednih primerov spoznal zgodbo o zavarovanju in upravljanju kulturne pokrajine v Krajinskem parku Logarska dolina. Dokaz več, da tudi v slovenskem koščku tega mogočnega alpskega loka zmoremo in znamo.

Regijski park Kamniško–Savinjske Alpe je drzna misel naslednica zgodbe o uspehu iz Logarske doline, ideja, ki jo CIPRA Slovenija spremlja in po svojih močeh tudi podpira in promovira že vrsto let. Kulturna pokrajina, ki ima izjemno doživljajsko pestrost, je tržno blago Alp, ki že danes nekaterim domačinom omogoča trajnostni način preživetja.

V CIPRI Slovenija spoznavamo slovenski alpski prostor tudi kot konkurenčna regija v času vse dražjih energetskega virov. Les postaja vse bolj iskan energetski vir-ven-dar ne kot gorivo-kuriti les so znali že stari Slovani. Les kot gradbeni in izolacijski material v energetske varčnih stavbah postaja konkurenčna prednost alpskega prostora. Tako nas greje leta in leta. Ideja z imenom Climalp poskuša ravno to, spodbuditi gradnjo takih stavb, ki hkrati zahtevajo zelo malo prometnih emisij, saj gre za les, ki ni prepeljan več tisoč kilometrov, pač pa je v Alpah lokalni proizvod. Za povrh pa še vsa dodana vrednost oplemenitenja proizvoda ostane v regiji, na koncu pa tako zgrajena hiša porabi okoli 80 % energije manj kot stavbe, ki jih poznamo danes. Ni naključje, da je svetovno središče energetske varčnih hiš v alpski pokrajini Voralberg.

Izzivov je še veliko. Kako se bodo alpske pokrajine prilagodile klimatskim spremembam? Kaj te spremembe prinašajo v ta ranljiv prostor?

Kako se bodo Alpe obvarovale vse hujšega tovarnega prometa, ki dnevno drvi po cestah od severa na jug in iz vzhoda na zahod ter nazaj. Bomo znali alpske doline obvarovati pred prometnimi zamaški?

Tudi na tem področju CIPRA Slovenija teži k trajnostnim načelom, katerih izvajanje pa je v prometu pogosto precej jalovo. Manjka zrelosti.

Vseeno gremo naprej z idejo, da ta edinstven prostor skupaj razvijamo in ohranjamo tako, da bo ohranil vse potenciale in nudil enake možnosti tudi vsem, ki še prihajajo.

■ ***dr. Matej Ogrin**

Izobrazba

Matej Ogrin, rojen 1975 v Ljubljani, sem leta 1996 vpisal študij geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani in ga zaključil junija 2002.

Junija 2002 sem diplomiral pod mentorstvom prof. dr. Darka Ogrina. Naslov diplomskega dela je bil Vpliv reliefa na oblikovanje nekaterih mikroklimatskih tipov v Sloveniji. Diplomsko delo je bilo nagrajeno s fakultetno Prešernovo nagrado.

Mednarodne izkušnje

Spomladi leta 2001 sem se kot sodelavec pridružil CIPRI-Slovenija, Zavodu za varstvo Alp v Ljubljani (Commission Internationale pour la Protection des Alpes). Po začetnem uvajanju sem se jeseni 2001 odpravil na prakso na sedež CIPRE-International, mednarodne komisije za varstvo Alp, v Schaan, v kneževini Liechtenstein.

Od novembra 2001 do maja 2002 sem kot praktikant sodeloval pri različnih projektih, večinoma na tematiko varstva Alp ali ozaveščanja javnosti o alpskih okoljskih problemih.

Sodeloval sem pri projektu Alpmedia, ki predstavlja novo informacijsko službo za Alpe, z namenom zbirati, vrednotiti in v štirih alpskih jezikih posredovati aktualne in strokovne informacije širši javnosti.

S svetovnim skladom za varstvo narave, (švicarski oddelek - WWF Schweiz) sem sodeloval pri akciji »Kids for the Alps«, na temo ozaveščanja predšolske mladine s problematiko alpskega okolja.

Med bivanjem v Liechtensteinu sem se seznanil z novimi, širšimi pogledi na alpski prostor. Na eni strani kot prostor številnih ekonomskih in turističnih interesov, na drugi strani pa kot zelo pomemben vir naravnih virov.

Z izkušnjami kot tudi s praktičnim znanjem, ki sem ga v tem času pridobil, sem leta 2002 pričel z delom na CIPRI Slovenija, kjer sem od leta 2004 tudi direktor.

Leta 2003 sem pričel z delom na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani kot mladi raziskovalec, kjer sem oktobra 2007 zagovoril doktorsko disertacijo z naslovom Proučevanje prometnega onesnaževanja ozračja z metodo difuzivnih vzorčevalnikov, pod mentorstvom prof. dr. Metke Špes in somentorstvom prof. dr. Jožeta Rakovca.

Od julija 2007 sem zaposlen na Oddelku za geografijo kot asistent, kjer vodim vaje iz klimatogeografije, pokrajinske ekologije, geografije Slovenije, hidrogeografije in geografije prometa. Pri slednjem predmetu sem tudi predavatelj.

Raziskovalna področja: prometno obremenjevanje okolja, alpski promet, gorska klimatologija.

Sodeloval sem pri projektih:

- raziskave onesnaženosti zraka zaradi prometa v Ljubljani;
- umirjanje prometa v dolini Vrata;
- sonaravni razvoj malih mest;
- preučevanje vodnatosti snežne odeje v gorskem svetu;
- preučevanje klimatologije mrazišč

Znanje tujih jezikov

- angleško 5
- nemško 4 (opravi tudi izpit ZMP (Zentral Mittelstufe Prüfung), Goethejevega inštituta, ki ga izvaja Center za tuje jezike v Ljubljani,
- hrvaško 5

Varovanje vrednosti gora

Anže Sajevec *

Zelo malo mladih nas v današnjem času zahaja v gore, saj je mnenje večine, da smo tisti, ki hodimo v gore, nori. Ampak če pogledamo malo nazaj v čas otroštva, lahko zasledimo da je v gore hodilo kar trikrat več otrok, kot jih hodi kasneje v mladosti.

Kje je torej krivda takega upada mladih gornikov?

Nekaj jih prav gotovo konča zaradi srednje šole, saj je časa čedalje manj, in če ne živiš za gore, si težko najdeš čas zanje. Drugi pridejo v puberteto in jim po glavi hodi marsikaj drugega kot pa hribi. Spet drugi najdejo partnerja, ki hoče, da po njegovem (njenem) mišljenju misli, da smo gorniki in alpinisti samo ljudje, ki izzivamo usodo in mečemo čas v nič, ter na tak ali drugačen način doseže, da se začneš ukvarjati s čim drugim.

Ampak vsi zgoraj naštetih problemi so bolj osamljeni, saj je glavni krivec za pomanjkanje mladih v gorništvu prav naša >>podpirajoča<< organizacija Planinska zveza Slovenije. PZS je že nastavljena tako, da imaš do konca osnovne šole planinske skupine po šolah, ki ponavadi hodijo na lahke ture v predgorja in nižje griče, ko prideš na srednjo šolo, pa imaš možnost, da se priključiš na mladinski odsek in pomagaš skupinam po osnovnih šolah, ali pa hodiš na vodniške ture z mnogo starejšimi od sebe in skozi samo tiho hodiš. Res je da v mladosti spoznaš prijatelje, ki so istega mišljenja kot ti in potem hodite skupaj v gore, ampak tukaj pa nastane drug problem, saj te starši že pustijo v hribe z enako starimi kot si sam, ampak le v hribe, ne pa tudi v gore, saj pravijo, da nimaš dovolj izkušenj.

Sam nisem izbral nobene izmed teh poti, ampak sem se po koncu osnovne šole vpisal na Alpinistično šolo, kar mi je dalo dosti znanja in pa tudi doma so me pustili, da sam hodim v gore. Seveda sem najmlajši na odseku, ampak ne tako zelo, saj jih je tam veliko, ki so le malo starejši od mene.

Ampak tu pa nastane drug problem, človek, ki ne mara plezanja, nima na AO kaj delati in ta rešitev ni za njega. Zato sem mnenja da bi morala PZS na tem področju spremeniti mnogo stvari in začeti sodelovati z mladimi, ki zadeve poznajo, ne pa da vse poskušajo rešiti na zborih mladih, kjer povečini sedijo sami vodniki, starejši od dvajset let, ki so se na tak ali drugačen način prebili čez mladost in sedaj vodijo skupine po osnovnih šolah in podobno, med katerimi pa ni dijakov. Saj dijak na srednji šoli za gornišstvo in alpinizem ne dobi športne pogodbe, pa čeprav je v gorah vsak konec tedna in velikokrat tudi med tednom, medtem ko športno pogodbo dobi nekdo, ki pleše dvakrat na teden in ima eno tekmovalje v celem letu. Plesalec porabi povprečno štiri ure na teden za treninge, medtem ko gornik porabi vsaj osem ur tedensko.

Torej zakaj gornik ne dobi športne pogodbe?

Zadeva je preprosta: medtem ko ima plesalec tekmovalje, ga gornik nima, in ker gornik ni tekmovalec, ne dobi statusa (SPOT-i ne štejejo).

Na tem področju bi PZS morala začeti urejati stvari, da ne bo izgubila še tistih mladincev, ki jih ima, nato pa delati na tem, da jih dobi še čim več.

■ ***Anže Sajevec**

Planinsko društvo kamnik, Alpinistični odsek in ŠCRM Kamnik

Pisalo se je leto 1992, ko sem 11.3. prijokal na svet mami Anki in očetu Franciju. Po nekaj dneh v porodnišnici so me odpeljali na moj dom v Nožicah.

Medtem ko sem v Radomljah obiskoval malo šolo vrtca Mlinček in nato Osnovno šolo Preserje pri Radomljah, sem do enajstega leta treniral plavanje za PK Rina Ljubljana in APK Merit Triglav Kranj in bil dvakrat državni podprvak.

Pri enajstih sem začel s treniranjem vaterpola in bil tudi državni prvak v sezoni 2002-03 z VD Kamnik. Pri dvanajstih in trinajstih sem poleg vaterpola igral še košarko za KK Lastovka Domžale. Ko mi je bilo dvanajst let, sva s prijateljem vstopila v planinski krožek, ki ga je vodil stric moje mame Metod Humar, ki me je tudi navdušil za gore. Pod njegovim vodstvom sem doživel prvi stik s skalo. Poletje 2006 je bilo zame zelo slabo, saj sem si na treningu vaterpola komolec poškodoval tako močno, da je bilo vaterpolo zame samo še preteklost. V obupu sem začel čedalje več hoditi v gore, ki so me izredno privlačile. Leta 2007 je planinski krožek prevzela Mateja Pršoljša, ki me je takoj opazila in imenovala za pomočnika. Istega leta sem pod vodstvom Saša Hribarja tudi začel plezati na umetni steni. Poleti 2007 sem preplezal svojo prvo smer (Humar-Škarja v Planjavi), se vpisal na Alpinistično šolo AO Kamnik, ki jo vodi Franc Miš, in preplezal še nekaj smeri s povprečno oceno V. Leta 2008 sem soliral svojo prvo smer (Bosovo grapo v Brani) in se prvič povzpel na Triglav.

Kulturno vrednotenje gora (vse vrednote so kulturne, nekulturnih vrednot ni)

Janez Bizjak *

Gorništvo ali planinstvo; umetna dilema povojnih let; že kot otroci smo vedeli za razliko med gorami in planinami.

Gore (gorska narava) so darilo, čudežne lepote gora pa posojilo, ki smo ga dolžni vrniti prihodnjim rodovom. Gore niso lastnina nikogar, a hkrati last vseh. Kako smešne so razprave o tem, čigav je vrh Triglava, čigava Triglavska severna stena ali izklesani obraz Jalovca; ne glede, kaj piše v zemljiških knjigah, še nisem slišal, da bi kakšna lokalna skupnost upala zahtevati lastništvo Mont Blanca ali Veliškega Kleka.

Vsi človekovi posegi v gore so bili vedno povezani s kulturnim predznakom: kultiviranje in poselitev Alp, pašna kultura, agrokultura. Prvotni pomen besede kultura je obdelovanje, spreminjanje, koriščenje zemlje. Koriščenje, ne izkoriščanje; raba, ne izraba; trženje, ne raprodaja. Kultiviranje in koriščenje gora je ogledalo večti-sočletne kulture preživetja. Kdor ni znal spoštovati naravnih zakonitosti in se jim obzirno prilagajati, ni preživel.

Tudi obiskovanje gora je kultura. Doživljati in hkrati varovati, da bi jo lahko doživljali še drugi. Varovanje narave, njene osupljive raznovrstnosti in njenih lepot, ki nimajo cene, ampak neskončno vrednost, je spričevalo o človekovi kulturi, zrelosti in razvitosti. Če so gore javno dobro, je varstvo gora v javnem interesu!

Gore niso bile ustvarjene za poligon pristočasnih norosti niti ne za laboratorij spreminjanja in norčevanja iz občutljivega naravnega ravnovesja. Za aqua in zaba-

viščne parke, casinoje, fitnes in wellness centre, rekreacijske in adrenalinske parke gore niso potrebne. Zakaj rinejo vanje?

Rojstvo naravovarstvene ideje, rojstvo parkov. Yellowstone: za dobrobit, potrebe in veselje vseh državljanov (zato ime nacionalni park). Avtorji ideje so bili vizionarski politiki.

Za TNP so zaslužni SPD, lastniki in strokovna javnost (odsek za varstvo narave). Vsaka velika zamisel se zdi na začetku norost. Taka je bila tudi zamisel o TNP. Nastajal je v času, ko je bilo neokrnjene narave veliko več kot danes in ni kazalo, da bo človeku uspelo presenetljivo hitro razvrednotiti lastno življenjsko okolje. V letih pred 1. vojno so zanesenjaki, takrat enako nerazumljeni kot njihovi nasledniki danes, hoteli v dobro vseh zavarovati nedotaknjene, gospodarsko nekoristne in celo odljudne gorske predele.

Svete gore, miti in legende, duhovno izročilo naših prednikov. Zgrešeno modno gledanje na Triglav kot sveto goro Slovencev z brezglavim iskanjem treh glav, ki jih ni.

Na vsem alpskem loku vsebinsko podobne legende skrivajo informacijo o stvarjenju sveta, opomin o uničenju sveta in hrepenenje o novem svetu, ki bo nastal iz sedanjega ter vznemirljivo sporočilo o posledicah neodgovornih in prepovedanih človekovih posegov v občutljivo naravno ravnovesje.

So tudi podnebne spremembe v Alpah, uničujoče poplave in plazovi posledica znikanja elementarne kulture pri odnosu do Alp?

■ ***Janez Bizjak**

Janez Bizjak, roj. 1943, arhitekt, oblikovalec, alpinist (Grenlandija, Aljaska), naravovarstvenik, publicist

študij arhitekture, vizualnih komunikacij in etnologije na Univerzi Ljubljana, univerzitetna diploma 1967

1968 - 1983 samostojni arhitekt

od decembra 1983 zaposlen na Triglavskem narodnem parku, pristojen za obnovo kulturne dediščine in urejanje prostora

1992 do oktobra 2005 direktor Triglavskega narodnega parka

od marca 2006 direktor zasebnega zavoda Institut Alpe

1985 - 1999 član CIPRA Slovenije (Mednarodna komisija za varstvo Alp)

1992 - 1999 predsednik CIPRA Slovenije

1990 - 1994 predstavnik Slovenije v MPC (Mountain Protection Commission) pri UIAA

1995 - 2005 predstavnik Slovenije v Alparc, Mednarodni mreži zavarovanih območij Alp

2000 - 2005 podpredsednik Mreže Alparc

dve samostojni knjigi

117 strokovnih člankov s področja varstva narave in varstva okolja v publikacijah v Sloveniji in v tujini

številna predavanja in referati s področja varstva narave v Sloveniji in v tujini

Zakaj hodimo v gore

85

France Sevshek *

Gore so človeka vedno privlačile in hkrati odbijale. Visokogorje je bilo negostoljubno, težko dostopno in nekoristno. Kot vse ostalo, kar je bilo neznano, so ga ljudje povezovali z mistiko. Naselili so ga z bogovi - kje drugje pa naj bogovi prebivajo, če ne na najvišjih vrhovih, ki so od daleč dobro vidni in vendar nedostopni. Ljudi pa so zanimale gore le toliko, kolikor so jim pomagale preživeti. Zahajali so v gorske gozdove, na gorskih travnikih pa so pasli živino. Više so hodili le nabiralci rudnin, zelišč in popotniki, ki so poskušali prečiti prelaze na poti iz doline v dolino. Od visokogorja pa so zato poimenovali le najbolj izrazite vrhove, ki so služili za orientacijo ali določanje časa. In še ta imena so pogosto zelo enolična. Imamo kar nekaj Velikih vrhov, Špikov, Poldasnjih špic, rogov (Horn), belih gora itd.

Seveda pa se je vedno našel kdo, ki ni pristajal na ustaljen način življenja, sprejete razlage in predsodke. Ne iz koristi, ampak iz čiste zvedavosti si je drznil više v gore. Tak je bil najbrž mož, ki je pred 4600 leti končal življenje v bližini Hauslabjocha v Oetztskih Alpah. In švicarski menihi, ki so se leta 1307 poskušali vzpeti na vrh Pilatusa, a so za svoje dejanje poželi le grajo cerkvenih predstojnikov. Zanimanje izobražencev za gore se je povečalo šele v 18. stoletju, ko je z Jeanom Jacquesom Rousseaujem postalo moderno govoriti o naravi. Do tedaj pa so bile gore povezane predvsem z delom in preprostimi ljudmi in zato intelektualno nezanimive.

Obdobju spoznavanja in odkrivanja gora zaradi znanosti in večanja splošnega znanja je sledil čas, ko so v Alpe prihajali pustolovci zaradi sebe. Alpe so jim omogočile slast odkrivanja sveta, v gorah je bilo vedno mogoče najti kaj novega in tudi posamezni vzponi so bili avantura in odkritje, pa čeprav jih je pred njimi že kdo opravil.

Pri tem so izstopali predvsem Angleži, ki so po Leslieu Stephenu poimenovali Alpe "igrišče Evrope". Odkrili so Švico in sprožili razvoj gorskega turizma. Temu veselju do gora kot igrišča za odrasle so kmalu sledili mnogi Evropejci in do leta 1865, ko je prvi človek stopil na vrh Matterhorna, je bila preplezana večina klasičnih smeri v Alpah.

Danes je od Leslija Stephena in njegovega "playground of Europe" preteklo že veliko časa. Gorništvo se je iz igre za odrasle razvilo v dejavnost s svojo kulturo in tradicijo. Kot je že davno opazil Henry Hoek, kaže na to že samo dejstvo, da si sploh zastavljamo vprašanje, zakaj hodimo v gore. Nihče se namreč ne sprašuje, zakaj na primer igramo golf, šah ali tenis. Veliko knjig je bilo napisanih o filozofiji gorništva in še nastajajo nove. Gorništvo danes pojmuje kot zahajanje v gore zaradi gora in zaradi samega sebe. Sodobno gorništvo ni šport in ni borba za zmago nad naravo, ampak sožitje z njo. V gorah preživljamo del svojega časa, zato da jih spoznavamo in prek njih tudi sebe. Gorništvo je dejavnost, kjer v sodobnem svetu še lahko občutimo svobodo in kjer lahko sami odločamo o svoji usodi.

■ ***dr. France Sevshek**

Slovenski gorniški klub Skala

Dr. France Sevshek že skoraj pol stoletja na različne načine zahaja v gore. Je predsednik Slovenskega gorniškega kluba Skala in tudi navdušen turni smučar ter ustanovitelj in predsednik Turnega kluba gora. Bil je začetnik gorniških internetnih spletnih strani pri nas, ki še vedno delujejo in so celo iz leta v leto bolj obiskane. Po poklicu je fizik, dela na področju biofizike ter je dekan Visoke šole za zdravstvo Univerze v Ljubljani.

Ohranjanje in varovanje vrednot gora

Franc Ekar *

Gore so bile in so še za človeka vedno skrivnostne, kajti kadar koli se srečaš z goro, jo najdeš drugačno, z drugimi pogledi, pa tudi različnimi čustvi. To je kot v poeziji, ko gorska krajina, gorske vedute predstavljajo prepletanje občutkov (strahu, veselja, otožnosti, žalosti ...) in zaznavanja čutil (vida, sluha, vonja ...). Zato so prav gore najbolj popolna duhovna črpališča človekove ustvarjalnosti ter vse bolj popolno zdravilo za človeka. V tisočletjih se tako kot človek tudi gore preoblikujejo in utrjujejo, za kar poskrbijo meteorni vplivi, viharji, ogrevanje in zmrzali. Vendar planinski gorski svet človeku ostaja okolje za preživetje, saj ponuja naravne danoosti in vrednote v vsej mogočnosti. Gore so tudi najzanesljivejši kazalec razmer v naravi. Velikokrat lahko samo nemo opazujemo, kako določeno planinsko cvetje in drugo rastlinje izginja z rastišč, kako se na prosto živeči favni pojavljajo bolezni in šibkosti, obolenja in izumiranje. Na tem naravnem zemeljskem popotništvu nas vodi in ohranja le upanje v naravo, ki zna poskrbeti za človeka in z vso svojo močjo obvladuje tudi ohranjanje same sebe. Človeka močno opozarja na njegove agresivne in tvegane posege vase, še posebej v planinski gorski svet.

V današnjem času, ko človek postaja vse močnejši, po duši pa šibkejši, so nujna skrbno načrtovana prizadevanja za kar najpopolnejše partnerstvo z gorami in pri tem je treba oblikovati človeka v kar se da dobro, ozaveščeno osebnost za čim boljši in polnejši pozitiven odnos do narave in spoštovanja te, to je za vlogo in poslanstvo izobraženega in usposobljenega varuha gorske narave.

Planinska zveza Slovenije varovanju planinske narave namenja izjemno pozornost, podobno kot drugim področjem, kjer so potrebni nasveti in ukrepanje za

varovanje gorskega okolja. Tako npr. markacisti in komisija za planinske poti stalno obnavljamo planinske steze v dolžini 8242 km, da preprečimo erozijo in poskrbimo za čim popolnejšo varnost na teh poteh. Tudi 171 planinskih objektov s statusom planinske postojanke oz. zavetišča ekološko saniramo, vanje vgrajujemo energetske sisteme, prijazne do okolja (solarne sisteme, vetrnice ipd.). Tudi pri izbiri vrste transporta za oskrbovanje planinskih postojank želimo biti čimbolj neškodljivi za gorski svet. Prijaznost do okolja gojimo še z neuporabo nevarnih čistil in drugih sredstev, ki bi ga onesnaževala.

Veliko skrb pri vseh programih namenjamo izobraževanju, obveščanju in usposabljanju. Programe o varovanju narave temeljito in zanesljivo prenašamo na mlade planince, bodoče nosilce poslanstev o varovanju gorskega sveta. Prav pravilno oblikovanje mlade osebnosti v dobrega človeka, ki bo živel in delal za dobro gora, je najpomembnejše delo PZS, zato si še posebej prizadevamo za kombinirano, kar se da strokovno in življenjsko uporabno vzgojo v družinskem okolju, vrtcu, šoli in planinskem društvu. Ni naključje, da si Planinska zveza prizadeva v redni predmetnik osnovnega šolstva uvrstiti tudi planinstvo. Šolarjem želimo posredovati veščine varnega gibanja v gorskem svetu in preživetja v njem ter jim privzgojiti domoljuben odnos do planin, gora, turnega smučanja, pohodništva, vodništva in reševanja. Se pa aktivno pridružujemo evropskim aktivnostim in prizadevanjem, da bi v visokogorju zavarovali in zaščitili še vse površine, ki še niso okrnjene, izkoriščane in urbanizirane. Čas in ljubezen do gora to pravico nam, dobrim planinskim dušam, nalaga in Planinska zveza Slovenije se tega poslanstva zaveda, zato ga z vso vnemo in aktivnostjo tudi izvaja. In s tem tudi potrjujemo in dokazujemo in opravičujemo, da smo prejemniki odločbe ministrstva za okolje in prostor, da Planinska zveza Slovenije zanesljivo, osveščeno deluje in dela na področjih planinsko gorskega naravovarstva v javnem interesu in za javno dobro.

■ ***mag. Franc Ekar,**
predsednik Planinske zveze Slovenije

Franc Ekar je predsednik Planinske zveze Slovenije v novem tritisočletju, aktualnem in najbolj pomembnem obdobju oblikovanja nove, samostojne, evropske Slovenije. Rodil se je v Predvoru v gorskem sončnem loku, okolju pod Grintovcem in Storžičem. V gore je zašel že s prvimi koraki in jim ostal zvest do danes. Ob koncu 50 let je postal alpinist, nato leta 1961 gorski reševalec, leta 1964 opravil izpit za gorskega vodnika za plezalne vzpone in turno smučanje.

Leta 1962 se je izkazal s preplezanim najtežjim grebenom Mont Blanca – Pentereyem. Takrat so dokumentirali, da so Slovenci zakoračili v svet mednarodnega alpinizma. Bil je v navezi, ko so Slovenci prvič preplezali vzhodno steno Brenve. V Pamirju je leta 1967 osvojil prvi samostojni sedemtisočak. Z Antejem Mahkoto je opravil celotno prečenje masiva, takrat imenovanega Pic Lenin. Osvojil je več kot 400 plezalnih smeri, od teh 12 »naravnih« atrakivnih prvenstvenih v Kamniško-Savinjskih Alpah, tudi znameniti Čopov steber v »Steni« in Ašenbrener v Travniku je preplezal. V sedemdesetih letih je gradil in zgradil Kranjsko kočo na Ledinah pod severnimi ostenji Grintovcev; enako je storil na Krvavcu in poskrbel za popolno obnovo

Kališča. Gradil je tovarne žičnice. V devetdesetih letih so na vrhu Storžiča na njegovo pobudo postavili panoramsko ploščo in vnovič tudi križ. Več kot tri desetletja je predsednik kranjskega planinskega društva ter načelnik kranjskega alpinističnega odseka, iz katerega so izšle legende slovenskega in svetovnega alpinizma: pokojni Nejc Zaplotnik, Andrej in Marija Štremfelj, Tomo Česen in Natalija Gros, svetovna prvakinja v kombinaciji športnega plezanja. Ves čas je bil tudi uspešen gospodarstvenik in v sedemdesetih letih je Gorenjski tisk, kjer je bil Ekar komercialni direktor, udejanil naročilo prve slovenske mašne reprezentančne knjige »Misal«. Daljši čas je predsedoval združenju slovenskih sejmov. V času vstopanja Slovenije v Evropsko unijo je bil župan občine Preddvor.

Je prejemnik »častnega znaka republike Slovenije«, častni član PZS ter Zveze učiteljev in trenerjev smučanja. Je tudi nosilec priznanja Mednarodnega olimpijskega komiteja. Ima priznanje nepalske planinske zveze, s katero je podpisal sporazum o sodelovanju. Za dejavnosti v obdobju osamosvajanja Slovenije je pridobil status veterana.

Bil je tudi podpredsednik Olimpijskega komiteja Slovenije in predsednik odbora OKS Šport za vse.

Uvrščen je v prvo izdajo Slovenskega biografskega leksikona Nove revije iz leta 1999 »Kdo je kdo«. /indok . pd. kranj/

Slovenska beseda je vpisana v gorah

Viljem Černo *

Beneška Slovenija ob Teru s svojimi naselji razmotriva o materinem jeziku, ni izbri- sala domačinstva. Deželica je utrpela veliko krivic in nespoštovanja, toda zemlja in gore so ostale pravične do slovenstva. Gozdnati hrbti, grebeni, planine, čeprav opuščene, so zavetišča jezika, ki je bil izrinjen iz javnosti. Niso uspeli preustvariti debela teh naših ljudi in še globlje oškodvati slovensko besedo.

Zato skalnati Muzci po ljudski etimologiji dobijo ime (iz »molzti«), Postoncicco iz »past ovčice« ali Pod Stalom, vrh Zajavor, Starmac, Široki plaz, planina Tazaoro iz »Tam za goro«, pa Lopata, sedlo Križ pod italijanskim videzom nosijo slovensko ime.

Vsenaokrog je vpisana slovenska beseda, čeprav popačena z italijanskim prizvo- kom. Greben, vrh, senožet, potok, gozd je naročje slovenske duše.

Zato Terska dolina išče svojo pot, zahteva drugačno ravnanje do teh zakladov, do kulturnih utrinkov z gorami, z dolinami, z lepoto in vrednotami slovenske zemlje, ki se ne sme zmanjševati navzdol.

Ta deželica se začena na sedlu Tanameji (tam na meji), kjer je razvodje med Terom in Učjo.

Pod nazobčanimi Muzci, ki zadržujejo padavine in nevihte, da je ravno ta kraj naj- bolj deževen in moker v Italiji, izvira izpod proda bistri Ter, ki odžaja Furlanijo. Tod se svet zarašča, širi se grmičevje. Steze niso vidne. Veliko prebivalcev se je izselilo. Razvoja ni bilo. Po Terski dolini pa se je vredno sprehoditi. Ne zastajajo lepote

in zanimivosti. Cvetijo rože, planike, murke. Uživa se raj oddiha, miru in tišine. Najdemo še tlečo zavest in ponos, ki se je ohranil skozi zgodovino.

■ ***prof. Viljem Černo**

Rodil se je v Bardu leta 1937, kjer je obiskoval tudi osnovno šolo. Šolanje je nadaljeval na slovenski gimnaziji v Gorici. Študij slovenske in italijanske književnosti je vpisal na univerzi v Trastu in ga z diplomsko nalogo Izseljevanje iz devetih občin Beneške Slovenije. 38 let je poučeval v številnih beneških krajih, bil je tudi profesor v Čenti. Vodil je številne tečaje slovenskega jezika in kulture v Čedadu in Vidmu.

Strokovno se je na področju slovenskega jezika, književnosti in kulture izpopolnjeval skupaj s tržaškimi, goriškimi in koroškimi kolegi na Univerzi v Ljubljani.

Bil je pobudnik kulturnih druženj in ustanov: predsednik Kulturnega društva Ivan Trinko, pripravljalec tradicionalno srečanje Dan emigranta v Čedadu, srečanja Slovencev, Italijanov in Furlanov, bil član Slovenske kulturno – gospodarske zveze, predsednik Narodne in študijske knjižnice v Trstu, občinski svetovalec, sodeloval je z Etnografskim muzejem v Bardu in s Centrom za kulturne raziskave.

Na srečanju Slovencev Videmske pokrajine in Soške doline (Kobarid, januar 1998) je Černo prejel častni znak svobode Republike Slovenije »za dolgoletno prizadevanja pri ohranjanju in krepitevi narodne zavesti med Beneškimi Slovenci«. Najdragocenejšo vezenino pa si je spletel sam: »Ko se oziram po prehojeni poti, sem resnično od srca vesel, da sem lahko ves čas delal za naše ljudi, med njimi za domačo besedo, za kulturno izročilo svojega naroda.«

Slovensko planinstvo po svetu

Luigia Negro *

Okoli petnajst let od tega sem se pripravljala s prijatelji na vzpon v gorah. Kar sem pripravljala moj nahrbtnik moja mama je mi rekla: »Zakaj greste po gorah se truditi, za šport? Se truditi za nič!«

V teh besedah je prestavljen stari in »moderni« način življenja v gorah pri nas.

V Reziji, do druge svetovne vojne in še naprej, ljudje so živeli polovico leta v vasi (sa dōma), polovico leta v planini. V planino so šli vsi: ljudje in živina.

V planini je bilo vedno treba delati, tako kot doma (tu-w dumo). Je bilo treba seč travo in otavo. Je bilo treba iti v gozd po »brišče« (tenke veje), »omajnike« (suhe veje bukov), na splošno drva.

Energija človeka je bila posvečena delu. Mnogokrat lastni travniki ali gozdovi niso bili blizu. Sekli so tudi na Sartu!

»Korba« / koš redkokrat je bil prazen.

Gora je pomenila delo in trud, velik trud, ampak je dajala tudi življenje (predvsem seno za živino).

Rezijani še imajo planino. Še hodijo v planino. Po potresu skrb je bila najprej za hiše, za cerkve, potem ko v vasi je bilo vse urejeno, so si dali čas tudi za planine.

Lahko povem, da vsaka družina je imela svojo planino, in kdo je mogel, je poskrbel za njeno obnovo.

Pri odločitvi obnove veliko krat misel je bila za svoje starše, za svoje prednike, za trud, ki so dali, da bi zgradili planino.

Naše planine so malo povsod po gorah v Reziji, blizo in daleč, blizo ali daleč od vodi (in lepo vemo, kaj pomeni voda v gorah!).

Veliko planin so že obnovljene, druge se obnavljajo, druge pa še čakajo.

V planino Rezijani grejo radi še danes. Je vedno nekaj za popraviti, poleti je treba poseč travnike okoli planine, je treba počistiti, je treba delati drva.

Manjka živina. V planini živine ni več. Današnje življenje to ne omogoča.

Torej še danes gora za Rezijane pomeni predvsem planina.

Seveda moderni časi so pršli tudi k nam. Danes gora pomeni tudi šport, zabava. Ne za veliko od nas, ampak za mnoge.

Za šport gremo, ko imamo prost čas, da se malo »sprostimo« od vsakdanjega stresa, da bi spoznali, kraje ki še ne poznamo ali tudi za kakšno malo »fjèšto« (prazniki, ki so organizirani pri kapelicah).

Tudi naš park, ki ima sedež v Reziji, ponuja različne ekskurzije.

Po naših gorah hodijo tudi »laški« alpinci, in ne samo »laški«, ki prej jih ni bilo.

Zaključem torej s tem, da pri nas če prej je bil samo koš (korba), danes je še koš in včasih tudi nahrbtnik.

■ ***prof. Luigia Negro**

Via Fassal, n.ro 5 33010 Osojane / Oseacco di Resia (Udine)
Tel: 0433-53428 mobilni 338 258 3005
e-mail: rozajanskidum@libero.it

Šole:

Osnovna šola v Reziji od leta 1971 do leta 1979.

Nižija šola za turizem v Lignano Sabbiadoro od leta 1979 do leta 1984.

Šolska kvalifikacija:

Tehnik za turizem.

Tečaji:

- tečaj tipkanja po metodi "Scheidegger" leta 1978,
- tečaj angleščine leta 1987,
- tečaji rezijanske pisave in gramatike od leta 1999 do leta 2006,
- tečaji slovenskega knjižnega jezika v Ljubljani leta 1989 in v Reziji
- tečaj za učitelje, ki učijo jezike narodnih manjšin na univerzi v Vidnu leta 2006

Delovne izkušnje:

- od avgusta 1984 do decembra 1986 v Nemčiji,
- od junja 1987 do novembra 1989 uslužbenka pri zadrugi "Partecipazione e Sviluppo", ki je v sodelovanju z I.R.E.S. (deželni ekonomski in socialni raziskovalni inštitut) vodila evropski projekt proti revščini,

- od januarja 1990 kulturna delavka pri Zvezi slovenskih kulturnih društev v Reziji na Solbici. (Organizacija kulturnih dogodkov, razstav, koncertov; urejanje rezijanskih publikacij (knjige, koledarji, brošure, itd), urejanje člankov za Novi Matajur, Dom in druge časopise, sodelovanje pri pripravi tedenske oddaje "Te rozajanski glas", itd.

Druge izkušnje:

- od maja 1990 do junja 1999 občinska svetovalka občine Rezije,
- od decembra 1990 do junija 1999 odgovorna urednica občinskega biltena "Il Giornale di Resia",
- od marca 1996 do junija 1999 članica komisije za ženske občine Rezije,
- od marca 1990 predsednica kulturnega društva "Rozajanski Dum",
- od maja 1995 predsednica kulturnega društva "Muzej rezijanskih ljudi",
- od januarja 1994 tajnica lokalnega turističnega društva Pro Loco,
- od leta 1991 do 2007 v okviru rezijanskega kulturnega društva "Rozajanski Dum" pobudnica, organizatorica in sodelavka tečajev rezijanskega jezika in rezijanske kulture v rezijanski šoli,
- od leta 1993 do leta 2004 organizatorica občinske knjižnice v Reziji,
- od leta 2005 odgovorna urednica šestmesečnega biltena kulturnega društva Rozajanski Dum "Náš Glas – La nostra voce",
- od leta 1991 pobudnica in sodelavka v projektu "Spoznati Rezijo"

Znanje jezikov:

Francoščina, angleščina, nemščina, slovenščina (na različnih nivojih)

Moje planinstvo

95

Rafko Dolhar *

Moje planinstvo izhaja iz družinske tradicije in je povezano z mojim rojstnim krajem. Rojen sem namreč na Trbižu, v Kanalski dolini, ob vznožju Zahodnih Julijcev. Oče, ki je ob nedeljah redno zahajal v hribe, me je že kot otroka začel jemati s sabo. Tako mi je planinarjenje prišlo v kri. Seveda pa to ni bilo golo izletništvo, temveč tudi vzgoja, torej utrjevanje narodnostne pripadnosti, ki je bila sredi italijanskega okolja na prepihu, a nikoli ogrožena.

Obenem sem vedno imel vtis, da je planinstvo nenadomestljiva vzgojna metoda. Po eni strani si z izbiro planinskega cilja zastaviš tak cilj, ki ga skušaš doseči. Po drugi strani pa je to tudi merjenje svojih moči, ko moraš spoznati mejo med tem, kar zmoreš in lahko z voljo dosežeš in tem, kje se moraš srečati z mejo svojih zmognosti in se znati cilju odpovedati in se živ vrniti v dolino. Vedno pa mi je bilo planinarjenje prvenstveno estetski užitek. Odnesti iz hribov spomin na lep razgled in prijetno iz vsakdana iztrgan dan. To ti olepša življenje.

Ko sem zaradi študija odšel iz doline, najprej na slovensko gimnazijo v Trst in nato na medicino v Padovo, je bilo seveda moje zahajanje v hribe omejeno na počitnice. Ko se je moj oče v hribih ponesrečil, se je moje zahajanje v hribe še nekoliko skrčilo. Toda ne zato, ker bi goram zameril smrt očeta, temveč ker sem s to nesrečo izgubil svojega planinskega tovariša.

Vsekakor pride planinarjenje človeku v kri in sem ga po dokončni nastanitvi v Trstu na robu Krasa v določeni meri zamenjal s pohajkovanjem po krasu, ki mi zadnja leta v precejšnji meri nadomešča domače Julijce. Ker sem navezan na domače

hribe, sem precej zanemarjal obiskovanje drugih gora, ki so iz Trsta ravno tako dostopne. Tako sem šele v zadnjih letih bolje spoznal čarobne Dolomite. Po lepem naključju pa sem imel priložnost obiskati vznožje Everesta, kar je gotovo srčna želja vsakega planinca, in čudovitih vrhov Patagonije.

■ ***Dr. Rafko Dolhar**

Rojen je bil na Trbižu v Kanalski dolini 3.8.1933. Maturiral je na Slovenskem znanstvenem liceju v Trstu leta 1952. V Padovi je leta 1963 doktoriral iz medicine. Leta 1965 je opravil specializacijo iz medicine dela in leta 1971 iz športne medicine. Od leta 1968 do upokojitve leta 1994 je kot profesor predaval o anatomiji človeka na naravoslovni fakulteti tržaške univerze. Leta 1966 je bil izvoljen v tržaški občinski svet in tam zastopal stranko Slovenska skupnost do leta 1976. Kot odbornik je bil zadolžen za socialno skrbstvo (1970-1974), ter nato še za zdravstvo (1974-1976). Član društva slovenskih pisateljev in Društva književnikov Primorske. Po deset let je bil podpredsednik in predsednik upravnega sveta Stalnega slovenskega gledališča v Trstu, od leta 1982 pa predsednik Slovenskega zdravniškega društva v Italiji.

Gore

Roman Benet *

V gore ne zahajam samo zaradi športa, osvajanja vrhov, je tudi priložnost spoznavati druga ljudstva, načine življenja. Odprava je popotovanje, spoznavanje novih običajev, kultur. V zahodni civilizaciji v današnjem času in tempu življenja vse preveč pozabljamo na osnovne življenske vrednote, ki ne temeljijo na materialnih dobrinah. Ljudje pod osemtisočaki, veliko revnejši po naših merilih, v bistvu živijo bolj polno, bolj kvalitetno življenje. In ko enkrat to spoznaš, znaš to prenesti domov, povedati prijateljem, je tvoje življenje precej lažje. Ostati v stiku z naravo, pomagati sočloveku, deliti dobro in hudo v gorah ostaja glavni moto tudi za mlajše generacije.

■ *Roman Benet

Roman Benet, rojen leta 1962, doma iz majhne vasice Fusine pod mangartsko skupino, se z alpinizmom ukvarja že tri desetletja. Začetni vzponi v domačih Julijcih, klasični vzponi v Dolomitih, kasneje v Alpah, prva odprava v Južni Ameriki, potem je prišla na vrsto Himalaja. Zadnjih petnajst let skupaj z ženo Nives Meroi osvaja osemtisočake. V alpskem slogu, brez dodatnega kisika in višinskih nosačev sta osvojila deset osemtisočakov. Na preprost, čimbolj prvinski način. To je terjalo kar nekaj poiskusov in osemnajst odprav v Himalajo in Karakorum. Doživetja, plezanje v vseh letnih časih z vsemi zvrstmi alpinizma in turnega smučanja ga ohranjajo v najboljšem stiku in sožitju z naravo.

Eko.turistična kmetija pri Lovrču

Visokogorska vas Čadrg

V Triglavskem narodnem parku v naročju tolminskih hribov na levem bregu Tolminke leži vas Čadrg. Domačini tako kot naši predniki z ljubeznijo obdelujemo ta košček zemlje pod hribi. Glavna dejavnost na kmetijah je reja krav molznic. Namolženo mleko nato predelamo v skupni vaški sirarni v avtohtoni sir tolminec in sirarsko skuto.

Vse štiri kmetije, ki predelujemo sir, smo že od leta 1999 vključene v ekološko kontrolo. Leta 2001 smo kmetije dobile certifikat za eko kmetijo in od takrat svoje izdelke prodajamo pod blagovno znamko BIODAR. In kaj je v Čadrgu še zanimivega? Leta 1999 smo v staro šolo povabili in sprejeli DON PIERINOVO skupnost SREČANJE. V vasi se število prebivalcev povečuje, mladi ostajajo doma na

kmetijah, vaščani smo med sabo povezani, saj se zavedamo, da smo odvisni drug od drugega, v vasi imamo tudi izletniško in nastanitveno turistično kmetijo. Imeli smo tudi nekaj pomembnih obiskov: leta 2004 sta našo vas obiskala švedski kraljevi par, pa še in še bi lahko naštevala. Imamo tudi ozko ter strmo cesto, ki bo letos deležna dokončne prenove, pa še marsikaj bi se našlo. In kako priti do nas, če ste se odločili da nas obiščete? V Tolminu zavijete proti Zatolminu, se peljete ali sprehodite mimo Tolminskih korit, naprej mimo Dantejeve-Zadlaške jame, skozi Zadlaz Čadrg, mimo Laza in še po 4km zanimive poti prispete v Čadrg. Povabimo vas, da nas obiščete.

Marija Bončina

Predstavitev slovenskih planinskih organizacij zunaj RS

■ 101

Slovensko planinsko društvo Bariloche

103

Nekateri Slovenci, večinoma mladi fante, so ob prihodu v Argentino po drugi svetovni vojni v novi deželi iskali pokrajine, podobne Sloveniji, zato so se naselili ob jezeru Nahuel Huapiju, na vznožju patagonskih Andov, v turističnem kraju San Carlos de Bariloche. Ob skopem prostem času so radi zahajali v hribe. Na skupnem izletu na Cerro Capilla (2.167m) sta se porodili dve zamisli: ena, da se postavi križ na Capilli (že naslednje leto je bil postavljen), druga pa, da se ustanovi Slovensko planinsko društvo. Glavna pobudnika društvene ideje sta bila France Jerman in Tonček Pangerc. 22. februarja 1951 sta sklicala ustanovni občni zbor. Ustanovnih članov je bilo 17, resnično prisotnih 12. Z leti se je število članov večalo, priključili so se skoraj vsi Slovenci iz Bariloč in pozneje številni buenosaireški turisti. Prvi predsednik je bil France Jerman.

Mladi fantje so se v novi deželi kar hitro uveljavili s svojimi hribovskimi in smučarskimi dosežki. V prvih treh letih obstoja društva so se organizirali številni skupni izleti in se je vgradilo vpisno knjigo na razne vrhove Bariloč (Cerro Capilla, Negro, Pico Sur del Catedral in Torre Principal del Catedral), vedno na naslovni strani s kratko mislijo, posvečeno domovini Sloveniji. Prvi odmevni vzpon je bil osvojitvev ojstrice v Katedralskem pogorju, ki sta jo Dinko Bertonselj in France Jerman poimenovala Slovenski zvonik (Campanile Esloveno). Odprave v oddaljene pokrajine so bile drage, zato izključno slovenskih ekspedicij v prvih letih ni bilo, razen na Tres Picos v bolsonskih gorah, kjer so osvojili dva stolpa. 28. marca 1952 sta en stolp preplezala F. Jerman in D. Bertonselj, ki sta ga krstila Tuma. Drugi stolp sta preplezala Tonček Pangerc in Marjan Šilar, ki sta ga imenovala Torre Frey (2093m). Dobri vzponi so se vrstili naprej 18-12-52 sta Tonček Pangerc in Dinko Bertonselj skupaj z drugimi člani Club Andino Bariloche dosegla vrh najvišje gore Patagonije, San Valentin (4058m). V južnih Andih, v še neraziskanem pogorju Paine, v okviru odprave CAB, sta T. Pangerc in Lantschner skoraj dosegla vrh tehnično težavnega stolpa Cuerno Principal (2600m). Potem je pa 17- 01- 54 ledeni plaz zasul Tončka Pangerca in šefa odprave Herberta Schmolla na Paine Oeste. To je bila prva velika izguba za bariloški slovenski andinizem in slovensko društvo ter gorništvo na

splošno. V začetku leta 1954 se je Dinko Bertoncely udeležil prve argentinske ekspedicije v Himalajo. Poskus do vrha Dhaulagiri (8167m) ni uspel, Dinko Bertoncely je skupaj z argentinskimi soplezalci dosegel višino 7500m (višina tabora VII) na severozahodnem grebenu Dhaulagirija.

Leta 1954 so dogradili 'Slovensko stezo', ki vodi do jezerc, poimenovanih Tonček in Schmoll v Katedralskem pogorju. Sredi poti so kasneje postavili bivak Pod Skalco – Robert Petriček. Tudi ob 45. obletnici SPD je bil slavnostno odprt in blagoslovljen bivak "Slovenia – dr. Vojko Arko", ki ga je postavilo SPD Bariloche na 1600m v dolini jezerc pod vrhom Cerro Capilla.

V letih 60/61 sta se v bariloških hribih pojavila mlada študenta Peter in Jure Skvarča, ki sta preplezala vse važnejše in težje smeri v bariloški pokrajini. Brata Skvarča sta v obdobju 1960-1971 najvišje ponesla zastavo slovenskega andinizma. Preplezala sta 27 deviških vrhov in prvenstvenih vzponov na jugu Argentine, to je na področju "Patagonskega ledu" (prva Slovenca na tem področju). V letih 1994-2005 je najbolj aktivna v plezanju bila Monika Kambič, ki med številnimi kvalitetnimi vzponi šteje prvi izključno ženski vzpon na Cerro Fitz Roy 3441 m (s Tino Di Batista) in Cerro Torre (s Tanjo Grmovšek).

Tudi v smučanju (alpskih disciplinah in smučarskem teku) so (bili) naši člani dejavni. Slovenski smučarji se udeležujejo klubskih in državnih prvenstev kot člani argentinskih klubov, ker SPD ni včlanjen v FASA (državna federacija za smučanje

in andinizem) in se zato kot člani SPD ne morejo udeležiti takih prvenstev. France Jerman je bil pobudnik smučkega teka in tozadevnih tekem po vsem argentinsko patagonskem ozemlju in tudi v Čilu. V Ushuaii je celo ena od tekaških stez njemu posvečena. Bil je 19 let državni prvak in prvi Argentinjec na olimpijskih igrah v smučkem teku leta 1960 v ZDA. Kasnejša leta so nadaljevali s tekom njegovi otroci Matjaž, Marko in Martin in zasedali prva mesta na državnih prvenstvih, sedaj pa že tretji rod nadaljuje s smučko tradicijo naših prednikov. Septembra leta 1951 so se organizirale prve slovenske smučarske tekme. Te tekme nimajo posebnega športnega pomena, so predvsem družabna društvena prireditve, ki se ponavlja vsako leto.

V prvih letih obstoja SPD je bila glavna dejavnost gorniška in smučarska.

Sčasoma, ko je članstvo rastlo, so nastale prve družine in pojavila se je nujnost razširitve dejavnosti SPD na druga področja športa, pa tudi kulture in šolstva v slovenskem jeziku ter ohranjanja narodnih običajev in praznikov. Slovencev v Bariločah ni bilo veliko, zato je bilo edino možno slovensko društvo SPD, ki je krilo vse potrebe združevanja Slovencev na splošno. V prvih letih je bilo razmeroma malo prireditev, v glavnem so se organizirali skupni izleti v naravo. Kasneje, ko so že imeli društveno stavbo "Stan", so se organizirale razne veselice in predavanja, ki so poživljale slovensko skupnosti v Bariločah. Tudi tako so pridobivali sredstva za društveno delo in gradnjo "Stana". Vsakoletne prireditve so bile miklavževanje (od leta 1961), državni praznik 29. oktober in po osamosvojitvi 25. junij, skupni izleti v naravo z razdelitvijo nagrad slovenskih smučarskih tekem ter spominska proslava za padle v vojni, domobrancelje in žrtve komunizma.

Leta 1955 je začelo izhajati društveno glasilo »Goré« pod uredništvom dr. Vojka Arka, ki je v kasnejših letih izšlo še šestkrat. Namen glasila je bil beležiti važnejše dogodke o planinstvu, objavljati planinske članke in dosežke slovenskih in drugih gornikov. Dr. Vojko Arko je tudi izdal vrsto knjig v slovenščini o gorniški tematiki (Ljubzen po pismih, Zgodbe iz Nahuel Huapija, Cerro Shaihueque in "Dhaulagiri" skupaj z D. Bertoncljem). Leta 1995 so izšli »Utrinki iz Patagonije« (prva od štirih števil), to je glasilo učencev in učiteljic slovenske šole Jakoba Aljaža, urednica je ga. Anica Arnšek Magister.

V okviru kulturne dejavnosti so se prirejale gledališke in lutkovne predstave za otroke in odrasle, predvsem veseloigre kakor tudi zborovske predstave, likovne razstave in literarna srečanja.

Na glasbenem področju sta v okviru SPD nastali dve pevski skupini: otroško-mladinska skupina 'Bariloški vrabčki' pod vodstvom gospe Lučke Kralj Jerman, in moški kvartet »Lipa« pod vodstvom Janeza Mežnarja. Obe sta že gostovali po Argentini in v Sloveniji.

Od leta 1961 naprej neprekinjeno deluje sobotna slovenska osnovna šola Jakoba Aljaža, ki je nastala na pobudo gospe Milene Arko, ki je celih 26 let poučevala in vodila šolo. Trenutno redno obiskuje pouk 23 učencev. Leta 1973 prične s poukom slovenski srednješolski tečaj, ki je po smrti dolgoletnega profesorja dr. Vojka Arka imenovan po njem. Sedaj obiskuje pouk 7 učencev. V okviru šolskega pouka se otroci učijo poleg slovnice slovenskega jezika tudi zemljepis, zgodovino, prirodopis, slovstvo, etnografijo, verouk in petje. Od leta 1995 dalje deluje tečaj slovenskega jezika "ABC po slovensko" pod vodstvom gospe Terezke Žužek. Tečaj je namenjen otrokom iz mešanih zakonov, ki ne govorijo slovensko. Trenutno prisostvuje 16 otrok.

V okviru SPD Bariloche deluje splošna slovenska knjižnica, dostopna vsem Slovencem in njihovim potomcem v Bariločah in okolici. Knjižnica hrani obsežno zbirko knjig slovenskih avtorjev raznovrstne tematike. Julija 2004 je naša knjižnica postala članica COBISS-a kot prva prekomorska članica medknjižničarskega sistema.

Društvo sodeluje pri argentinskih in evropskih državnih praznikih z narodnimi nošami, na katerih uradno predstavljamo Republiko Slovenijo. Tudi smo prisotni na povorkah, ki vsako leto potekajo ob mestnem prazniku in nekaterih argentinskih državnih praznikih. V okviru društva deluje folklorna skupina, ki vsako leto nastopi na prazniku evropskih narodnosti, ki se že 29 let praznuje v našem kraju. Ob tem prazniku se društvo tudi predstavi s svojo stojnico, kjer prodajamo narodna jedila in pijače splošnemu bariloškemu občinstvu.

Varstvo narave je tudi del društvenih dejavnosti, zato že od vsega začetka aktivno sodelujemo pri regijski akciji 'dan čistih gora' s čiščenjem gorske steze do slovenskega bivaka Pod Skalco. Od leta 2001 posadijo otroci na pogorišču, ki je pred leti nastalo na pobočju Catedrala, vsako leto 12 autohtonih drevesc v čast dvanajstim ustanovnim članom; s tem simbolično pomagamo k ponovni pogozditvi tega pobočja.

Planinska družina Benečije

107

Bila je krasna nedelja. Z jasnega neba je sonce ogrevalo zrak. Sploh se ni zdelo, da je bila zima že pred vrati. Na Matajurju kot povsod drugod v hribih bi moralo biti že hladno, skoraj mrzlo. Tisto četrto nedeljo oktobra leta 2000 pa je vreme obdarilo nadiškega očaka s čudovito toplino. Tak dober začetek je dal slutiti, da bo tisti dan izjemen. Tako je tudi bilo, vse je presegalo naša pričakovanja.

Zjutraj smo se v koči zbudili dovolj zgodaj, da bi v nekaj urah pripravili še vse potrebno in bi uradno odprli novo planinsko kočo »Dom na Matajuri«. Bilo nas je kar precej, prihajali pa so še mnogi naši člani, ki so raje spali doma, v dolini. Vsak je hitel pri zadnjih delih in kmalu je bilo vse pripravljeno.

Ljudje so prihajali od vsepovsod, iz naših dolin, iz naše dežele, iz Slovenije. Na vsakem pristopu proti koči je kar mrgolelo. Matajur je bil preplavljen z ljudmi, le malokrat se jih je toliko zbralo istočasno. Po maši, blagoslovu, pozdravih je zaživelelo sproščeno, veselo vzdušje, tako, ki še danes objame vsakogar, ki pride v dom. Tu začutiš toplino domačega okolja, v katerem se počutiš dobro, v katerega bi se še rad vrnil.

Tak je Dom na Matajuri po osmih letih delovanja. Vsako nedeljo celega leta zaživi, se odpre in sprejme vsakogar, ki ga hoče obiskati. Skozi leto prihajajo različni obiskovalci. Tisti, ki prismoča v najhujšem mrazu, ko temperatura pade tudi pod 15 stopinj pod ničlo, je pravi gornik, zasvojen s hribi, da v njih najde užitek tudi v skrajnih pogojih. Dober planinec se ne boji ne dežja ne megle in na Matajur pride zaradi raznoraznih vzrokov. Niso redkost tudi taki, ki ljubijo gorsko kolesarjenje. Dosti je seveda »meščanov«, to so tisti, ki si enkrat tu pa tam privoščijo nezahteven sprehod. Matajur je torej zahteven za vsakega. Z vrha se v lepem vremenu širi prelep razgled proti nižini, proti beneškim dolinam, daleč proti sto kilometrov oddaljenemu Tržaškemu zalivu in še dlje proti Piranu. Zahodno so vrhovi Dolomitov, na severu kraljujejo julijski dvatisočaki. Krn, najbližji sosed, je tako blizu, da se ti zdi, da bi lahko prav hitro zlezel nanj. Na vzhodu se odpira svet Slovanov. Še

najlepše je ponoči, ko polna luna osvetli počivajoči svet s svojo belino. Nizko v dolini, proti furlanski ravnini, migljajo lučice vsepovsod. Toliko jih je, da ne veš kje se začenja eno naselje, kje drugo. V naših dolinah in v breginjskem kotu pa se svetlika le tu pa tam. Nekatere so že tako majhne, da jih je pogoltnila tema.

Želja, da bi imeli našo kočo, se je porodila takoj, ko smo nastavili Planinsko družino Benečije. Bilo je leto 1992, ko smo se skupina prijateljev zbrali pri notarju in uradno ustanovili naše društvo. Že takrat smo vedeli, da si bomo prej ali slej postavili naš dom. Iskali smo primeren prostor in ga našli prav na našem najvišjem hribu. Od vedno so kraj imenovali Skedinj. To zemljišče, travnata površina, leži na Malem vrhu takoj pod najvišjim vrhom Matajurja. Parcelo je društvu darovala Kajancova družina. Luisa Batistig iz Marsina, naša članica, se še rada spominja, kako je v svojih otroških letih pomagala pri vseh opravilih, ki so jih imeli Kajanci, ko so gnali krave na pašo prav v Skedinj. Prostor se nam je takoj zazdel najboljši: zračen, dobro izpostavljen soncu s prečudovitim razgledom. Problem vode smo rešili z zbiranjem deževnice in zajemanjem majhnega izvira, ki prikaplja na dan le pet minut od koče, skoraj na vrhu Matajurja. Začeli smo z načrti, dobili vso podporo sovodenskih občinskih mož, ki so takrat upravljali občino Sovodnje, v katero je vključen tisti košček Matajurja. Vsaka gradnja v gorah je zaradi naravovarstvenih normativov zelo kompleksna zadeva. Načrt mora odobriti veliko komisij na lokalnem in deželnem nivoju. Po dveh letih so vsi zadolženi pristali in nam dovolili začetek del. Bilo je leto 1999. V tisti in naslednji topli sezoni smo s prostovoljnimi delom zgradili Dom

na Matajuri. Delali smo vsako nedeljo. Na pomoč so nam priskočili planinci od marsikaterega sosednjega društva.

Danes je Dom na Matajuri poznana postojanka. Deluje skozi celo leto ob nedeljah, v poletnih mesecih tudi ob sobotah. Zanj skrbijo prostovoljci Planinske družine Benečije, ki se podajo peš do koč, največkrat obloženi s hrano in raznim materialom, in poskrbijo, da vsakdo lahko vstopi in najde v njej gostoljuben sprejem.

Največ je tistih, ki so nas pohvalili in se k nam večkrat vračajo. Planinska družina Benečije skrbi tudi za ohranitev slovenskega narečja v Benečiji, organizira tečaje smučanja, plavanja, telovadbe, pri katerih sodelujejo učitelji iz Slovenije, torej s tečajniki govorijo v slovenščini.

Slovensko planinsko društvo Gorica

Nastanek in razvoj goriške podružnice Slovenskega planinskega društva je tesno povezan z razvojem Gorice kot pomembnega kulturnega, gospodarskega in političnega središča ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja.

V večnarodnostnem mestu, kjer pa so pomemben delež imeli prav Slovenci, so ob prelomu stoletja že delovale podružnice nemških in italijanskih planinskih organizacij. Slovenski planinci - veleturisti so jim takrat rekli - so bili med ustanovitelji Soške podružnice SPD, ki je delovala v Tolminu od leta 1896.

S prihodom pomembnih kulturnih delavcev, zlasti profesorjev, pa tudi gospodarstvenikov in politikov, med katerimi velja posebej omeniti dr. Henrika Tumo, so tudi v mestu ob Soči dozoreli pogoji za ustanovitev samostojne podružnice. To se je zgodilo 28. januarja 1911 v hotelu Pri zlatem jelenu (v neposredni bližini škofije). Prvi predsednik je postal profesor Jaka Zupančič.

Planinci so se z velikim navdušenjem lotili dela, pripravili bogat načrt pobud in marsikaj tudi uresničili. Žal je prva svetovna vojna naenkrat udušila vsakršno navdušenje.

Še težje so bile posledice ob koncu vojne, saj so se člani porazgubili, številni so umrli na bojiščih, mnogi so se izselili.

Goriški begunci, ki so živeli v Ljubljani in okolici, so skušali obnoviti društvo. Podoben poskus je bil tudi v Gorici, vendar pa sta se oba klavrno končala.

Dokončni udarec je planinski in nasploh društveni dejavnosti zadal fašizem z razpustom slovenskih društev v Furlaniji Julijski krajini.

Prisilni molk je trajal skoraj dvajset let, do decembra 1945. leta, ko se je goriška podružnica SPD obnovila. Od tedaj deluje društvo neprekinjeno. Člane ima v mestu Gorici in številnih krajih na Goriškem.

Po številu članov sodi med največja slovenska društva na Goriškem, združuje pa člane različnih starosti, od najmlajših prek šolske mladine do odraslih in starejših članov.

Poleg tradicionalne dejavnosti spodbujanja ljubezni do narave in gorništva opravlja društvo med slovensko narodnostno skupnostjo na Goriškem še dragoceno vlogo povezovalca med pripadniki manjšine. V prvih letih po obnovitvi delovanja je bila dejavnost osredotočena na planinarjenje, danes pa se v okviru društva odvijajo, poleg tradicionalne, številne druge dejavnosti: od začetka sedemdesetih let se pri društvu ukvarjajo s smučarsko dejavnostjo, pri čemer največ pozornosti namenjajo množičnosti. V okviru društva deluje že več kakor tri desetletja jamarski odsek, ki na Vrhu upravlja tudi jamarski dom, v zadnjih letih se krepi odsek za gorsko kolesarjenje.

Pomembna je organizacija planinskih izletov, pohodništvo, prirejanje planinskih večerov in družabnosti in stalna skrb za povezovanje starejših članov. Za mlade in najmlajše planince že več let prirejajo priljubljene pobude Kekčeve poti.

V Gorici je SPDG znalo vzpostaviti različne oblike sodelovanja z italijanskim društvom CAI. Redno je sodelovanje s slovenskimi planinskimi društvi v Trstu, Beneški Sloveniji in Celovcu.

Odnosi s Planinsko zvezo Slovenije so bili pred desetletji bolj neposredni in prizadevamo si, da bi spet pridobili na kakovosti.

Naša prizadevanja gredo tudi v smeri ureditve statusa našega društva v okviru krovne organizacije slovenskih planincev.

Prvi predsednik po obnovitvi društva leta 1945 je bil dr. Lambert Mermolja, trenutno pa društvo vodi Marko Lutman.

Z gospodarskega vidika se društvo samofinancira. Glavni vir prihodkov je letna članarina, nekaj prihodkov uspemo zagotoviti z raznimi društvenimi prireditvami, nekaj malega pride v blagajno s subvencijami javnih ustanov.

Delujemo v specifičnem okolju in v specifičnih pogojih, pri čemer je povezovanje naših rojakov in ohranjanje in spodbujanje slovenske besede zelo ali prav tako pomembno kot pred sto leti.

Sedež društva je že nekaj let Centru KB - Verdijev korzo 51/int. v Gorici.
Spletna stran: www.spdg.eu
Elektronska pošta: info@spdg.eu

Slovensko planinsko društvo Trst

113

Prvi zametki slovenskega tržaškega planinskega društva segajo v konec 19. stoletja, ko so tržaški Slovenci začutili potrebo, da tudi sami dobijo svoje planinsko društvo, saj sta v Trstu že obstajali italijanska Società

Alpina delle Giulie in avstrijski Deutscher und österreichischer Alpenverein. Na ustanovitvenem shodu, 25. 2. 1904, so društvo imenovali "Tržaška podružnica Slovenskega planinskega društva v Ljubljani". Ustanovni občni zbor je bil 7. maja 1904, prvi načelnik je postal odvetnik dr. Matej Pretner, tajnik Miroslav Pretner. Stalni sedež je dobilo društvo v Narodnem domu. Dejavnost je bila že od začetka izredno razvejana: redni izleti v bližnjo in daljno okolico, skrb za družabnost, markiranje poti po tržaški okolici. Do leta 1910 so označili kar 26 steza. Večkrat so morali na novo postavljati slovenske smerokaze, ki so jih, predvsem v letih pred vojno, "neznani vandali" poškodovali. Leta 1905 je društvo prevzelo v upravo jamo Vilenica med Divačo in Lokvami. V treh letih jo je obiskalo tisoč turistov, tudi Nemci, Francozi, Madžari in celo člani cesarske družine. Naslednje leto so dobili v upravo tudi jamo Dimnice, jo ponovno opremili in obnovili razsvetljavo. Število članov je naglo raslo, leta 1910 je preseglo število 200. Leta 1912 so izdali zemljevid "Okrožje Trsta" s slovenskimi ledinskimi imeni, ki ga je izdelal član Alojz Kanfeljc.

Razvejano dejavnost je prekinila prva svetovna vojna. Po njej so kljub težkim razmeram obnovili društvene izlete in dejavnost, vandalske akcije fašističnih skupin pa so jo stalno ovirale. Ob požigu Narodnega doma, 13. 6. 1920 je društvo izgubilo svoj sedež in celotni arhiv.

Delo v društvu se je kmalu začelo znova z organiziranjem izletov, obnovo obiskov v jamah Vilenici in Dimnice. Vendar so se nacionalistični pritiski nadaljevali in 9. 10. 1923 je fašistična oblast društvo razpustila. S tem pa se ni nehalo njegovo delovanje, 6. 3. je bilo na novo uradno ustanovljeno kot samostojno Slovensko

planinsko društvo v Trstu, a je bilo že 17. 8. 1927 s fašističnim dekretom dokončno razpuščeno, prav tako kot ostala slovenska društva.

Dejavnost, omejena predvsem na izletništvo, se je nadaljevala v ilegali predvsem z dvema skupinama: "magnamonti", katere duša je bil Jože Cesar, ki je plezal tudi s Comicijem in Defarjem, ter študentovska skupina "štempiharji", ki je poleg izletov organizirala tudi športna tekmovanja in smučarske izlete in je v njej deloval tudi Pinko Tomažič.

Planinsko društvo Trst je ponovno zaživel 5. 5. 1946 pod predsedstvom Zorka Jelinčiča. Za to obdobje je bila značilna velika zagnanost, vrstili so se izleti, zaživila je markacijska dejavnost, z udarniškim delom so obnavljali planinske poti in koče, prirejali smučarska tekmovanja, plezalne tečaje. S spreminjanjem političnih, socialnih, ekonomskih in družbenih razmer je v naslednjih letih dejavnost močno upadla.

Po letu 1965 je društvo dobilo nov zagon. Zaživel je smučarski odsek, ki je v februarju 1967 priredil zimske športne igre, ki se od tedaj vrstijo vsako leto. Po dolgoletnih prizadevanjih je postalo društvo polnopravni član Vsedržavne zveze zimskih športov FIS. Od leta 1996 prireja tudi slalom FIS za Pokal treh narodov na Trbižu ali Na žlebeh.

Tudi jamarski odsek je razvil pravo raziskovalno dejavnost, stalno dosega pomembne uspehe; edinstveno je odkritje socerbske jame leta 2004, poimenovane "Jama stoletnice SPDT".

Posebno dejaven je postal alpinistični odsek, ki je pod vodstvom Lucijana Cergola leta 1985 organiziral himalajsko alpinistično odpravo na Južno Anapurno. Naslednjega leta je Dušan Jelinčič kot prvi alpinist Dežele Furlanije Julijske kraji ne osvojil vrh osematisočaka Broad Peaka v Karakorumu. Sledila je uspešna mednarodna himalajska odprava »Alpe Adria Sagarmatha 1990«, ki je osvojila vrh Everesta, udeleženka Tanja Gregori je kot prva alpinistka v deželi dosegla višino 7500 metrov. Alpinisti in člani so opravili številne vzpone po gorah vseh celin, med njimi izstopa Erik Švab, ki je opravil številne prvenstvene alpinistične smeri, npr. leta 1998 izredno zahtevni podvig na navpični steni gore Tsaramoro Atsimo na Madagaskarju. Leta 2004 osvoji Dušan Jelinčič vrh Gasherbrum 2.

Bogata je tudi dejavnost mladinskega odseka, ki organizira od leta 2001 tudi planinsko šolo za osnovnošolsko mladino na Planini pri jezeru.

Stalnica društvene dejavnosti je izletništvo. Letno ponudbo, približno 30 izletov, obogati tedenski ali večdnevni izlet v domače in tuje gore. Leta 1975 je SPDT odprlo planinsko pot, imenovano "Vertikala", ki se vije od tromeje na Peči do Glinščice, in izdalo vodnik po poti. V letu 2007 je odprlo krožno pot po dolini Glinščice,

poimenovano po dolgoletni članici in dobrotnici Vekoslavi Slavec, in čezmejno pot iz Barkovelj do Orleka, posvečeno dolgoletni predsednici dr. Sonji Mašera.

Društveno zgodovino je ob osemdesetletnici društva objavil Dušan Jelinčič, ob stoletnici pa je izšel zbornik *Od Jadrana do Triglava* izpod peresa bivšega predsednika Lojzeta Abrama.

Marina Pertot

Slovensko planinsko društvo Celovec

117

Slovensko planinsko društvo Celovec je bilo ustanovljeno leta 1900 kot Ziljska podružnica SPD na Koroškem. Glavni motiv oz. povod ustanoviteljev je bil, preprečiti ponemčevanje planin, gorovja in krajev na Koroškem. Prvi občni zbor je bil 18. januarja 1900 v Brojah v zahodnem delu Ziljske doline. Ob ustanovitvi je društvo imelo 16 članov, odbor pa so sestavljali poslanec Franc Grafenauer iz Most (občina Brdo), Ivan Millonig, po domače Koren, iz Zahomca, ter član tako imenovanega »Beljaškega obmizja« Alojzij Knafelc.

Društvo se je močno zoperstavilo nemškemu nasilju (DÖAV) in varovalo planinstvo pred vedno večjim ponemčevanjem.

Med vojnama je organiziranost slovenskega planinstva na Koroškem iz razumljivih razlogov zelo pešalo, preden je 1953 ponovno pod egido našega sedanjega častnega predsednika Luba Urbajsa zopet zaživel.

Po obnovitvi društva so si planinci zastavili cilj, da bi zgradili lastno postojanko. Uspelo je, čeprav so oblasti in nemško nacionalni nestrpnosti s hudimi ovirami hoteli preprečiti ta projekt. Takrat se je izkazalo pravo planinsko prijateljstvo preko meja. Predsednik koordinacijskega odbora gorenjskih planincev Franjo Klotčnik je takrat moralno, denarno, in kar je bilo najvažnejše, s planinskimi prijatelji pomagal graditi in dokončati leta 1968 to našo »Kočo nad Arihovo pečjo« na Bleščeči planini (1.080 m). Naša koča leži nad Baškim jezerom v območju Jepe in se upravlja kot samooskrbovalna koča; kar pomeni, da nimamo oskrbnika, obiskovalci se morajo sami prehranjevati. Ob nedeljah kočo odpre dežurnik in skrbi za red, sprejme obiskovalce in opravi vsa potrebna dela.

Naš član in dežurnik Franc Černut je napisal o našem planinskem domu takole:

BLEŠČEČA

*Nad Arihovo pečino, dom planinski tam stoji;
v soncu koplje se planina,
v senci potok žubori.
To prelepa si Bleščeča;
vrh Komnice te krasi;
skrita za teboj je Jepa-
njej sinovom up vedri.*

*Kadar sonce se zakrije - senca pade na srce
Vedno vleče me v planine,
k domu, kjer so nade vse.
To prelepa si Bleščeča;
vrh Komnice te krasi;
skrita za teboj je Jepa-
njej sinovom up vedri.*

*Ko življenje mi ugasne – želja moja zadnja bo
srce moje na Bleščeči;
v miru bi počivalo.*

Slovensko planinsko društvo Celovec ima trenutno pribl. 400 članov, ki prihajajo v glavnem iz dvojezičnega ozemlja Koroške, to so Zilja, Rož in Podjuna, imamo pa tudi člane iz ostale Avstrije, v glavnem koroške Slovence, ki ne stanujejo več na Koroškem. Čeprav ne hodijo vsi člani v planine, so iz solidarnosti pri društvu, ker je pač slovensko društvo in ga tako podpirajo s članarino.

Dejavnost Slovenskega planinskega društva Celovec:

- Vzdrževanje naše »Koče nad Arihovo pečjo«
- Zimski pohod »Arihova peč«, v spomin padlim partizanom
- Organiziramo med letom več planinskih izletov, eden od teh je dvodnevni.
- Prirejamo z »zamejskimi« planinskimi društvi (planinska družina Benečija, PD Jesenice, SPD Gorica, SPD Trst) srečanja- letos že sedemintridesetič.
- Prirejamo turne smuke
- Vzdržujemo geološko pot v Meleh (Košuta)
- Prirejamo vsako leto fotorazstavo »Planine v sliki«
- Dobro so obiskana planinska predavanja – gostili smo že precej slovitih slovenskih alpinistov in tudi Reinchoda Messnerja ob naši 100- letnici leta 2000.
- Poskušamo se približati z osebnimi stiki avstrijskemu Alpenvereinu, in smo bili že večkrat povezovalci oziroma prevajalci ob povezovanju planinskih društev preko meja s Slovenijo.
- Slovensko planinsko društvo Celovec je član Avstrijske vrhovne planinske organizacije –Verband Alpiner Vereine Österreichs.

■ SPD Celovec

Slovensko planinsko društvo Celovec,
Tarviserstrasse 16, 9020 Celovec
Slowerischer Alpenverein Klagenfurt,
Tarviserstrasse 16, 9020 Klagenfurt

Več o društvu in našem delu
na naši spletni strani www.planinci.at

Slovensko planinsko društvo Triglav v Švici

Kratka zgodovina

V šestdesetih letih se je tudi v Sloveniji sprostil trg delovne sile, sprostile so se meje in veliko posameznikov se je odločilo, da si delo poišče v tujini. V šestdesetih in sedemdesetih letih je tako veliko Slovencev začelo delati na tujem in okrog 5.000 se jih je odločilo za delo v Švici. Med njimi je bilo veliko intelektualcev. Točnega števila ni mogoče izvedeti, saj se številni rojaki pri prijavi na švicarskih občinah niso narodnostno opredelili.

Na začetku so bila srečanja med Slovenci bolj naključna, družili so se tisti, ki so se poznali od doma ali srečali v gorah. V letu 1967 pa je prišel v Švico pater Fidelis Kraner, ki je začel načrtno združevati Slovence v okrilju duhovne misije; s tem je postajal krog poznanstva med rojaki vse in vse širši. Tako se je porodila misel, da bi v Švici osnovali Slovensko planinsko društvo; ustanovljeno je bilo v letu 1971. Od vsega začetka velja načelo: da se ljudje združujejo (vera in politika nista pomembni) in da mora društvo delati v dobrobit vseh rojakov in prijateljev Slovenije.

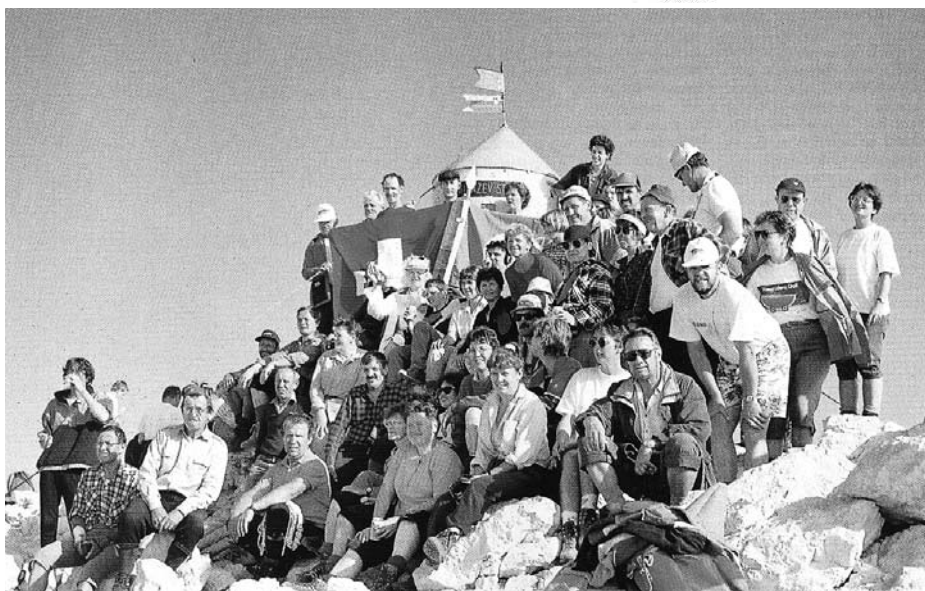
Vse od začetka so bile prireditve najbolj pogosta oblika srečanj. Ljudje so se zbrali na pohodih v gore v Švici ali domovini. Tako so se člani društva povzpeli na vse najvišje švicarske gore. Na teh pohodih po gorah smo v večjih skupinah doživeli nešteto lepih ur in se med seboj spoznavali. Nastalo je veliko novih prijateljstev in zasnovalo se je mnogo družin.

Ob vsakoletnem pohodu v domače gore smo obiskali in spoznali številne turistične in zgodovinske lepote cele naše domovine. Vsakih pet let smo se povzpeli na Triglav; tega praznika se je udeležilo tudi več kot 60 pohodnikov, med njimi do 27 prvopristopnikov. Organizirali smo smučarska tekmovanja društev iz Švice, Avstrije, Nemčije, ki so privabila do 200 tekmovalcev v vseh starostnih kategorijah na smučišča v Unteriberg. Mnogi najmlajši so se smučanja naučili na naših smučarskih taborih. Vsako leto smo organizirali planinski ples, piknike, kolesarjenje in pustovanje.

V društvu smo pripomogli k ohranjanju in širjenju materinega jezika z dopolnilno šolo slovenskega jezika v Švici. V Zürichu so slovensko šolo organizirali in v začetku tudi sami financirali starši sami, pri čemer jim je pomagalo tudi društvo. Že več kot 35 let društvo organizira najbolj množično prireditev „Slovenski otroci vabijo“ v Unteribergu.

Iz našega društva so pozneje zaradi oddaljenosti ali drugih potreb nastale podružnice in ponekod tudi nova društva, s katerimi zelo dobro sodelujemo. Naše društveno sodelovanje pa ni omejeno le na društva v Švici, dobro in veliko sodelujemo tudi z organizacijami v domovini.

Ena naših velikih prizadevanj je tudi dobrodelnost, pomoč ljudem v stiski. Pomagali smo posameznikom v Švici in domovini, posebej pa smo angažirali naše rojake, da smo prizadetim darovali sredstva ob prvem potresu v Posočju; ob poplavi bolnice v Celju

, ob agresiji na Slovenijo smo zbrali zelo veliko sredstev; ob drugem potresu v Posočju smo zbirali denar za obnovo vrtca v Bovcu, prav tako smo zbirali denar za začetek gradnje kapelice na Kredarici. Skupno z ostalimi društvi smo kupili dva invalidska vozička za mladino v Kamniku.

V vseh 37 letih društva se je zamenjalo veliko članov odbora, med drugim tudi 8 predsednikov. A ob vsem tem ostaja izvirna zamisel društva nespremenjena: združevati rojake, ohranjati materni jezik in narodno zavest.

Metod Fikfak

Slovensko planinsko društvo na Predarlskem

123

Predarlsko, po nemško Vorarlberg, je najbolj zahodna avstrijska zvezna dežela.

Že pred leti, ko se je gradil železniški predor skozi planinski masiv Arlberg, so tukaj delali slovenski delavci. Večje preseljevanje se je začelo v 60-tih in 70-ih letih prejšnjega stoletja, saj je takrat cvetoča tekstilna industrija potrebovala novih delovnih moči.

Čeprav na Predarlskem, za razliko od Švice, ni veliko slovenske inteligence, smo imeli v preteklosti kar pestro kulturno življenje. Prirejali smo kulturne večere, posvečene Prešernu, Cankarju, Gregorčiču, Finžgarju in drugim. Na odru smo uprizarjali igre, kot so Veriga ali Strici in še in še.

V sosednji Švici je že obstajalo in delovalo Slovensko planinsko društvo »Triglav«. Naši fantje in tudi dekleta so hodili tja na smučarske prireditve. Od njih so zahtevali navedbo imena društva, za katerega tekmujejo. Tako smo se odločili, da tudi na Predarlskem ustanovimo Slovensko planinsko društvo. Torej društvo je bilo ustanovljeno 11. oktobra 1977. Leto prej pa smo priredili prvi slovenski veleslalom na Predarlskem. Pred ustanovitvijo smo osvojili več znanih planinskih vrhov.

Ob ustanovitvi društva smo bili vsi današnji člani veliko mlajši. Če gledam naše programe iz prvih let, se samo

čudim, kako obširni so bili, predvsem pa kako zahtevni. Osem do deset urni pohodi so bili na dnevnem redu skoraj vsak konec tedna.

Osvajali smo znamenite alpske vrhove kot Mont Blanc, Matterhorn, Monte Roso, Bernino, Piz Palü, v Avstriji Veliki Klek (Grossglockner) in drugi najvišji avstrijski vrh Wildspitze. Na Predarlskem smo se vzpeli na Pitz Buin, Zimbo, Grosslitzner, Schesaplano, potem Rdeče stene (Rote Wand), Wiederstein, od nižjih pa na Kanisfluh, Hoher Freschen, Drei Schwestern, Mörzelspitze in naš domači hrib Hohe Kugel.

V Sloveniji smo bili že večkrat na našem očaku Triglavu, potem v Savinjskih Alpah, na Ojstrici in Raduhi, ter v Snežni jami pod Raduho, na zelenem Pohorju, na Boču in Donački gori, ter na Sotinskem bregu ali Kugli, najvišjem vrhu Prekmurja, 418 m.

124 ■ Planine so nas predarlske Slovence vezale in nas vežejo še danes. Naše društvo ima krassen prapor, ki ga krasijo Cankarjeve besede, MATI – DOMOVINA – BOG.

Poleg planinstva je društvo aktivno tudi na drugih področjih. Naš vsakoletni program je pester in obširen. Navadno začnemo z materinsko proslavo, sledi društveni izlet, kolesarska tura in piknik, planinska maša, martinovanje, klubsko kegljanje in za zaključek leta je na programu naša planinska oziroma božična večerja. Ob tej priložnosti navadno analiziramo tudi aktivnosti društva v preteklem letu, vedno imamo živo slovensko glasbo, tu in tam pa obudimo spomine s predvajanjem kratkega filma ali diapozitivov.

Društvo gmotno podpirajo Predarlska deželna vlada, Delavska zbornica in škofija Feldkirch. V Sloveniji pa Urad vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, vendar samo pri določenih projektih. Naše društvo uspešno sodeluje z drugimi društvi tukaj na Predarlskem, v Kneževini Liechtenstein in Švici.

V zadnjih desetletjih ni na Predarlsko nobenih novih priseljevanj iz Slovenije. Po neuradnih podatkih je danes na Predarlskem vključno z družinskimi člani druge in tretje generacije nekaj čez tisoč Slovencev. Asimilacija in mešani zakoni so naredili svoje. Podobno kot drugod po Evropi se naše članstvo stara. Čeprav se lahko pohvalimo, da je število članov pri nas v zadnjih letih celo naraslo.

Prihodnost slovenske skupnosti ne Predarlskem ni ravno rožnata. Z medsebojnim sodelovanjem in povezovanjem med posameznimi društvi pa upamo v uspeh.

Štefan Felbar
predsednik

- **Slovensko planinsko društvo na Predarlskem**
Štefan Felbar
Hasenfeldstr. 70
AT-6890 Lustenau
Tel. + Fax 0043 5577 85349
E-mail: stefan.felbar@vol.at

Planinska skupina Slovenskega doma Kulturno prosvetnega društva „Bazovica“ na Reki

Slovenski dom Kulturno prosvetnega društva „Bazovica“ na Reki je bil ustanovljen 1947. leta in je lani praznovalo šestdeseto obletnico delovanja. Takoj po drugi svetovni vojni se je na Reko doselilo veliko Slovencev, ker so porušeno mesto, luka in industrija iskali strokovno delovno silo. Slovenci so se hitro organizirali in ustanovili društvo, v katerem so gojili slovensko besedo in pesem. Zaradi svežih vojnih ran so društvo imenovali po Bazovici, kraju, kjer so v tridesetih letih prejšnjega stoletja padle prve žrtve fašizma.

V društvu so se v šestdesetih letih delovanja zvrstile številne sekcije, danes še vedno delujejo pouk slovenskega jezika, mešani pevski zbor, dramska, plesno-folklorna, mladinska, planinska in foto skupina.

Planinska skupina je bila ustanovljena 26.04.2002. leta, z osnovnim namenom, da se člani udeležujejo tudi športno. Obenem skuša ta skupina pritegniti v društvo tudi mlajše člane, ki bi prinesli nove ideje in oživili delovanje društva. Zato so bili že na ustanovnem sestanku, poleg odhodov v naravo, kot osnovni cilji skupine določeni: sodelovanje na spominskih pohodih, kulturno delovanje s prirejanjem razstav fotografij in podobnega, organizacija predavanj s planinsko in podobno tematiko, navezava stikov s planinskimi društvi na Hrvaškem, v Sloveniji, slovenskem zamejstvu ter s slovenskimi društvi drugod po svetu.

V šestih letih delovanja so vsi načrtani cilji doseženi. Organizirano je več kot sto izletov v slovenske in hrvaške gore, predvsem so popularni planinski izleti po hrvaških otokih in v slovenske Alpe. Na Triglav so se organizirano povzpeli že štirikrat. Skupina tradicionalno sodeluje na zimskem pohodu na Javornik nad Idrijo, zimskem pohodu na Snežnik, ki ga žal ni več, zimskem pohodu na Viševico nad Crikvenico ter spominskim pohodu, posvečenem bazoviškimi junakom. Sodelovanje z reškimi planinskimi društvi je odlično, skupaj sodelujejo tudi na nekaterih projektih mesta Reke. Odlično je sodelovanje s zamejskimi planinci iz Trsta in okolice v Italiji, letošnje srečanje primorskih slovenskih planincev treh dežel (Italije, Slovenije in Hrvaške) je bilo že tretje. Velikega pomena so tudi prijateljski stiki s slovenskima društvoma v Kaknju in Sarajevu v Bosni in Hercegovini. Najozje je sodelovanje s PD „Snežnik“ iz Ilirske Bistrice, v katerem delujejo kot pridružena skupina in imajo člana v upravnem odboru.

Da bi bili izleti varni, so bili pri Planinski zvezi Slovenije izšolani tudi trije mlajši vodniki. Ti so zdaj velika pomoč starejšim vodnikom izletov.

Organizirano je bilo več deset predavanj, na katerih so sodelovali znani slovenski in hrvaški alpinisti, planinci in popotniki, več razstav planinske fotografije in karikatur. S prispevki redno sodelujejo v mesečnem biltenu društva KPD Bazovica in svetov slovenske narodne manjšine Reke in Primorsko-goranske županije „Kažipot“, kakor tudi v „Planinskem vestniku“ in „Hrvaškem planinaru“.

Veliko je še prostovoljnega dela pri vzdrževanju stavbe in prostorov v lasti društva, pomoči ostalim skupinam v društvu, dejavnosti v družabnem življenju v društvu.

Planinska skupina je bila v času, ko je bila ustanovljena, edina organizirana športna sekcija Slovencev na Hrvaškem. Slovenci na Hrvaškem pač športno delujejo v hrvaških klubih. Aktivnih članov skupine je okrog petdeset, od tega je kar precej mladih, ki bodo lahko kmalu prevzeli skupino in nadaljevali njeno uspešno delo. Vsekakor bo tudi v prihodnje treba veliko delati z mladimi, predvsem s šolsko mladino. Načrtov je še veliko: še več sodelovanja s planinskim društvom v Sloveniji in na Hrvaškem, navezovanje stikov s slovenskimi planinci v Avstriji, več organiziranih pohodov v gorstva v Italiji, Avstriji, Črni gori, Bosni in širše.

Člani se sestajajo v klubski sobi društva ob torkih med 20. in 22. uro. Ob tem času se stik lahko dobi na telefonskih številkah 00385 51 215 406, 00385 51 324 320 ali na elektronskem naslovu društva bazovica@bazovica.hr.

Slovenci v hrvaški Istri

Ideja o združevanju Slovencev in naših potomcev na območju Istre se je porodila že leta 1993, ko se je približno sto Slovencev zbralo v Mestnem odboru Gregovica v Pulju. Takrat je bila ustanovljena Unija Slovencev Istrske županije. Vendar pa Unija takrat ni popolnoma zaživela.

Ustanovitveno skupščino današnjega Slovenskega kulturnega društva 'Istra' smo imeli 21. junija 2001 in letos praznujemo 7. rojstni dan. Na samem začetku je bilo kar težko pridobiti Slovence, dobesedno smo jih vlekli iz polžjih hišic. Danes, po sedmih letih,, pa je seveda popolnoma drugače. Društvo je zadihalo s polnimi pljuči. Zadnja pridobitev pri bogatitvi našega druženja in naših dejavnosti je Planinska sekcija našega društva, ki je nastala na pobudo nekaterih entuziastov in zaljubljenecv v naravo, hribe in gore. Skupina je bila ustanovljena 12. oktobra 2007. leta v prostorih našega društva. Ima 25 članov, ki se sestajajo ob petkih zvečer. Predsednik planinske sekcije je gospod Bojan Bukovnik. V letošnjem letu načrtujejo izlete predvsem po Čičariji, želijo se povezati z ostalimi slovenskimi društvi, ki delujejo predvsem na tem področju, in povabiti znane planince, da se predstavijo in navdušijo še večje število ljudi za to dejavnost. V juniju mesecu bomo z ostalimi društvi organizirali izlet na Žbevnico.

Zakaj planinska sekcija? Da ne ponavljamo, kar že ptički na veji čivkajo, vam kot odgovor na to vprašanje predstavimo del besedila, ki ga je napisal naš član, akademski slikar Martin Bizjak.

LJUBO DOMA, KDOR GA IMA

"Ta prekrasni, vseobsegajoči, prastari, brezmejni in brezčasni ljudski rek zveni, kot da je samo slovenski, vendar vem, da ni in da pripada vsem in je znan povsod. Vsak človek nosi v sebi model samo njemu pripadajočega okolja - prostor naše prvotne domovine. Zasidran je v nas kot neizbrisna matrica naših prvih doživetij, emotivnih

vtisov. Pojavlja se v sanjah, bdi v nas kot čuvaj, kot nekakšna hrepeneča tolažba in sladko upanje. Karkoli nas pozneje intelektualno in duhovno oblikuje, usmerja ter vpliva na poti različnih svetovnih nazorov, ne da bi spreminjal našega globoko shranjenega prvotnega zapisa, sledi materinstva in prostora, v katerem so naši prvi spomini. Ne glede na to, kako fascinantne so slike morja, ki je obeležje moje druge domovine, pripada moje srce gozdičkom, planotam in zelenim travnikom, potokom in hribčkom.” (Martin Bizjak) Jasmina Ilić Draković, dipl.prof.

Društvo Slovencev »Planika«, Planinska sekcija, Zrenjanin

Sem Aleksandar Anđelić, delegat in vodja športno-planinske sekcije Društva Slovencev »Planika« iz Zrenjanina (88 000 prebivalcev) na severu Srbije. Slovensko društvo je bilo ustanovljeno leta 2001 in šteje več kot 200 registriranih članov, ima svojo pisarno, spletno stran www.planikazr.com , pevski zbor, dopolnilno šolo slovenskega jezika, športno-planinsko sekcijo ter folklorno skupino. Najbolj smo prepoznani po tradicionalnem tekmovanju recitatorjev slovenske poezije.

Zadnje leto smo začeli z organiziranimi športno-rekreativnimi dejavnostmi, pretežno planinarjenjem, kar so naši člani z velikim navdušenjem sprejeli.

Srbija je znana kot dežela nizkih hribov, najvišji vrh je Midžor, 2147 m.n.v., na Staroj Planini. Tereni so polni gozdov in prostranih nižin.

Od planinskih pohodov naše sekcije bi rad izpostavil Planinski maraton na Fruški gori, ki vsako leto v maju zbere več kot 10 000 udeležencev. Organiziramo pohode po hribih in obiske nacionalnih parkov v okoliških krajih, ki jih je potrebno najprej spoznati. Pohoda na Fruško Goro se je udeležil tudi Jožef Dajčman, konzul Republike Slovenije v Beogradu. V prihodnje nameravamo obiskati gorski svet Slovenije, radi pa bi navezali stike s slovenskimi planinskimi društvi drugod po svetu. Z veseljem jih bomo sprejeli na obisk.

Prav planinci slovenskega rodu so bili pobudniki razvoja planinstva v Srbiji. Na tem mestu bi rad omenil Nikolo Štrbenka in dr. Milana Breberino, nekdanjega predsednika pokrajinske Planinske zveze Vojvodine, in še posebno mag. Gorana Ferlana, začetnika osvajanja vrhov prek 8 000 m.n.v.

Aleksandar R. Anđelić

Dodatek

Ledeni del kraljestva zlatoroga

Borut Peršolja *

Letošnje redno letno merjenje Triglavskega ledenika bo sovpadlo z 230. obletnico prvega dokumentiranega vzpona na Triglav. Rudarja Luka Korošec in Matevž Kos, lovec Štefan Rožič ter ranocelnik Lovrenc Willonitzer so si Triglavski ledenik takrat ogledovali z zanimanjem, saj je bil prav v tem obdobju na vrhuncu. Led je odseval modrikasto-zeleno svetlobo. Po tej najbolj prepoznavni in tako tipični lastnosti pravega ledeniškega ledu s prostorninsko gostoto 870–910 kg/ m³ je verjetno nastalo zemljepisno ime Zeleni sneg. Tuma bi za svoje pravilo, da so zemljepisna imena nastala z opredeljevanjem kraja po imenu in imena po kraju, težko našel boljši primer.

Geograf dr. Milan Šifrer je obdobje druge polovice 16. stoletja, ko je prišlo do izrazitih poledenitvenih sunkov in intenzivnega razkrivanja živoskalne podlage in znižanja zgornje meje visokogorskih trat in gozda, povezal z zgodbo o Zlatorogu. Pravi, da so pripovedke o bujnih zelenicah, ki so se kasneje spremenile v skalnato puščavo, lahko rezultat resničnih opažanj naših prednikov, ki so jim pred očmi izginjali nekdanji bujni visokogorski pašniki.

Glava (2426 m), izrazita vzpetina na robu Severne stene, je bila v obdobju štirih srčnih mož del nagubanega ledenega pokrova, ki je s svojo čelno stranjo večkrat zgrmel v dolino Vrat. Podiranje serakov, ki ga omenja tudi Pavel Kunaver, dokazuje, da se je Triglavski ledenik premikal. Dokaz premikanja so tudi razpoke, ki nastajajo zaradi razlik v hitrosti posameznih delov ledenika. V tridesetih letih 20. stoletja je bilo telo ledenika z njimi gosto preprejeno, kar kaže odlomek iz filma V kraljestvu Zlatoroga. Hitrost premikanja pa je rezultat nagnjenosti in izoblikovanosti površja, debeline

in temperature ledu. Dve sestavini te enačbe poznamo: leta 1999 in 2000 smo z georadarjem dobili podatke o izoblikovanosti kotanje, v kateri leži ledenik. Največja debelina ledu je bila 9,5 m, povprečna debelina pa približno 4 m. Na podlagi teh meritev smo izračunali prostornino ledenika, ki je bila približno 35.000 m³. Ledenik se od oktobra leta 2001, ko smo opazili zadnjo ledeniško razpoko, ne premika več. K otipljivosti zgodbe o Triglavskem ledeniku sta veliko prispevala Milan Šinkovec in Stanko Fon, ki sta leta 1946 ob koncu talilne dobe prvič označila obseg ledenika in izdelala njegovo skico. Spremembe pa so bile zabeležene tudi na fotografski film. Redno fotografiranje poteka od leta 1976 z dveh stalnih mest v okolici Triglavskega doma na Kredarici, od sredine petdesetih let pa imamo tudi fotografije, posnete z Begunjskega vrha.

Triglavski ledenik je v nekaj sto letih nastal in skorajda izginil. Teh nekaj sto let se nanaša na pogosto uporabljeni izraz »mala ledena doba«. Spreminjanje ledenika je posledica zapletenega součinkovanja različnih podnebnih dejavnikov v topli in hladni polovici leta oziroma v njegovi talilni in redilni dobi. Če se je površina ledenika v pol stoletja skrčila na desetino prvotne, se je prostornina kar na petdesetino prvotne.

■ ***mag. Borut Peršolja**

Planinsko društvo Domžale

Rojen 5. 2. 1972 v Ljubljani. Živi v Domžalah, skupaj z ženo Matejo, hčerko Kajo in sinom Lukom. Po izobrazbi je magister geografskih znanosti in univerzitetni diplomirani geograf. Od leta 1997 do leta 2005 je bil zaposlen na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU, od jeseni leta 2007 pa je v Državnem zboru.

Od leta 1982 je član Planinskega društva Domžale in od leta 2002 njegov predsednik. Po gorniški izobrazbi je gorski stražar, prostovoljni vodnik PZS A, B in D kategorije in inštruktor planinske vzgoje. Od leta 1998 do leta 2001 je bil podpredsednik Planinske zveze Slovenije. Kot inštruktor planinske vzgoje je sodeloval na skoraj 80 gornjskih taborih, tečajih in seminarjih doma in v tujini. Od leta 2002 je sodelavec Katedre za gornišstvo, športno plezanje in aktivnosti v naravi Fakultete za šport Univerze v Ljubljani. Objavljal je več kot 100 znanstvenih, strokovnih in

poljudnih člankov z geografsko in gorniško vsebino. Bil je (so)urednik in (so) avtor številnih publikacij, v zadnjih letih Planinske šole (2004), Vodniškega učbenika (2005) ter strokovni sodelavec vodnika Pravljične poti Slovenije (2004).

Prejel je študentsko Prešernovo nagrado za diplomsko delo, nagrado za najboljši prispevek v prilogi Znanost časnika Delo (za leto 2003) in priznanje Mladina in gore (1998). Za strokovno in organizacijsko delo na področju gornišstva je prejel več priznanj, med njimi bronasti častni znak PZS (1989) in Zlati častni znak PD Domžale (1998). Je veteran vojne za Slovenijo.

Terme Olimia

Sproščeno, poživljajoče in harmonično v srcu narave

Wellness hotel Sotelia****
(Kongresni center Olimia, Wellness center Spa Armonia)

Hotel Breza****

Aparthotel Rosa****

Wellness Center Termalija

(Oaza bazenov, Svet savn, Spa&Beauty center)

Termalni park Aqualuna

Center zdravja Olimia

Kraj, ki izpolni vaše skrite želje.

Zgodnji prihod – prijeten odhod!

S pravočasnim prihodom na letališče boste naredili prvi korak k prijetnemu potovanju. Potem, ko se boste uspešno prijavi na let in opravili letališke formalnosti, vas vabimo, da izkoristite dodatno ponudbo storitev v potniški stavbi.

Bar s prigrizki, samopostrežna restavracija in restavracija a la carte, Duty Free in Travel Value, Kompasova trgovinica in menjalnica, trgovina z mešanim blagom Medved, Mobitelov center, brezplačni internet Wi-Fi, banka, pošta in še mnogo več! www.lju-airport.si

Aerodrom Ljubljana
Letališče Jožeta Pučnika Ljubljana

Naj se vaše potovanje začne s pravočasnim prihodom na letališče.

hse *Moč energije*

Za energične meje ne obstajajo.

Električna energija povezuje svet. Z njo trgujemo daleč prek meja Slovenije. Z uresničevanjem naše razvojne strategije postajamo pomemben člen elektroenergetske oskrbe na področju Srednje in Jugovzhodne Evrope. Tak položaj nam omogoča dejavnejše sodelovanje pri oblikovanju tujih trgov z električno energijo in doseganje ustrežnejše strukture energetskega virov. S tem zmanjšujemo tveganje za uspeh poslovanja.